

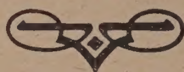
ספר

דרך לתלמוד

מוליך את התלמידים לַלְמוד מתוך הגמרא בלי סירוגין
ומכשירם לאט לאט ללמוד מעצמם.

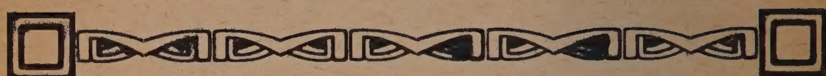
מאת **יחזקאל** בהר"ר יוסף הכהן **ליפערהאנט**
מורה „בבית-הספר הריאלי" מיוסודו של הש"ר הירש זצ"ל
ומנהל את בית הספר „עץ חיים".

חלק ראשון

פראנקפורט על נהר מיין
שנת תרפ"א לפ"ק
בדפוס של שמאי ווייסס, עקענהיימערלאנדשטר.

Buch- u. Kunstdruckerei
Samson Weiß
Frankfurt am Main.
Eckenheimer Landstr. 60.
Telefon Hansa No. 4747.

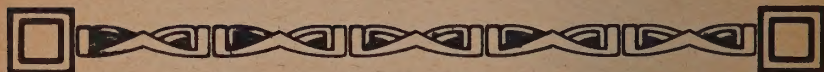
אזהרה.

מי שידפיס את הספר „דרך לתלמוד" בלי רשיון
המחבר יענש בין בדיני שמים ובין בדיני אדם.

כל הרוצה בספרי „דרך לתלמוד" יכול להשיגו על פי כתבתי:

Ch. Liverhant, Frankfurt a. M.

Wittelsbacher Allee 76

הקדמה

חלוקות הן הדעות בענין הוראת התלמוד. לא לבד בין העם, אלא אף בין המורים, שכל עתידות ישראל בנידן זה תלויות בהם, אין האחדות שוררת. לפנים אולי לא היה כל צורך להתענין בהוראת המקצוע הזה, שהרי האב שרצה ללמד את בנו תורה - ומי לא רצה את זאת - היה מוליכו אל „החדר" ושם למד כל היום, פעם מיראה ופעם מאהבה, פעם מאונס ופעם מרצון, וברבות הימים נכנסה התורה אם מעט ואם הרבה בתוך מעיו: אבל עכשיו, שכל אחד מוכרח לשלוח את בנו לבית-הספר, ורק שעה קלה, בין למוד ללמוד, קצובה לו ללמוד התלמוד, עלינו המורים לדון בכובד ראש ולבא לידי אחדות גמורה על שתי שאלות: על מטרתינו העיקרית בהוראת התלמוד ועל אמצעי ההוראה. דבר זה כמדומני לא יכבד עלינו כלל, אחרי שלכל אחד מאתנו יש במדה ידועה נסיונות, שהם אב לחכמה.

המטרה שצריכה לרחף תמיד נגד עינינו היא, להביא את תלמידינו לידי אותה ההתפתחות ולהרכיש להם את אותן הידיעות שבשבתם עוד על ספסל בית-הספר יוכלו ללמוד דף גמרא מעצמם - והמאור שבה יחזירם למוטב. - והיה אם נשיג את מטרתנו זאת השגנו הרבה ואם ח"ו לא ---- כמעט שלא השגנו מאומה! מטרה זאת איננה עומדת למעלה מחוג היכולת שלנו. לא בשמים היא!

ראשית חכמה יראת ד'! בראש כל התחכמות שאנו משתמשים בהם למשוך את לב הילד והנער ללמוד התורה צריכה להיות יראת ד': „כל שיראת חטאו קודמת לחכמתו חכמתו מתקיימת". ולמען יחדרו דברי מוסר של המורה ללבות תלמידיו הרכים עליו לתבל אותם בספורי אגדה, המחזקים את דבריו

מן הנכון הוא להורות את התלמוד מתוך ספר כסדרו ורק אותן הדברים המובנים לתלמידים. לפיכך מוכרחים אנו להשתמש במתודה המתאימה לדרישות אלו. ומאחר שמטרתנו היא להביא את תלמידינו ללמוד מעצמם, עלינו להשתמש בשיטה המובילה ללמוד מתוך הגמרא בלי סירוגין.

מאיזה מקצוע שבתלמוד עלינו ללמד את בנינו? הרבה חושבים, שנכון הוא ללמדם ענינים ממס' ברכות וסדר מועד, שהרי מרויחים אנו בכך שהילדים לומדים גם דינים הנוגעים לחייהם היומיים. אמנם כן מרויחים אנו בדרך זה פרוטה, אבל מאבדים סלע, לפי שאינה דומה התפתחות התלמידים מתוך למוד ענינים משפטיים להתפתחותם מתוך למוד ענינים חוקיים; ואת הדינים שהם לומדים מתוך הגמרא בחצי שנה, לומדים הם מתוך הקיצור שו"ע בחצי שעה.

שונה הוא „דרך לתלמוד" זה משאר המתודות גם בכמותו גם באיכותו. בה בשעה „שהלקח טוב", כנראה, לא נעשה אלא בשביל ילדים „עלוים" ממש, ו„המדריך" ו„גמרא למתחילים - התחלת גמרא" שמו להם למטרה להכניס את תלמידינו הרכים בכל ענפי ים התלמוד בחדא מחתא דבר המפורר ומפוצץ את כחותיהם הרוחניים והגשמיים, אחזתי אני בדרך „ההתרכזות" ובבחירת ענינים המתאימים לשכלם הרך של התלמידים. ולמטרה זו מצאתי לראוים ביותר ענינים מנזיקין, לפי שהם מפתחים את הבנת התלמידים יותר מהלמוד במקצוע אחר - „הרוצה שיחכים יעסוק בדיני ממונות" - ומעוררים בהם את רגשי הצדק והיושר, כדאמר רב יהודה „האי מאן דבעי למהוי חסידא לקיים מילי דנזיקין".

הספר מכוון ביחוד בשביל תלמידים מתחילים בני שמונה ותשע שנים. בחלק המנוקד מחנך אני את הילדים במדות ודרך ארץ, ביראת ד' ואהבת התורה. ולמען משוך את לב הילדים אל הלמוד, תבלתי את דברי המוסר בספורי אגדה העומדים עמהם באיזה קשר. בלמוד החלק הזה על התלמידים לחרות בזכרונם רק דבר אחד: פירושן של המלים. ואחרי שסגלו להם ידיעות מועטות בזה, אני מעבירם לקריאה שאינה מנוקדת. לתכלית זו בחרתי לי ענינים אחדים ממסכת ברכות המובנים לילדים; ובדרך אגב הם רואים שדרישותינו שאנו דורשים מהם, כמו קריאת השמע וברכת הנהנין כתובות בספר. למודם זה דורש כח זכרונם לשני דברים: לקריאה ולתרגום. ממשנת „המניח" אני מתחיל בלמוד העיקרי; ומעתה אני דורש מצעירי הצאן אלה שלשה דברים: לקרות, לתרגם, ומה שהוא עיקר, להבין את כל הגה שהם מוציאים מפיהם.

בחלק זה אני משתדל עד כמה שאפשר לתן לפני התלמידים ענינים שאינם מכריחים אותם לדעת ולזכור גם את הכתוב בין השורות, דבר שמכביד עליהם ומלאה אותם. למשל, כשמתחילים אנחנו ללמוד עם הילד, או הנער את משנת „המניח" שהיא „יסודית", אין אנו מוכרחים לבאר לו, אלא את הכתוב במשנה הזאת. לא כן הוא הדבר כשמתחילים אנו עם התלמיד, בפגישה הראשונה בעניני נזיקן, את המשנה „מה בין תם למועד" וכו' כמו שהוא בספר „התחלת גמרא", שאז הרי מוכרחים אנו לבאר לו מתחלה שישנו מזיק „שור" שהשור יכול להזיק גם בקרנו, וכשהוא מזיק בקרנו מתחלה הוא „תם" ואח"כ הוא נעשה „מועד" ולבאר לו את פירושה של המלה „תם" ואת פירושה של המלה „מועד" ומעתה המשנה מלמדת אותו שתשלומי התם אינן שוין לתשלומי המועד, ושהתם משלם „מגופו" ולבאר לו מה זה „מגופו", דבר שאין הילדים מבינים אותו בנקל, שהרי התנאי הזה ממעט את תשלומי חצי הנזק ועומד בנגוד למה שלמדו במלה הקודמת.

כל מה שהתלמידים לומדים „מהמניח" והלאה הם חלקי בנין אחד עם המשניות או הענינים היסודיים הנחוצים לשכלולו של הבנין הנמשך גם בחלק השני שבדעתי להדפיס אי"ה. וכשהתלמידים יגמרו את שני החלקים מספרי „דרך לתלמוד" וילכו בדרך זה הלאה, ירכשו להם בעז"ה ידיעה מקפת בעניני נזיקן ונוסף לזה, ידעו כחמשים דפים גמרא כסדרן בזמן קצר לפי הערך עם כל הידיעות הנחוצות להבנתן. וד' הטוב יעזור לנו אח"כ להרחיב את חוג ידיעותיהם גם בענינים אחרים.

על פי הרוב אין התלמידים חוזרים על למודם בחפץ לב כי אם רוצים הם תמיד ללמוד הלאה. אכן שמחים הם מאד כשהם פוגשים בדרכם דברים שכבר למדו. לפיכך אני מוליכם תמיד הלאה ובדרכם זה הם חוזרים גם על מה שלמדו כבר ומרחיבים את ידיעותיהם בחלקים וענינים שבנתים הוכשרו להבין אותם.

את פירוש רש"י הדפסתי נקי מכל תערובות זרה, ורק לפעמים הוספתי עליו את פירושו הוא, שהוא מפרש את הענינים ביותר ביאור במקום אחר. פירושי שתחת השרטוט בעקרו הוא בא להקל על הלומדים מעצמם אבל לפעמים יוכל גם המורה להוציא ממנו תועלת.

מתנהג אני לבלי ללמוד עם תלמידי את פי' רש"י בפנים עד שיתפתחו להבין שהפירוש ודבר המפורש אחד הם, שאלמלא כן הרי הם לומדים שני דברים מופרדים בפעם אחת, דבר המכביד עליהם את למודם מאד.

בסוף הספר הדפסתי אגדות אחדות, למען יוכל המורה לקרות מהן באזני תלמידיו החרוצים, כשהוא רוצה לעשות להם איזה נחת רוח. ואין לך שכר גדול לתלמידים מסיפורי הפלאות שבאגדת התלמוד. וגם ע"י כך המורה מתאהב עליהם ודבריו נשמעים.

בדבר אופן ההוראה קשה להגיד דברים קצובים ומוחלטים, שהרי על כל מורה ומורה להורות על פי תכונותיו ואישיותו. והיה אם ילך בדרך הוראה שאינו מתאים לתכונתו, אז הוראתו תהיא מקולקלת ותקבל את צורת ה„כוי". אכן מן הראוי הוא שהמורה יכיר לדעת דרכי הוראה שונים למען יבחר לו את הדרך היותר מתאים לתכונותיו.

כשאני לעצמי משתדל אני שהוראתי תהא מפנים לחוץ, זאת אומרת אני מסבב את הדברים כך שהתלמידים מגידים לי מדעת עצמם מה שמוצאים אנו אח"כ במשנה או בגמ׳. למשל כשאני לומד אתם את המשנה הראשונה „המניח" מתחלה אני שואל אותם: הלא ראיתם מה שהנערים השובבים עושים? ! הם מניחים את ילקוטי הספרים שלהם בצידי רה"ר והולכים להשתובב. מה יוכל לקרות ולבא עם ילקוטי הספרים שלהם? ובשיחתנו אנו באים לשני המקרים שבמשנה הנזכרת ושופטים כמשפט הנשנה שם. כשבאים אנו אל המשנה „ארבעה שומרים הם" וכו׳, שואל אני אותם מראש על האופנים שעל ידם יוכל קנין האחד לבוא לרשות השני, ושואל אני גם את דעתם בדבר חובת השומרים לבעל החפץ. באופן זה אנו לומדים את הענינים מתחלה מדעת עצמנו ואח"כ נגשים אנו אל הלמוד מתוך הספר. וכן אני מתנהג בכל מקום שאני מוצא צורך בכך.

אופן ההוראה הזה מביא אותנו ללמוד מתוך שמחה. אני שמח והם שמחים. שמח אני על שתלמידי מתוכחים בהתלהבות וע"י זה הבנתם מתפתחת והלמוד נכנס לתוך מעיהם, והם שמחים על שכוונו לדעת המשנה וצועדים ומתכשרים ללמוד מעצמם. - נפטרים אנחנו בשלום ושבים לעבדתנו בשמחה.

למורים הנכבדים ויודעי דבר, שהוראת התלמוד לילדי ישראל יקרה להם אני פונה בבקשה שיועילו בטובם לעורר אותי על המגרעות שימצאו בספרי זה למען אוכל לסדר את החלק השני על פי עצתם ולתקן את החלק הראשון כשיעזרני ד׳ להדפיסו שנית. ותודתי נתונה להם מראש.

יחזקאל ליפערהאנט

פראנקפורט על נהר מיין ר"ח סיון תרפ"א לפ"ק

א מֹשֶׁה קִבֵּל תּוֹרָה מִסִּינַי וּמְסָרָהּ לִיהוֹשֻׁעַ וִיהוֹשֻׁעַ לִזְקֵנִים וּזְקֵנִים לִנְבִיאִים וּנְבִיאִים מְסָרוּהָ לְאַנְשֵׁי כְנֶסֶת הַגְּדוֹלָה: שִׁמְעוֹן הַצַּדִּיק הָיָה מִשְּׁיָרֵי כְנֶסֶת הַגְּדוֹלָה. הוּא הָיָה אוֹמֵר עַל־שְׁלֹשָׁה דְבָרִים הָעוֹלָם עוֹמֵד עַל הַתּוֹרָה וְעַל הָעֲבוֹדָה וְעַל גְּמִילוּת חֲסָדִים:

ב תַּנְיָא אָמְרוּ עָלָיו עַל בִּנְיָמִין הַצַּדִּיק שֶׁהָיָה מְמוּנֶּה עַל קוּפָּה שֶׁל צְדָקָה פַּעַם אַחַת בָּאָה אִשָּׁה לְפָנָיו בִּשְׁנֵי בַצּוֹרֶת אָמְרָה לוֹ רַבִּי פַּרְנְסֵנִי אָמַר לָהּ הָעֲבוֹדָה שֶׁאֵין בְּקוּפָּה שֶׁל צְדָקָה כְּלוּם. אָמְרָה לוֹ רַבִּי אִם אֵין אַתָּה מְפַרְנְסֵנִי הֲרֵי אִשָּׁה וְשִׁבְעָה בָנֶיהָ מֵתִים עָמַד וּפִרְנְסָהּ מִשֶּׁלּוֹ. לְיָמִים חָלָה וְנָטָה לָמוּת. אָמְרוּ מַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם אַתָּה אָמַרְתָּ כָּל הַמְקַיֵּם נֶפֶשׁ אַחַת מִיִּשְׂרָאֵל כְּאִלּוּ קִיֵּם עוֹלָם מָלֵא וּבִנְיָמִין הַצַּדִּיק שֶׁהֶחֱיָה אִשָּׁה וְשִׁבְעָה בָנֶיהָ יָמוּת בְּשָׁנִים מוּעָטוֹת הַלָּלוּ. מִיַּד קָרְעוּ לוֹ גְּזַר דִּינוֹ. תָּנָא הוֹסִיפוּ לוֹ עֶשְׂרִים וּשְׁתַּיִם שָׁנָה עַל שְׁנוֹתָיו:

ג יוֹסֵי בֶּן־יוֹעֶזֶר אִישׁ צְרֵדָה וְיוֹסֵי בֶּן־יוֹחָנָן

איש

משה קבל תורה. שבכתב ושבעל פה, שהתורה בפירושה ניתנה: מסיני. מהקב"ה שנגלה בסיני: ויהושע לזקנים. שהאריכו ימים אחרי יהושע, ואותם זקנים לזקנים אחרים עד שהגיעו לתחלתם של נביאים שהם עלי הכהן ושמואל הרמתי: כנסת הגדולה. הם ק"כ זקנים שהיו בימי עזרא כשעלו מן הגולה בבית שני: שמעון הצדיק. היה כהן גדול אחר עזרא: היה משירי כנסת הגדולה. לאחר שמתו כולם נשתיירה הקבלה בידו: הוא היה אומר. רגיל היה לומר וכן כל רבי פלוני אומר והוא היה אומר שבמס' זו: העולם עומד. לא נברא העולם אלא בשביל ג' דברים אלו: על התורה. בשביל לימוד וקיום התורה: ועל העבודה. עבודת הקרבנות, והתפלה אללינו עכשיו במקומה: ועל גמילות חסדים. מלוה מעותיו לעני שהוא גדול מהצדקה, לפי שאינו מתבייש, ועוד שגמ"ח נוהג בין בעשירים ובין בעניים, בין במתים ובין בחיים, בין בגופו ובין בממונו: שהיה ממונה. בידו היה מופקד הכסף שנתנו בשביל העניים והוא היה מחלקן להם: בשני בצורת. בשני רעב הבא מחמת עצירת גשמים: העבודה. נשבע אני לך: מתים. מיתת רעב: אתה אמרת. כלומר מתורתך למדנו לפיכך נברא אדם יחידי לומר לך כל המקיים נפש אחת מישראל כאילו קיים עולם מלא, וכתיב [בראשית ד'] קול דמי אחיך דמו ודם זרעיותיו, אף כשאתה מקיים דמי אחיך עמך, מעלה עליך חייו וחיי זרעיותיו שמדה טובה מרובה ממדת פרענות. יוסי בן יועזר ויוסי בן יוחנן. כל התנאים

הנזכרים

א) אבות פ"א. ב) בבא בתרא י"א. ג) אבות פ"א.

אִישׁ יְרוּשָׁלַיִם קִבְּלוּ מֵהֶם. יוֹסֵי בֶּן־יוֹעֶזֶר אוֹמֵר יְהִי בֵיתְךָ בֵּית וַעַד לַחֲכָמִים וֶהֱוֵי מִתְאַבֵּק בַּעֲפַר רַגְלֵיהֶם וֶהֱוֵי שׁוֹתֶה בַצָּמָא אֶת־דִּבְרֵיהֶם: יוֹסֵי בֶּן־יוֹחָנָן אִישׁ יְרוּשָׁלַיִם אוֹמֵר יְהִי בֵיתְךָ פָּתוּחַ לָרְוָחָה וְיִהְיוּ עֲנִיִּים בְּנֵי בֵיתֶךָ: יְהוֹשֻׁעַ בֶּן־פְּרַחְיָה וְנִתַּי הָאַרְבֵּלִי קִבְּלוּ מֵהֶם. יְהוֹשֻׁעַ בֶּן־פְּרַחְיָה אוֹמֵר עֲשֵׂה לְךָ רַב וּקְנֵה לְךָ חָבֵר וֶהֱוֵי דָן אֶת־כָּל־הָאָדָם לְכַף זְכוּת:

ד תָּנוּ רַבָּנָן הַדָּן אֶת חֲבֵרוֹ לְכַף זְכוּת דָּנִין אוֹתוֹ לִזְכוּת. וּמַעֲשֶׂה בְּאָדָם אֶחָד שֶׁיָּרַד מִגָּלִיל הָעֶלְיוֹן וְנִשְׂכַּר אֵצֶל בַּעַל הַבַּיִת אֶחָד בַּדָּרוֹם שָׁלֹשׁ שָׁנִים. עֶרֶב יוֹם הַכִּפּוּרִים אָמַר לוֹ תֵּן לִי שְׂכָרִי וְאֵלֵךְ וְאָזוּן אֶת אִשְׁתִּי וּבָנַי. אָמַר לוֹ אֵין לִי מָעוֹת. אָמַר לוֹ תֵּן לִי פֵּירוֹת. אָמַר לוֹ אֵין לִי. תֵּן לִי קַרְקַע אֵין לִי. תֵּן לִי בְּהֵמָה אֵין לִי. תֵּן לִי כָּרִים וּכְסָתוֹת אֵין לִי. הִפְשִׁיל כֵּלָיו לַאֲחוֹרָיו וְהָלַךְ לְבֵיתוֹ בְּפַחֵי נֶפֶשׁ. לְאַחַר הָרֶגֶל נָטַל בַּעַל הַבַּיִת שְׂכָרוֹ בְּיָדוֹ וְעִמּוֹ

משוי

הזכרים זוג זוג פלוני ופלוני קבלו מפלוני ופלוני, הראשון מהם נשיא והשני — אב״ד: קבלו מהם. משמעון ואנטיגנוס שלמדו תחלה לפני שמעון הצדיק ונפטר ועדיין לא למדו כל צרכן חזרו ללמוד לפני אנטיגנוס הממלא מקום שמעון עד שנפטר ג״כ והם מלאו מקומם: בית ועד. כשירצו החכמים להתקבץ יהי׳ ביתך מוכן שיהיו רגילים לומר נתקבץ בבית פלוני שאי אפשר שלא תלמוד מהם איזה דבר חכמה: מתאבק. שתלך אחריהם שההולך מעלה אבק ברגלים וההולך אחריו מתמלא מאותו אבק: בצמא. כאדם צמא ששותה לתאבון ולא כאדם שבע ששותה אפילו בדברים ערבים: פתוח לרוחה. לעניים ולעשירים, שכל המבקש הרוחה בגוף, בממון ובעלה ימלאכה בביתך בכל שתוכל: עניים בני ביתך. לכנוס בלי נטילת רשות וגם שתרבה דברי רעות עמהם כמו עם בני ביתך: עשה לך רב. אעפ״י שאינו ראוי להיות לך רב, ולא תלמוד בינך לבין עצמך, אי נמי עשה לך רב אחד שתלמוד ממנו גמרא ולא תלמוד היום מאחד ולמחר מאחר אבל סברא טוב לו לשמוע סברת הרבים: וקנה לך חבר. אפילו בדמים יקרים דבלימוד בחברה מצליח יותר: והוי דן את כל האדם לכף זכות. כשהדבר בכף מאזנים ואין לו הכרעה לכאן ולכאן כגון אדם שאין אנו יודעים ממעשיו אם הוא צדיק או רשע ועשה מעשה שאפשר לדונו לזכות ואפשר לדונו לחובה מדת חסידות היא לדונו לכף זכות אבל אדם שהוחזק ברשע מותר לדונו לכף חובה שלא אמרו אלא החושד בכשרים לוקה בגופו מכלל שהחושד ברשעים אינו לוקה: דנין אותו לזכות הקב״ה ידין אותו ג״כ לזכות: הפשיל. הסליק: בפחי נפש. בדאבון

נפש

ד) שבת קכ״ז.

מִשּׁוּי שְׁלשָׁה חֲמוֹרִים אֶחָד שֶׁל מַאֲכָל וְאֶחָד שֶׁל מִשְׁתֶּה וְאֶחָד שֶׁל מִינֵי מְגָדִים וְהָלַךְ לוֹ לְבֵיתוֹ. אַחַר שֶׁאָכְלוּ וְשָׁתוּ נָתַן לוֹ שְׂכָרוֹ אָמַר לוֹ בְּשָׁעָה שֶׁאָמַרְתָּ לִי תֵּן לִי שְׂכָרִי וְאָמַרְתִּי אֵין לִי מָעוֹת בַּמֶּה חֲשַׁדְתָּנִי. אָמַרְתִּי שֶׁמָּא פְּרַקְמַטְיָא בְּזוֹל נִזְדַּמְּנָה לְךָ וְלָקַחְתָּ בָּהֶן. וּבְשָׁעָה שֶׁאָמַרְתָּ לִי תֵּן לִי בְהֵמָה וְאָמַרְתִּי אֵין לִי בְהֵמָה בַּמֶּה חֲשַׁדְתָּנִי. אָמַרְתִּי שֶׁמָּא מוּשְׂכֶּרֶת בְּיַד אֲחֵרִים. בְּשָׁעָה שֶׁאָמַרְתָּ לִי תֵּן לִי קַרְקַע וְאָמַרְתִּי לְךָ אֵין לִי קַרְקַע בַּמֶּה חֲשַׁדְתָּנִי. אָמַרְתִּי שֶׁמָּא מוּחְכֶּרֶת בְּיַד אֲחֵרִים הִיא. וּבְשָׁעָה שֶׁאָמַרְתִּי לְךָ אֵין לִי פֵּירוֹת בַּמֶּה חֲשַׁדְתָּנִי. אָמַרְתִּי שֶׁמָּא אֵינָן מְעוּשָּׂרוֹת. וּבְשָׁעָה שֶׁאָמַרְתִּי לְךָ אֵין לִי כָּרִים וּכְסָתוֹת בַּמֶּה חֲשַׁדְתָּנִי. אָמַרְתִּי שֶׁמָּא הִקְדִּישׁ כָּל נְכָסָיו לַשָּׁמַיִם. אָמַר לוֹ הָעֲבוֹדָה כַּךְ הָיָה הִדַּרְתִּי כָּל נְכָסַי בִּשְׁבִיל הוֹרְקְנוֹס בְּנִי שֶׁלֹּא עָסַק בַּתּוֹרָה וּכְשֶׁבָּאתִי אֵצֶל חֲבֵרַי בְּדָרוֹם הִתִּירוּ לִי כָּל נְדָרַי וְאַתָּה כְּשֵׁם שֶׁדַּנְתַּנִי לִזְכוּת הַמָּקוֹם יָדִין אוֹתְךָ לִזְכוּת:

ה נִתַּאי הָאַרְבֵּלִי אוֹמֵר הַרְחֵק מִשָּׁכֵן רָע וְאַל־תִּתְחַבֵּר לָרָשָׁע וְאַל־תִּתְיָאֵשׁ מִן הַפּוּרְעָנוּת: הִלֵּל וְשַׁמַּי קִבְּלוּ מֵהֶם. הִלֵּל אוֹמֵר הֱוֵי מִתַּלְמִידָיו שֶׁל־אַהֲרֹן אוֹהֵב שָׁלוֹם

ורודף

נפש: פרקמטיא. סחורה: מוחכרת. שמושכרה לחבירו בכך וכך כורין לשנה: הדרתי. הקדשתי כל נכסי ע"י נדר שנדרתי: התירו. מצאו פתח חרטה לנדרי: הרחק משכן רע. שלא תלמוד ממעשיו ועוד שלא תלקה עמו במפלתו דאוי לרשע ואוי לשכנו: ואל תתחבר לרשע. דכל המתדבק ברשעים אעפ"י שאינו עושה כמעשיהם נוטל שכר כיוצא בהם: ואל התיאש מן הפורענות. אם פורענות באים אל האדם אל יאבד את תקותו לראות בטוב עוד כי תשועת ד' כהרף עין אי נמי שלא תאמר רשע זה מעשיו מצליחים אלך ואדבק עמו לכך אומר ואל וכו' דע שמהרה תבוא עליו פורענות: של אהרן. כשהיה אהרן רואה שני בני אדם מתקוטטין היה הולך לכל אחד שלא מדעת חבירו ואומר ראה חבירך איך הוא מתחרט ומכה את עצמו על שחטא לך ואמר לי שאבקש שתמחול לו ומתוך כך כשפוגעין זה בזה היו מנשקין זה את זה נמצא שהיה רודף שלום, וכיצד היה מקרבן לתורה כשהיה יודע באדם שעבר עבירה היה מתחיל לו לשלום והיה מתאהב אליו והיה מראה לספר עמו והיה אותו האיש מתבייש ואומר אלו היה יודע צדיק זה מעשי הרעים כמה היה מתרחק ממני ומתוך כך היה חוזר למוטב:

אוהב

ה) אבות פ"א.

וְרוֹדֵף שָׁלוֹם אוֹהֵב אֶת־הַבְּרִיּוֹת וּמְקָרְבָן לַתּוֹרָה: שַׁמַּי אוֹמֵר עֲשֵׂה תוֹרָתְךָ קֶבַע אֱמוֹר מְעַט וַעֲשֵׂה הַרְבֵּה וֶהֱוֵי מְקַבֵּל אֶת־כָּל־הָאָדָם בְּסֵבֶר פָּנִים יָפוֹת: שִׁמְעוֹן בְּנוֹ שֶׁל רַבָּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר כָּל יָמַי גָּדַלְתִּי בֵּין הַחֲכָמִים וְלֹא מָצָאתִי לַגּוּף טוֹב מִשְּׁתִיקָה וְלֹא הַמִּדְרָשׁ עִקָּר אֶלָּא הַמַּעֲשֶׂה וְכָל־הַמַּרְבֶּה דְבָרִים מֵבִיא חֵטְא: רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן־גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר עַל־שְׁלשָׁה דְּבָרִים הָעוֹלָם קַיָּם עַל־הַדִּין וְעַל־הָאֱמֶת וְעַל־הַשָּׁלוֹם:

פרק ב.

א רַבִּי אוֹמֵר אֵיזוֹ הִיא דֶרֶךְ יְשָׁרָה שֶׁיָּבוֹר לוֹ הָאָדָם כָּל־שֶׁהִיא תִּפְאֶרֶת לְעֹשֶׂהָ וְתִפְאֶרֶת לוֹ מִן הָאָדָם וֶהֱוֵי זָהִיר בְּמִצְוָה

קלה

אוהב את הבריות. רלוי שתאהבם לפי שהם בריותיו של הקב"ה ולא מפני הנאה המגיע לך מהם: עשה תורתך קבע. תקבע לך עתים ללמוד בכל יום ד' פרקים או ה': אמור מעט. לעשות לדקה מעט: ועשה הרבה. כמו שמלינו באברהם אבינו ע"ה שאמר תחלה ואקחה פת לחם ולבסוף, ויקח בן בקר רך וטוב: והוי מקבל וכו' פנים יפות. כשאתה מכנים אורחים לביתך לא תתן להם בפנים כבושות בקרקע שכל הנותן בפנים כבושות בקרקע, אפילו נתן כל מתנות שבעולם מעלין עליו כאילו לא נתן כלום: משתיקה. שגם אויל מחרים חכם יחשב וכן להיפך שאם מרבה דברים עם בני אדם ולכל דבר מקדים עלמו להשיב אפילו אם הוא חכם אויל יחשב: אלא המעשה. שגדול העושה המלוה יותר מן הלומד ואינו עושה: וכל המרבה דברים מביא חטא. שכן מלינו בחוה שהרבתה דברים ואמרה, אמר אלהים לא תאכלו ממנו ולא תגעו בו, והוסיפה נגיעה שלא נאמרה בה ודחפה נחש עד שנגעה בו, ואמר לה כשם שאין מיתה בנגיעה כך אין מיתה באכילה, ומתוך כך באתה לידי חטא שאכלה מן הפרי: העולם קיים. ישובו של בני אדם מתקיים ואין זה כמו העולם עומד דלעיל: על הדין. לזכות את הזכאי ולחייב את החייב: ועל האמת. שלא ישקרו איש בעמיתו: ועל השלום. בין המלכיות ובין אדם לחבירו:

פרק ב.

כל שהיא תפארת לעושיה ותפארת לו מן האדם. שיהא נוח לו, ויהיו נוחין בני אדם ממנו והוא שילך בדרך האמלעי בכל המדות שאם הוא כילי ביותר יש תפארת לו שאוסף ממון הרבה אבל אין בני אדם מפארין אותו ואם הוא

ומפזר

א) אבות פ"ב.

קַלָּה כְּבַחֲמוּרָה שֶׁאֵין אַתָּה יוֹדֵעַ מַתַּן שְׂכָרָן שֶׁל־מִצְוֹת:

ב תָּנוּ רַבָּנָן מַעֲשֶׂה בְּרַבִּי עֲקִיבָא שֶׁהָיָה חָבוּשׁ בְּבֵית הָאֲסוּרִין וְהָיָה רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ הַגַּרְסִי מְשָׁרְתוֹ. בְּכָל יוֹם וָיוֹם הָיוּ מַכְנִיסִין לוֹ מַיִם בְּמִדָּה. יוֹם אֶחָד מְצָאוֹ שׁוֹמֵר בֵּית הָאֲסוּרִין אָמַר לֵיהּ הַיּוֹם מֵימֶיךְ מְרוּבִּין לַחְתּוֹר בֵּית הָאֲסוּרִין אַתָּה צָרִיךְ שָׁפַךְ חֶצְיָן וְנָתַן לוֹ חֶצְיָן כְּשֶׁבָּא אֵצֶל רַבִּי עֲקִיבָא אָמַר לוֹ יְהוֹשֻׁעַ אֵין אַתָּה יוֹדֵעַ שֶׁזָּקֵן אֲנִי וְחַיַּי תְּלוּיִין בְּחַיֶּיךְ סָח לוֹ כָּל אוֹתוֹ הַמְּאוֹרָע. אָמַר לוֹ תֵּן לִי מַיִם שֶׁאֶטּוֹל יָדַי. אָמַר לוֹ לִשְׁתּוֹת אֵין מַגִּיעִין לִיטּוֹל יָדֶיךְ מַגִּיעִין. אָמַר לוֹ מָה אֶעֱשֶׂה שֶׁחַיָּבִין עֲלֵיהֶם מִיתָה מוּטָב אָמוּת מִיתַת עַצְמִי וְאַל אֶעֱבוֹר עַל דַּעַת חֲבֵרַי. אָמְרוּ לֹא טָעַם כְּלוּם עַד שֶׁהֵבִיא לוֹ מַיִם וְנָטַל יָדָיו. כְּשֶׁשָּׁמְעוּ חֲכָמִים בַּדָּבָר אָמְרוּ מַה בְּזִקְנוּתוֹ כָּךְ בְּיַלְדוּתוֹ עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה וּמַה בְּבֵית הָאֲסוּרִין כָּךְ שֶׁלֹּא בְּבֵית הָאֲסוּרִין עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה:

ג הִסְתַּכֵּל בִּשְׁלֹשָׁה דְבָרִים וְאֵין אַתָּה בָא לִידֵי עֲבֵרָה דַּע מַה־לְּמַעְלָה מִמְּךָ עַיִן רוֹאָה וְאֹזֶן שׁוֹמַעַת וְכָל־מַעֲשֶׂיךָ בַּסֵּפֶר נִכְתָּבִים: רַבָּן גַּמְלִיאֵל בְּנוֹ שֶׁל־רַבִּי יְהוּדָה הַנָּשִׂיא אוֹמֵר יָפֶה תַּלְמוּד תּוֹרָה עִם דֶּרֶךְ אֶרֶץ שֶׁיְּגִיעַת שְׁנֵיהֶם מַשְׁכַּחַת עָוֹן: הִלֵּל אוֹמֵר אַל־תֹּאמַר לִכְשֶׁאֶפָּנֶה אֶשְׁנֶה שֶׁמָּא לֹא תִפָּנֶה: הוּא הָיָה אוֹמֵר אֵין בּוֹר יְרֵא חֵטְא

ולא

מפזר ביותר בני אדם המקבלים ממנו משבחים אותו אבל איכו תפארת לעושיה וכן בכל המדות: כבחמורה. כמו שאתה זהיר וזריז במצוה חמורה כשבאה לידך כן תהיה זהיר וזריז במצוה קלה: הגרסי. שם מקום: פירוש אחר שהיה טוחן גריסין: מים במדה. כדי לשתות וכדי ליטול את ידיו: מימיך מרובין. בעלילה בא עליו: וחיי תלויין בחייך. אין לי אלא מה שאתה מאמין לי: סח. סיפר: המאורע. המקרה: בילדותו. שהיה יכול לסבול בהן טורח ועינוי: דע מה למעלה ממך. שהיא רואה ושומעת וכותבת בספר: עם דרך ארץ. רצונו לומר למוד התורה הוא יפה רק כשיש עמה מוסר וענוה פ"א דרך ארץ מלאכה וסחורה: לכשאפנה. מעסק זה אשנה: שמא לא תפנה. כי לא תדע מה יולד יום וגם למחר יקראו לך כי חדשות הם מגידים ותצטרך ללכת בדרכיהם כי אין מחסור לענינים המתחדשים בכל יום וכמלא יולא מן העולם בלא תורה אלא עשה תורתך קבע ומלאכתך ארעי: אין בור. ריק מכל דבר וגרוע הוא מעם הארץ, שאפילו בטיב משא ומתן איכו

א) עירובין כ"א. ב) אבות פ"ב.

וְלֹא עַם הָאָרֶץ חָסִיד וְלֹא הַבַּיְשָׁן לָמֵד: הוּא הָיָה אוֹמֵר מַרְבֶּה נְכָסִים מַרְבֶּה דְאָגָה מַרְבֶּה תוֹרָה מַרְבֶּה חַיִּים מַרְבֶּה יְשִׁיבָה מַרְבֶּה חָכְמָה מַרְבֶּה צְדָקָה מַרְבֶּה שָׁלוֹם. קָנָה שֵׁם טוֹב קָנָה לְעַצְמוֹ קָנָה לוֹ דִבְרֵי תוֹרָה קָנָה לוֹ חַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא: רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן־זַכַּי קִבֵּל מֵהִלֵּל וְשַׁמַּאי. הוּא הָיָה אוֹמֵר אִם לָמַדְתָּ תוֹרָה הַרְבֵּה אַל־תַּחֲזִיק טוֹבָה לְעַצְמְךָ כִּי לְכַךְ נוֹצָרְתָּ: חֲמִשָּׁה תַלְמִידִים הָיוּ לוֹ לְרַבָּן יוֹחָנָן בֶּן־זַכַּי וְאֵלּוּ הֵן רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן־הוֹרְקְנוֹס רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן־חֲנַנְיָא רַבִּי יוֹסֵי הַכֹּהֵן רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן־נְתַנְאֵל וְרַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן־עֲרָךְ: הוּא הָיָה מוֹנֶה שִׁבְחָם. (רַבִּי) אֱלִיעֶזֶר בֶּן־הוֹרְקְנוֹס בּוֹר סוּד שֶׁאֵינוֹ מְאַבֵּד טִפָּה (רַבִּי) יְהוֹשֻׁעַ בֶּן־חֲנַנְיָא אַשְׁרֵי יוֹלַדְתּוֹ (רַבִּי) יוֹסֵי הַכֹּהֵן חָסִיד (רַבִּי) שִׁמְעוֹן בֶּן־נְתַנְאֵל יְרֵא חֵטְא

ורבי

אינו יודע: ולא עם הארץ חסיד. אבל ירא חטא אפשר דהוי משום דמעורב עם הבריות הוא במדות חשובות ויש בו מקצת דעות ישרות: ולא הבישן למד. ומדת הבושה טובה היא בכל ענין לבד בלמוד כשמתבייש לשאול שמא ילעיגו עליו ויסתפק תמיד בספיקותיו: מרבה דאגה. פן יגנבו ויגזלו ממנו ופן יאבד את כספו בעסק בים: מרבה תורה מרבה חיים. שהתורה תחזק את כח החיות שבו, כי לזאת נתנה הקב"ה להחיות את הגוף ואת הנשמה כמש"כ כי היא חייך ואורך ימיך: מרבה ישיבה. שיושב תמיד על הספר או כמי שמעמיד תלמידים הרבה, מרבה חכמה, שהתלמידים מחדדין אותו: מרבה צדקה מרבה שלום. הנותן צדקה ע"י שנהנין ממנו אוהבין אותו ומרבה שלום בעולם: קנה שם טוב קנה לעצמו. כי השם טוב לעצמו הוא, לא יניחנו לאחרים ואין צריך לירא שיחטפוהו ממנו, הפך מן המרבה נכסים כי במותו יעזבם: אל תחזיק טובה לעצמך. לומר כחך ועוצם ידך עשה לך את החיל הזה: כי לכך נוצרת. לשם כך יצאת לאויר העולם וא"כ חובה גדולה מוטלת עליך ללמוד ולא בטובה אתה עושה: הוא היה מונה שבחם. ר' יוחנן בן זכאי, ולפי שתלמידיו היו, קוראם בשמו אליעזר, יהושע וכו': בור סיד שאינו מאבד טפה. פי' שלא שכח מעולם דבר מכל מה שלמד כמו הבור שסדו אותו בסיד אינו מאבד טפה אחרי אשר גם בדפנותיו אין המים נבלעים: אשרי יולדתו. שהיה בקי בכל דבר למוד ויועץ וקרוב למלכות, ואני שמעתי לפי שאמו גרמה לו שיהיה חכם, בכל הימים שעיברתו אמו, היתה מחזרת בכל יום על כל בתי מדרשות שהיו בעיר ואומרת להם בבקשה מכם בקשו רחמים על העובר הזה שיהיה חכם, בגמרא ירושלמי: ירא חטא. מחמיר על עצמו ואוסר עליו דברים המותרים מיראתו שמא

יבא

(וְרַבִּי) אֶלְעָזָר בֶּן־עֲרָךְ כְּמַעְיָן הַמִּתְגַּבֵּר׃ הוּא הָיָה אוֹמֵר אִם יִהְיוּ כָּל־חַכְמֵי יִשְׂרָאֵל בְּכַף מֹאזְנַיִם וְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן־הוֹרְקְנוֹס בְּכַף שְׁנִיָּה מַכְרִיעַ אֶת־כֻּלָּם׃ אַבָּא שָׁאוּל אוֹמֵר מִשְּׁמוֹ אִם יִהְיוּ כָּל־חַכְמֵי יִשְׂרָאֵל בְּכַף מֹאזְנַיִם וֶאֱלִיעֶזֶר בֶּן־הוֹרְקְנוֹס אַף עִמָּהֶם וְאֶלְעָזָר בֶּן־עֲרָךְ בְּכַף שְׁנִיָּה מַכְרִיעַ אֶת־כֻּלָּם׃ אָמַר לָהֶם צְאוּ וּרְאוּ אֵיזוֹ הִיא דֶּרֶךְ יְשָׁרָה שֶׁיִּדְבַּק בָּהּ הָאָדָם רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר עַיִן טוֹבָה רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר חָבֵר טוֹב רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר שָׁכֵן טוֹב רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר הָרוֹאֶה אֶת־הַנּוֹלָד רַבִּי אֶלְעָזָר אוֹמֵר לֵב טוֹב. אָמַר לָהֶם רוֹאֶה אֲנִי אֶת־דִּבְרֵי אֶלְעָזָר בֶּן־עֲרָךְ מִדִּבְרֵיכֶם שֶׁבִּכְלַל דְּבָרָיו דִּבְרֵיכֶם׃ אָמַר לָהֶם צְאוּ וּרְאוּ אֵיזוֹ הִיא דֶּרֶךְ רָעָה שֶׁיִּתְרַחֵק מִמֶּנָּה הָאָדָם רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר עַיִן רָעָה רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר חָבֵר רָע רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר שָׁכֵן רָע רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר הַלֹּוֶה

ואינו

יצא לידי חטא, דאם לא כן אלא רצותא אפילו עם הארץ אפשר להיות ירא חטא: מעין המתגבר. חריף ומחודד יותר מדאי, אבל רבי אליעזר לא היה חריף כמוהו וסיני ועוקר הרים סיני עדיף: צאו. מבהמ"ד: וראו. בין העם החיים חיי יומים: איזו היא דרך ישרה. בין העם תראו ותבחנו על הטוב והישר, כמו שאמר רבי חנינא בן דוסא כל שרוח הבריות נוחה הימנו רוח המקום נוחה הימנו: עין טובה. שמסתפק במעט שיש לו ושמח בהצלחת חבירו, ואינו מקנא, ואינו דואג ואינו כועס: חבר טוב. שמוכיחו כשרואה אותו עושה דבר שאינו הגון: שכן טוב. מצוי אצלו בין ביום ובין בלילה, ואילו חבר טוב אינו מצוי אצלו בכל עת: הרואה את הנולד. שנותן עיניו על כל דבר ורואה כל הדברים הנולדים קודם שיולדו וכשרואה דבר שיש שכר בתחלתו וסופו מביא לידי הפסד מתרחק ממנו ובזה לא יתפתה לעולם, כי יחשב שכר עבירה כנגד הפסידה, ועל כן יש לאדם להדבק בדרך הזאת לחשב בתחלה מה יהיה בסוף: לב טוב. שהוא המקור שממנו נובעים כל הפעולות: דרך רעה שיתרחק ממנה. הולך לשאול מהם זה, לפי שאז כל מה שהוא טוב יהיה הפכו רע, כי מדת החסידות והיא הטובה לפנים משורת הדין היא טובה ומי שאינו חסיד ומעמיד דבריו על דין תורה אינו רע: עין רעה. דכשהסתכלת עין שכלו לשפוט הכל לרעה, אינו מסתפק בשלו, ומקנא בחבירו ודנו לכף רעה ואין רוח נוח לבריות ולמקום: חבר רע. שמפתהו תמיד להתעות מדרך הישר: שכן רע. הוא מצוי אצלו תמיד ומקיפו ומשחית מדותיו: הלוה ואינו משלם. הוא היפוך הרואה את הנולד, שאם

וְאֵינוֹ מְשַׁלֵּם רַבִּי אֶלְעָזָר אוֹמֵר לֵב רָע. אָמַר לָהֶם רוֹאֶה אֲנִי אֶת־דִּבְרֵי אֶלְעָזָר בֶּן־עֲרָךְ מִדִּבְרֵיכֶם שֶׁבִּכְלַל דְּבָרָיו דִּבְרֵיכֶם:

ד כְּשֶׁחָלָה רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן־זַכַּאי נִכְנְסוּ תַלְמִידָיו לְבַקְּרוֹ כֵּיוָן שֶׁרָאָה אוֹתָם הִתְחִיל לִבְכּוֹת אָמְרוּ לוֹ תַּלְמִידָיו נֵר יִשְׂרָאֵל עַמּוּד הַיְמָנִי מִפְּנֵי מָה אַתָּה בוֹכֶה אָמַר לָהֶם אִלּוּ לִפְנֵי מֶלֶךְ בָּשָׂר וָדָם הָיוּ מוֹלִיכִין אוֹתִי שֶׁהַיּוֹם כָּאן וּמָחָר בַּקֶּבֶר שֶׁאִם כּוֹעֵס עָלַי אֵין כַּעֲסוֹ כַּעַס עוֹלָם וְאִם מְמִיתֵנִי אֵין מִיתָתוֹ מִיתַת עוֹלָם וַאֲנִי יָכוֹל לְפַיְּסוֹ בִּדְבָרִים וּלְשַׁחֲדוֹ בְּמָמוֹן אַף עַל פִּי כֵן הָיִיתִי בוֹכֶה וְעַכְשָׁיו שֶׁמּוֹלִיכִין אוֹתִי לִפְנֵי מֶלֶךְ מַלְכֵי הַמְּלָכִים שֶׁהוּא חַי וְקַיָּם לְעוֹלָם וּלְעוֹלְמֵי עוֹלָמִים שֶׁאִם כּוֹעֵס עָלַי כַּעֲסוֹ כַּעַס עוֹלָם וְאִם אוֹסְרֵנִי אִסּוּרוֹ אִסּוּר עוֹלָם וְאִם מְמִיתֵנִי מִיתָתוֹ מִיתַת עוֹלָם וְאֵינִי יָכוֹל לְפַיְּסוֹ בִּדְבָרִים וְלֹא לְשַׁחֲדוֹ בְּמָמוֹן וְלֹא עוֹד אֶלָּא שֶׁיֵּשׁ לְפָנַי שְׁתֵּי דְרָכִים אַחַת שֶׁל גַּן עֵדֶן וְאַחַת שֶׁל גֵּיהִנֹּם וְאֵינִי יוֹדֵעַ בְּאֵיזֶה מוֹלִיכִים אוֹתִי וְלֹא אֶבְכֶּה אָמְרוּ לוֹ רַבֵּנוּ בָּרְכֵנוּ אָמַר לָהֶם יְהִי רָצוֹן שֶׁתְּהֵא מוֹרָא שָׁמַיִם עֲלֵיכֶם כְּמוֹרָא בָּשָׂר וָדָם אָמְרוּ לוֹ תַּלְמִידָיו עַד כָּאן אָמַר לָהֶם וּלְוַאי. תֵּדְעוּ כְּשֶׁאָדָם עוֹבֵר עֲבֵרָה אוֹמֵר שֶׁלֹּא יִרְאֵנִי אָדָם:

ה רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר עַיִן הָרָע וְיֵצֶר הָרָע וְשִׂנְאַת הַבְּרִיּוֹת מוֹצִיאִין אֶת־הָאָדָם מִן־ העולם

שאם לא ישלם לא ימצא מי שילוה עוד, והוא שונא את הבריות והבריות שונאין אותו: לבקרו. לשאול לשלומו: נר ישראל וכו'. אתה, שאתה מאיר בתורתך ובמעשיך הטובים, ושאתה העמוד אשר כל בית ישראל נשען עליו: עמוד הימיני. ב' עמודים העמיד שלמה באולם שם הימיני יכין ושם הב' בועז [מלכים א' ז'] הימיני לעולם חשוב: פטיש החזק. כפטיש החזק המפוצץ סלעים כן היה מפוצץ את כל דבר הקשה בסברתו: לפייסו בדברים. לרצותו ע"י דברים נאים: אוסרני. חובש אותי: מיתת עולם. לעוה"ב: הייתי בוכה. מאימת ומפחד אם לדין מוליכין אותי לפניו: עד כאן. בתמיה, כלומר ולא יותר ממורא בשר ודם: ולואי. שיהיה כמורא בשר ודם, שלא תחטאו מעבירות הרבה: שלא יראני אדם. ומסתתר הוא מן הבריות ואין הוא ירא את ד' הצופה ומביט את כל הנעשה. ר' יהושע אומר עין הרע. כמו עין רעה שאינו מסתפק במה שיש לו ומחמד אחר דברים אחרים: ויצר הרע. שהולך בשרירות לבו: ושנאת הבריות. שנאת חנם והוא מואס את הבריות מפני שנאת חנם וגורם שהכל שונאין אותו: מוציאין את האדם מן העולם. שכל

ד) ברכות כ"ח. ה) אבות פ"א.

העולם: רבי יוסי אומר יהי ממון חברך חביב עליך כשלך והתקן עצמך ללמוד תורה שאינה ירשה־לך וכל־מעשיך יהיו לשם שמים: רבי שמעון אומר הוי זהיר בקריאת שמע ובתפלה וכשאתה מתפלל אל תעש תפלתך קבע אלא רחמים ותחנונים לפני המקום: רבי אלעזר אומר הוי שקוד ללמוד תורה ונאמן הוא בעל מלאכתך שישלם־לך שכר פעלתך: רבי טרפון אומר היום קצר והמלאכה מרבה: הוא היה אומר לא עליך המלאכה לגמור ולא־אתה בן־חורין להבטל ממנה אם למדת תורה הרבה נותנין לך שכר הרבה ונאמן הוא בעל מלאכתך שישלם־לך שכר פעלתך ודע שמתן שכרן של־צדיקים לעתיד לבוא:

פרק ג

א רבי אלעזר איש ברתותא אומר תן־לו משלו שאתה ושלך שלו: הוא היה אומר (רבי חנינא בן דוסא) כל שרוח

הבריות

שכל ימיו הם כעס ומכאובים: חביב עליך כשלך. כנגד גמ"ח מכי לה שתשתדל ותשמח להרבות ממונו ולא להמעיטו וכל שכן כח גופו וכבודו ושכלו, תשתדל לחזקם ולהרבותם ולא להחלישם ולהמעיטם, דבכל הכך שייך גמ"ח: התקן עצמך ללמוד תורה. לא תאמר הואיל ואבי חכם ואבי אבא חכם, התורה חוזרת לאכסניה שלה ואיני צריך לבקש אחריה: יהיו לשם שמים. אף בשעה שאתה עוסק באכילה ושתיה ובדרך ארץ לא תתכון להנות גופך, אלא כדי שתהיה בריא לעשות רצון קונך: הוי זהיר בקריאת שמע. לקרותו בעונתו וכן בתפלה, להתפלל כל תפלה ותפלה בעונתה: קבע. כאדם שיש עליו חובה דבר קבוע ואומר אימתי אפרוק מעלי חוב זה: רחמים ותחנונים. כאדם שמבקש רחמים: הוי שקוד. מהיר ומשתדל: ונאמן הוא בעל מלאכתך. הקב"ה שאליו תעבוד: שכר פעולתך. בעבור פעולתך השלימה בלימוד התורה לא תצטרך להתיגע בפרנסתך למאוד: היום קצר. חיי העולם הזה קצרים הם: והמלאכה מרובה. התורה ארוכה מארץ מדה: המלאכה לגמור. לא שצריך הקב"ה לגמור כל המלאכה כדי שתפסיד שכרך אם לא תגמרנה, ובזה תאמר איני לומד ואני נוטל שכר, לא אתה בן חורין להבטל ממנה ע"כ העול מוטל עליך: לעתיד לבוא. לעולם הבא.

פרק ג

תן לו משלו. לא תמנע מלהתעסק בחפצי שמים בין בגופך ובין בממונך שאתה וממונך שלו: שרוח הבריות נוחה הימנו. כל מי שאהוב למטה בידוע שהוא אהוב

למעלה

א) אבות פ"ג.

הַבְּרִיּוֹת נוֹחָה הֵימֶנּוּ רוּחַ הַמָּקוֹם נוֹחָה הֵימֶנּוּ וְכָל שֶׁאֵין רוּחַ הַבְּרִיּוֹת נוֹחָה הֵימֶנּוּ אֵין רוּחַ הַמָּקוֹם נוֹחָה הֵימֶנּוּ:

א תַּנְיָא וְאָהַבְתָּ אֵת יְיָ אֱלֹהֶיךָ (דברים ו׳ ה׳) שֶׁיְּהֵא שֵׁם שָׁמַיִם מִתְאַהֵב עַל יָדֶךָ שֶׁיְּהֵא קוֹרֵא וְשׁוֹנֶה וּמְשַׁמֵּשׁ תַּלְמִידֵי חֲכָמִים וִיהֵא מַשָּׂאוֹ וּמַתָּנוֹ בְּנַחַת עִם הַבְּרִיּוֹת מַה הַבְּרִיּוֹת אוֹמְרוֹת עָלָיו אַשְׁרֵי אָבִיו שֶׁלִּמְּדוֹ תוֹרָה אַשְׁרֵי רַבּוֹ שֶׁלִּמְּדוֹ תוֹרָה אוֹי לָהֶם לַבְּרִיּוֹת שֶׁלֹּא לָמְדוּ תוֹרָה פְּלוֹנִי שֶׁלָּמַד תּוֹרָה רְאוּ כַּמָּה נָאִים דְּרָכָיו. כַּמָּה מְתוּקָנִים מַעֲשָׂיו אֲבָל מִי שֶׁקּוֹרֵא וְשׁוֹנֶה וּמְשַׁמֵּשׁ תַּלְמִידֵי חֲכָמִים וְאֵין מַשָּׂאוֹ וּמַתָּנוֹ בֶּאֱמוּנָה וְאֵין דִּבּוּרוֹ בְּנַחַת עִם הַבְּרִיּוֹת מַה הַבְּרִיּוֹת אוֹמְרוֹת עָלָיו אוֹי לוֹ לִפְלוֹנִי שֶׁלָּמַד תּוֹרָה אוֹי לוֹ לְאָבִיו שֶׁלִּמְּדוֹ תוֹרָה אוֹי לוֹ לְרַבּוֹ שֶׁלִּמְּדוֹ תוֹרָה פְּלוֹנִי שֶׁלָּמַד תּוֹרָה רְאוּ כַּמָּה מְקוּלְקָלִין מַעֲשָׂיו וְכַמָּה מְכוֹעָרִין דְּרָכָיו:

ב לֹא תִקּוֹם וְלֹא תִטּוֹר (ויקרא כ״ט) תַּנְיָא אֵיזוֹ הִיא נְקִימָה וְאֵיזוֹ הִיא נְטִירָה? נְקִימָה אָמַר לוֹ הַשְׁאִילֵנִי מַגָּלְךָ אָמַר לוֹ לָאו לְמָחָר אָמַר לוֹ הוּא הַשְׁאִילֵנִי קַרְדּוּמְךָ אָמַר לוֹ אֵינִי מַשְׁאִילְךָ כְּדֶרֶךְ שֶׁלֹּא הִשְׁאַלְתַּנִי זוֹ הִיא נְקִימָה. וְאֵיזוֹ הִיא נְטִירָה אָמַר לוֹ הַשְׁאִילֵנִי קַרְדּוּמְךָ אָמַר לוֹ לָאו לְמָחָר אָמַר לוֹ הַשְׁאִילֵנִי חֲלוּקְךָ אָמַר לוֹ הֵילָךְ אֵינִי כְּמוֹתְךָ שֶׁלֹּא הִשְׁאַלְתַּנִי זוֹ הִיא נְטִירָה:

ג רַבִּי אֶלְעָזָר הַמּוֹדָעִי אוֹמֵר הַמְחַלֵּל אֶת הַקֳּדָשִׁים וְהַמַּלְבִּין פְּנֵי חֲבֵירוֹ בָּרַבִּים אַף עַל פִּי שֶׁיֵּשׁ בְּיָדוֹ תּוֹרָה וּמַעֲשִׂים טוֹבִים אֵין לוֹ חֵלֶק לָעוֹלָם הַבָּא:

למעלה: מתאהב על ידך. כלומר אהבתך את ד׳ תהיה כל כך עמוקה וחזקה עד כי תשתדל שגם אחרים יאהבו אותו כמוך והשתדלותך תהא על ידי מעשיך הטובים והנהגתך הישרה: קורא. מקרא ושונה משנה: ומשמש ת״ח. להמצא בין ת״ח ללמוד מהם יסוד טעמי המשניות ומהיכן למדו ולהדבק במדותיהם של ת״ח: למחר אמר לו הוא. האיש שלא רצה להשאיל לחבירו את מגלו: זו היא נקימה. שהרי אין הוא משאיל לו את קרדומו בכדי לנקום ממנו, על שלא השאיל לו את מגלו: הילך. הרני משאיל לך: זו היא נטירה. שהדבר שמור בלבו ולא הסיחו מדעתו: המחלל את הקדשים. המחלל ובזה לכל דבר שבקדושה: והמלבין פני חבירו ברבים. הוא מביישו ברבים עד כי פניו מתלבנים מפני הבושה והכעס: אין לו חלק לעולם הבא. אם לא עשה תשובה:

איזהו

א) יומא פ״ו. ב) שם כ״ג. ג) אבות פ״ג.

בן

פרק ד

א בֶּן־זוֹמָא אוֹמֵר אֵיזֶהוּ חָכָם הַלּוֹמֵד מִכָּל־אָדָם אֵיזֶהוּ גִּבּוֹר הַכּוֹבֵשׁ אֶת־יִצְרוֹ אֵיזֶהוּ עָשִׁיר הַשָּׂמֵחַ בְּחֶלְקוֹ אֵיזֶהוּ מְכֻבָּד הַמְכַבֵּד אֶת־הַבְּרִיּוֹת: בֶּן־עַזַּאי אוֹמֵר הֱוֵי רָץ לְמִצְוָה קַלָּה וּבוֹרֵחַ מִן־הָעֲבֵרָה שֶׁמִּצְוָה גּוֹרֶרֶת מִצְוָה וַעֲבֵרָה גּוֹרֶרֶת עֲבֵרָה: רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר כָּל־הַמְכַבֵּד אֶת־הַתּוֹרָה גּוּפוֹ מְכֻבָּד עַל־הַבְּרִיּוֹת וְכָל־הַמְחַלֵּל אֶת־הַתּוֹרָה גּוּפוֹ מְחֻלָּל עַל־הַבְּרִיּוֹת: רַבִּי יוֹנָתָן אוֹמֵר כָּל־הַמְקַיֵּם אֶת־הַתּוֹרָה מֵעוֹנִי סוֹפוֹ לְקַיְּמָהּ מֵעֹשֶׁר וְכָל הַמְבַטֵּל אֶת־הַתּוֹרָה מֵעֹשֶׁר סוֹפוֹ לְבַטְּלָהּ מֵעוֹנִי:

ב תָּנוּ רַבָּנָן עָנִי וְעָשִׁיר וְרָשָׁע בָּאִין לַדִּין לֶעָנִי אוֹמְרִים לוֹ מִפְּנֵי מָה לֹא עָסַקְתָּ בַּתּוֹרָה? אִם אוֹמֵר עָנִי הָיִיתִי וְטָרוּד בִּמְזוֹנוֹתַי אוֹמְרִים לוֹ כְּלוּם עָנִי הָיִיתָ יוֹתֵר מֵהִלֵּל: אָמְרוּ עָלָיו עַל הִלֵּל הַזָּקֵן שֶׁבְּכָל יוֹם וָיוֹם הָיָה עוֹשֶׂה וּמִשְׂתַּכֵּר בְּטַרְעַפִּיק חֶצְיוֹ הָיָה

נותן

פרק ד

איזהו חכם. הראוי שיתהלל בחכמתו: הלומד מכל אדם. ואעפ"י שהוא קטן ממנו, שכיון שאינו חס על כבודו ולומד מן הקטנים ניכרים הדברים שהוא לומד לשם שמים ולא להתיהר ולהתפאר בה: איזהו גבור. הראוי להתהלל בגבורתו: הכובש את יצרו. יצר הרע שלו: המכבד את הבריות. דמדמכבד לכל אדם יאהבוהו ויכבדוהו גם הם: איזהו עשיר. שיכול להתהלל בעשרו ולא ידאג שיגזלוהו ממנו ובמותו יקח הכל וירד אחריו כבודו ולא יעזב לאחרים חילו: השמח בחלקו. ומהו חלקו שעושה צדקה ומצות בעשרו וזהו חלקו בעוה"ב, כי מה שמניח אחריו אין לו חלק בו לאחר מיתתו: למצוה קלה. ר"ל שקלה לקיימה, ולפיכך אינך מתירא שתשתמט מידך, אפ"ה תרוץ לקיימה בזריזות ושמחה: שמצוה גוררת מצוה. כך מנהגו של עולם, העושה מצוה אחת נוח לו לעשות אחרות והמתחיל בעבירות קשה לו לפרוש מהם: כל המכבד את התורה. המכבד את ספרי התורה ומכבד את לומדיה והעוסקים בה: גופו מכובד על הבריות. מן השמים מסייעין שיכבדוהו הבריות אחר שהוא מכבד את התורה: מעוני. שהוא דחוק למזונות ומתבטל ממלאכתו כדי לעסוק בתורה: המבטל וכו' מעושר. מחמת רוב הממון צריך ליתן לבו פעם לכאן ופעם לכאן ואין לו פנאי לעסוק בתורה: לבטלה מעוני. שיצטרך לטרוח על פרנסתו ולא יוכלכה, עד כי לא יהיה לו פנאי לעסוק בתורה גם אם ירצה: לעני אומרים וכו'. כלומר אם באים ב"ד של מעלה לחייב עניים ע"י הלל ועשירים ע"י רבי אלעזר וטרודי היצר ע"י יוסף יש פתחון פה לבעל הדין לחייבם: טרעפיק. סלע מדינה שהוא חצי דינר, כך מפורש בכתובות [ס"ד]:

א) אבות פ"ד. ב) יומא ל"ה.

נוֹתֵן לְשׁוֹמֵר בֵּית הַמִּדְרָשׁ וְחֶצְיוֹ לְפַרְנָסָתוֹ וּפַרְנָסַת אַנְשֵׁי בֵיתוֹ פַּעַם אַחַת לֹא מָצָא לְהִשְׂתַּכֵּר וְלֹא הִנִּיחוֹ שׁוֹמֵר בֵּית הַמִּדְרָשׁ לִכָּנֵס עָלָה וְנִתְלָה וְיָשַׁב עַל פִּי הָאֲרוּבָּה כְּדֵי שֶׁיִּשְׁמַע דִּבְרֵי אֱלֹהִים חַיִּים מִפִּי שְׁמַעְיָה וְאַבְטַלְיוֹן אָמְרוּ אוֹתוֹ הַיּוֹם עֶרֶב שַׁבָּת הָיָה וּתְקוּפַת טֵבֵת הָיָה וְיָרַד עָלָיו שֶׁלֶג מִן הַשָּׁמַיִם כֵּיוָן שֶׁעָלָה עַמּוּד הַשַּׁחַר אָמַר לוֹ שְׁמַעְיָה לְאַבְטַלְיוֹן, אַבְטַלְיוֹן אָחִי בְּכָל יוֹם הַבַּיִת מֵאִיר וְהַיּוֹם אָפֵל שֶׁמָּא יוֹם מְעוּנָּן הוּא הֵצִיצוּ עֵינֵיהֶם וְרָאוּ דְּמוּת אָדָם בָּאֲרוּבָּה עָלוּ וּמָצְאוּ עָלָיו רוּם שָׁלֹשׁ אַמּוֹת שֶׁלֶג פֵּרְקוּהוּ וְהִרְחִיצוּהוּ וְסָכוּהוּ וְהוֹשִׁיבוּהוּ כְּנֶגֶד הַמְּדוּרָה: עָשִׁיר אוֹמְרִים לוֹ מִפְּנֵי מַה לֹא עָסַקְתָּ בַּתּוֹרָה? אִם אוֹמֵר עָשִׁיר הָיִיתִי וְטָרוּד הָיִיתִי בִּנְכָסַי אוֹמְרִים לוֹ כְּלוּם עָשִׁיר הָיִיתָ יוֹתֵר מֵרַבִּי אֶלְעָזָר? אָמְרוּ עָלָיו עַל רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן חַרְסוֹם שֶׁהִנִּיחַ לוֹ אָבִיו אֶלֶף עֲיָרוֹת בַּיַּבָּשָׁה וּכְנֶגְדָּן אֶלֶף סְפִינוֹת בַּיָּם וּבְכָל יוֹם וָיוֹם נוֹטֵל נֹאד שֶׁל קֶמַח עַל כְּתֵפוֹ וּמְהַלֵּךְ מֵעִיר לְעִיר וּמִמְּדִינָה לִמְדִינָה לִלְמוֹד תּוֹרָה פַּעַם אַחַת מְצָאוּהוּ עֲבָדָיו וְעָשׂוּ בוֹ אַנְגַּרְיָא אָמַר לָהֶן בְּבַקָּשָׁה מִכֶּם הַנִּיחוּנִי וְאֵלֵךְ לִלְמוֹד תּוֹרָה אָמְרוּ לוֹ חַיֵּי רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן חַרְסוֹם שֶׁאֵין מַנִּיחִין אוֹתָךְ וּמִיָּמָיו לֹא הָלַךְ וְרָאָה אוֹתָן אֶלָּא יוֹשֵׁב וְעוֹסֵק בַּתּוֹרָה כָּל הַיּוֹם וְכָל הַלַּיְלָה:

א רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן־יַעֲקֹב אוֹמֵר הָעוֹשֶׂה מִצְוָה אֶחָת קוֹנֶה לוֹ פְּרַקְלִיט אֶחָד וְהָעוֹבֵר עֲבֵרָה אֶחָת קוֹנֶה לוֹ קַטֵּגוֹר אֶחָד תְּשׁוּבָה וּמַעֲשִׂים טוֹבִים כִּתְרִים בִּפְנֵי הַפּוּרְעָנוּת: רַבִּי יַעֲקֹב אוֹמֵר הָעוֹלָם הַזֶּה דּוֹמֶה לִפְרוֹזְדוֹר בִּפְנֵי הָעוֹלָם הַבָּא הַתְקֵן עַצְמְךָ בִּפְרוֹזְדוֹר כְּדֵי שֶׁתִּכָּנֵס לִטְרַקְלִין: שְׁמוּאֵל הַקָּטָן אוֹמֵר בִּנְפֹל אוֹיִבְךָ אַל־תִּשְׂמָח וּבִכָּשְׁלוֹ אַל־

פירקוהו. פירקו מתחת השלג שעליו: אנגריא. עבודת שר העיר, ועבודת עצמו היתה, והם אינם מכירים בו וסבורים שהוא מיושבי העיירות שלו, שעבודת אדוני הארץ מוטלת עליהם: פרקליט. מלאך מליץ טוב: קטיגור. מליץ רע, ולשון קטיגור—קורא תגר: כתרים. כשריון החוסה מן הפורעניות: לפרוזדור. לחדר שלפני פתח הארמון: התקן עצמך. בתשובה ומעשים טובים: כדי שתכנס לטרקלין. שתזכה לחיי העוה"ב: שמואל הקטן. קטן משמואל הרמתי, כמו שמצינו שיצאה בת קול ואמרה שהיה ראוי שתשרה עליו שכינה כמשה רבינו ע"ה: בנפול אויבך אל תשמח. פסוק הוא במשלי [כ"ד] אלא ששמואל הקטן רגיל היה להוכיח

א) אבות פ"ד.

יגל

יָגֵל לִבֶּךָ פֶּן־יִרְאֶה יְיָ וְרַע בְּעֵינָיו וְהֵשִׁיב מֵעָלָיו אַפּוֹ: אֱלִישָׁע בֶּן־אֲבוּיָה אוֹמֵר הַלּוֹמֵד יֶלֶד לְמָה הוּא דוֹמֶה לִדְיוֹ כְתוּבָה עַל־נְיָר חָדָשׁ וְהַלּוֹמֵד זָקֵן לְמָה הוּא דוֹמֶה לִדְיוֹ כְתוּבָה עַל־נְיָר מָחוּק:

פרק ה

א עֲשָׂרָה נִסְיוֹנוֹת נִתְנַסָּה אַבְרָהָם אָבִינוּ וְעָמַד בְּכֻלָּם לְהוֹדִיעַ כַּמָּה חִבָּתוֹ שֶׁל־אַבְרָהָם אָבִינוּ: שִׁבְעָה דְבָרִים בְּגֹלֶם וְשִׁבְעָה בְּחָכָם חָכָם אֵינוֹ מְדַבֵּר לִפְנֵי מִי שֶׁגָּדוֹל מִמֶּנּוּ בְּחָכְמָה (וּבְמִנְיָן) וְאֵינוֹ נִכְנָס לְתוֹךְ דִּבְרֵי חֲבֵרוֹ וְאֵינוֹ נִבְהָל לְהָשִׁיב שׁוֹאֵל כְּעִנְיָן וּמֵשִׁיב כַּהֲלָכָה וְאוֹמֵר עַל־רִאשׁוֹן רִאשׁוֹן וְעַל־אַחֲרוֹן אַחֲרוֹן וְעַל מַה־שֶּׁלֹּא שָׁמַע אוֹמֵר לֹא שָׁמַעְתִּי וּמוֹדֶה עַל־הָאֱמֶת וְחִלּוּפֵיהֶן בְּגֹלֶם: אַרְבַּע

מדות

להוכיח בני אדם במדה זו: פן יראה ד' ורע בעיניו. שעשיתיו בלבך כאילו הוא שלוחך למלאות תאותך: והשיב מעליו אפו. מדלא כתיב ושב אלא והשיב משמע יסירהו מעל אויבך וישיבה עליך: פן. שלא, כי אז: ילד. שלומד בימי הילדות: על ניר חדש. שהוא מתקיים, כך גירסת הילדות אינה משתכחת: והלומד זקן. אדם שמתחיל בזקנותו שוכח הכל מיד ומאבד מהר כמו כתיבה על נייר מחוק שאין הכתיבה שעל המחוק אדוקה ועומדת אלא נמחקת והולכת:

פרק ה

עשרה נסיונות. מפורשים בפרקי ר"א, תחלה בקש נמרוד להרגו ונחבא בקרקע י"ג שנה, שוב השליכו באור כשדים, והגלהו מארץ מולדתו, והביא הקב"ה רעב בימיו ונלקחה שרה לבית פרעה, ובאו המלכים ושבו את לוט בן אחיו, והראה לו בין הבתרים שעבוד ארבע מלכיות שימשלו בבניו וצוהו למול את עצמו ואת בנו ואמר לו לגרש ישמעאל בנו עם אמו, וצוהו לשחוט את יצחק בנו, הרי עשרה ולא הרהר אחר מדותיו ית' מרוב אהבתו: בגולם. לשון גולמי כלים שלא נגמרה מלאכתן, כך אדם שאינו נגמר בדעתו לא במדות ולא בחכמה, קרוי גולם: בחכמה. אפילו שהוא בחור, או אם הוא גדול ממנו במנין השנים אפילו אם אפשר שחכמתו אינה כל כך: לתוך דברי חבירו. כי אם מניחו לדבר עד שיסיים כל דבריו ואחרי כן ישיבהו מענה והוא מדה טובה, ולא כן הגולם עושה כי משיב דבר בטרם ישמע: ואינו נבהל להשיב. כדי שתהא תשובתו כהלכה: שואל כענין. כפי ענין הדבר שבני אדם עסוקים בו ואינו מפליג לדבר אחר: ומשיב. למי ששואל אותו כדת וכהלכה עד שמעמידו על העקר: לא שמעתי. אם לא הבין את הדבר אינו מתבייש ואומר לא הבנתי: ומודה על האמת. ואינו בוש מלומר טעיתי, ואינו מתעקש בפלפול וחריצות הכל בכדי להעמיד דעתו: וחלופיהן

בגולם

א) אבות פ"ה.

מִדּוֹת בְּאָדָם הָאוֹמֵר שֶׁלִּי שֶׁלִּי וְשֶׁלְּךָ שֶׁלָּךְ זוֹ מִדָּה בֵּינוֹנִית שֶׁלִּי שֶׁלָּךְ וְשֶׁלְּךָ שֶׁלִּי עַם הָאָרֶץ שֶׁלִּי שֶׁלָּךְ וְשֶׁלְּךָ שֶׁלָּךְ חָסִיד שֶׁלִּי שֶׁלִּי וְשֶׁלְּךָ שֶׁלִּי רָשָׁע: אַרְבַּע מִדּוֹת בְּתַלְמִידִים מָהִיר לִשְׁמוֹעַ וּמָהִיר לְאַבֵּד יָצָא שְׂכָרוֹ בְּהֶפְסֵדוֹ קָשֶׁה לִשְׁמוֹעַ וְקָשֶׁה לְאַבֵּד יָצָא הֶפְסֵדוֹ בִּשְׂכָרוֹ מָהִיר לִשְׁמוֹעַ וְקָשֶׁה לְאַבֵּד זוֹ חֵלֶק טוֹב קָשֶׁה לִשְׁמוֹעַ וּמָהִיר לְאַבֵּד זוֹ חֵלֶק רָע: אַרְבַּע מִדּוֹת בְּנוֹתְנֵי צְדָקָה הָרוֹצֶה שֶׁיִּתֵּן וְלֹא יִתְּנוּ אֲחֵרִים עֵינוֹ רָעָה בְּשֶׁל־אֲחֵרִים יִתְּנוּ אֲחֵרִים וְהוּא לֹא יִתֵּן עֵינוֹ רָעָה בְּשֶׁלּוֹ יִתֵּן וְיִתְּנוּ אֲחֵרִים חָסִיד לֹא יִתֵּן וְלֹא יִתְּנוּ אֲחֵרִים רָשָׁע: אַרְבַּע מִדּוֹת בְּהוֹלְכֵי בֵית הַמִּדְרָשׁ הוֹלֵךְ וְאֵינוֹ עוֹשֶׂה שְׂכַר הֲלִיכָה בְּיָדוֹ עוֹשֶׂה וְאֵינוֹ הוֹלֵךְ שְׂכַר מַעֲשֶׂה בְּיָדוֹ הוֹלֵךְ וְעוֹשֶׂה חָסִיד לֹא הוֹלֵךְ וְלֹא עוֹשֶׂה רָשָׁע: יְהוּדָה בֶן־תֵּימָא אוֹמֵר הֱוֵי עַז כַּנָּמֵר וקל

בגולם. כי בכל אלה יפשע, אשר לא בינת אדם לו, לפי שאינו שלם בדיעותיו ובחכמתו: שלי שלי ושלך שלך. איני רוצה להשתתף, והלואי שלא תהנה אותי: מדה בינונית. אינו לא חסיד ולא רשע: שלי שלך ושלך שלי עם הארץ. שנהנה ומהנה בשוה וזהו ישובה של הארץ אבל אינו יודע קרא דכתיב [משלי ט"ו] ושונא מתנות יחיה, וזהו לשון עם הארץ בכל מקום שרוצה בתקונה של הארץ אבל אין בו חכמה להבדיל בתקונין הראויין: שלי שלך ושלך שלך. מהנה את הבריות מנכסיו והוא אינו נהנה מאחרים: חסיד. עושה לפנים משורת הדין: מהיר לאבד. יצא שכרו בהפסדו, דמאחר ששוכח מה שלומד מה הנאה יש במה שהוא מהיר לשמוע, נמצא הפסדו גדול משכרו: וקשה לאבד יצא הפסדו בשכרו. שמדה טובה יש בו יתירה על המדה הנפסדת הואיל ומה ששמע אחר הקושי הוא זוכר ואינו שוכח, ונפקא מינה, שאם יש לפנינו שני תלמידים ואין לנו לספק מזון אלא לאחד מהם, נקדים הקשה לאבד על המהיר לשמוע: ארבע מדות בנותני צדקה. כלומר בנתינת הצדקה, דהרי אטו גם האינם נותנים, וכן בסמוך בהולכי לבית המדרש היינו בהליכת ביהמ"ד: ולא יתנו אחרים. ר"ל או שטעמו שעינו צרה שיבא על אחרים שם טוב שנותנים גם הם לעניים, או שאינו רוצה שתהיה לעניים הרוחה יתירה, וזה עון פלילי: עינו רעה. צרה בשל אחרים בממון אחרים שאינו רוצה שיעשו צדקה כדי שלא ירבו נכסיהם ושיצא להם שם טוב: עינו רעה בשלו. אינו דומה עינו רעה בשל אחרים לעינו רעה בשלו לפי שבממונו אינו אלא מחמת אכזריות לב שבו: הולך ואינו עושה. הולך לבהמ"ד לשמוע ואינו שונה ולומד ולא מבין: עושה ואינו הולך. לומד ושונה בביתו: הוי עז כנמר. ולא תתבייש לשאול ולרדף מה שלא הבנת כאותה

וְקַל כַּנֶּשֶׁר רָץ כַּצְּבִי וְגִבּוֹר כָּאֲרִי לַעֲשׂוֹת רְצוֹן אָבִיךָ שֶׁבַּשָּׁמָיִם:

א רַבִּי חֲנַנְיָא בֶּן־עֲקַשְׁיָא אוֹמֵר רָצָה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְזַכּוֹת אֶת־יִשְׂרָאֵל לְפִיכָךְ הִרְבָּה לָהֶם תּוֹרָה וּמִצְוֹת שֶׁנֶּאֱמַר יְיָ חָפֵץ לְמַעַן צִדְקוֹ יַגְדִּיל תּוֹרָה וְיַאְדִּיר:

כאותה ששנינו לא הביישן למד: וקל כנשר. לחזר אחר למודך ולא תיגע: רץ כצבי. לרדוף אחר המצות: וגבור כארי. לכבוש את יצרך מן העבירות: לפיכך הרבה להם תורה ומצות. כגון פרשת שקלים ורמשים כדי להרבות שכר כשהן בדלים מהם אעפ"י שבלאו הכי לא היו אוכלין אותן, שנפשו של אדם קצה בהן: למען צדקו. להצדיק את ישראל ולזכות אותן:

פרק ו

ב א מאימתי קורין את שמע בשחרית? משיכיר בין תכלת ללבן. רבי אליעזר אומר בין תכלת לכרתי וגומרה עד הנץ החמה. רבי יהושע אומר עד שלש שעות שכן דרך בני מלכים לעמוד בשלש שעות. הקורא מכאן ואילך לא הפסיד כאדם הקורא בתורה: ב בית שמאי אומרים בערב כל אדם יטו ויקראו ובבקר יעמדו שנאמר ובשכבך ובקומך ובית הלל אומרים כל אדם קורא כדרכו שנאמר ובלכתך בדרך אם כן למה נאמר ובשכבך ובקומך בשעה שדרך בני אדם שוכבים ובשעה שדרך בני אדם עומדים. אמר רבי טרפון אני הייתי

פרק ו

בשחרית. מתי הוא התחלת היום לענין קריאת שמע של שחרית: משיכיר. אם כבר האיר היום כל כך עד שיכול להכיר: בין תכלת ללבן. בין חוטי תכלת לחוטי לבן שבציצית פירוש אחר גזת צמר שלצבעה תכלת ויש בה מקומות שלא נקלט הצבע יפה ונשאר לבן: לכרתי. (גרין) דומה בכסף (לבלוי): עד הנץ החמה. רשאי לקרותה עם ברכותיה, ולא אח"כ: עד שלש שעות. ביום עד סוף שעה שלישית שהוא רביע היום בזמן שהימים והלילות שוים ולעולם זמן קריאת שמע הוא עד רביע היום בין שהימים ארוכים בין קצרים והיום נחשב מעלות השחר עד צאת הכוכבים: לא הפסיד. כלומר מלברך לפניה ולאחריה: כאדם הקורא בתורה. אף על פי שלא יצא ידי חובת קריאת שמע בעונתה, יש לו קבול שכר כקורא בתורה: יטו. על צדיהם דכתיב בשכבך דרך שכיבה: יעמדו. דכתיב ובקומך דרך קימה: כדרכו. בין בקימה בין בישיבה ובין בהליכה: למה נאמר כו'. הוי לי' למימר בערב ובבקר: בשעה שבני אדם

א) מכות פ"ג. ב) ברכות פ"א.

הייתי בא בדרך והטיתי לקרות כדברי בית שמאי וסכנתי בעצמי מפני הלסטים אמרו לו כדאי היית לחוב בעצמך שעברת על דברי בית הלל: ג בשחר מברך שתים לפניה ואחת לאחריה ובערב מברך שתים לפניה ושתים לאחריה אחת ארוכה ואחת קצרה: מזכירין יציאת מצרים בלילות. אמר רבי אלעזר בן עזריה הרי אני כבן שבעים שנה ולא זכיתי שתאמר יציאת מצרים בלילות עד שדרשה בן זומא שנאמר למען תזכור את יום צאתך ממצרים כל ימי חייך ימי חייך הימים כל ימי חייך הלילות. וחכמים אומרים ימי חייך העולם הזה כל ימי חייך להביא לימות המשיח:

א ד היה קורא בתורה והגיע זמן המקרא אם כיון לבו יצא ואם לאו לא יצא: ב רבי נחוניא בן הקנה היה מתפלל בכניסתו לבית המדרש וביציאתו תפלה קצרה. אמרו לו מה מקום לתפלה זו? אמר להם בכניסתי אני מתפלל שלא תארע תקלה על ידי וביציאתי אני נותן הודיה על חלקי: ג ה תנו רבנן אסור לו לאדם שיהנה מן העולם הזה

בלא

אדם וכו׳. שמקרא רוצה להגיד לנו, מתי יקרא ק"ש, באיזו שעה, ולא באיזה אופן: כדאי היית. ראוי היית ליהרג ואם היית מת היית מתחייב בנפשך: שתים לפניה. יוצר אור ואהבה: ואחת לאחריה. אמת ויציב: ובערב מברך שתים לפנ״ה. מעריב ערבים ואהבת עולם: שתים לאחריה. אמת ואמונה והשכיבנו: אחת ארוכה ואחת קצרה. אשתים שלפניה קאי, יוצר אור ארוכה שפותחת בברוך וחותמת בברוך, וכן מעריב ערבים, אהבה, קצרה שחותמת בברוך ואינה פותחת בברוך: יציאת מצרים בלילות. פרשת ציצית אומרים אותה בק"ש של ערבית ואעפ"י שאין לילה זמן ציצית דכתיב וראיתם אותו פרט לכסות לילה אומרים אותה בלילה מפני יציאת מצרים שבה: כבן שבעים שנה. היה נראה זקן ולא זקן ממש אלא שהלבינו שערותיו יום שמנו אותו נשיא כדי שיראה זקן וראוי לנשיאות ואותו היום דרש בן זומא מקרא זה: ולא זכיתי. לא נצחתי בראיות לחכמים: לימות המשיח. ופשטיה דקרא משמע כבן זומא ור׳ אלעזר בן עזריה: היה קורא בתורה. פרשת ק"ש: זמן המקרא. זמן קריאת שמע: אם כיון לבו. אם היה מתכוין לצאת בקריאתו זאת מצות קריאת שמע: ואם לאו לא יצא. והרי הוא כקורא בתורה ומצות קריאת שמע עוד לא קים: מה מקום לתפלה זו. מה טיבה של התפלה: שלא תארע תקלה. שלא אכשל בדבר הלכה: הודיה על חלקי. מודה על הטובה שחלק לי, שׂשם חלקי מיושבי ביהמ"ד

א) ברכות פ"ב. ב) שם פ"ד. ג) שם ל"ה.

בלא ברכה וכל הנהנה מן העולם הזה בלא ברכה מעל:

א ה כיצד מברכין על הפירות? על פירות האילן אומר בורא פרי העץ חוץ מן היין שעל היין אומר בורא פרי הגפן ועל פירות הארץ אומר בורא פרי האדמה חוץ מן הפת שעל הפת הוא אומר המוציא לחם מן הארץ ועל הירקות אומר בורא פרי האדמה על דבר שאין גדולו מן הארץ אומר שהכל על החלב ועל הגבינה ועל הביצים אומר שהכל:

ב ו שלשה שאכלו כאחד חייבין לזמן עד כמה מזומנין? עד כזית. רבי יהודה אומר עד כביצה. כיצד מזומנין? בשלשה אומר נברך בעשרה אומר נברך לאלהינו במאה אומר נברך לייי אלהינו באלף אומר נברך לייי אלהינו אלהי ישראל. שלשה שאכלו כאחד אינן רשאין לחלק וכן ארבעה וכן חמשה ששה נחלקין:

ג ז מי שאכל ושכח ולא ברך בית שמאי אומרים יחזור למקומו ומברך ובית הלל אומרים יברך במקום שנזכר עד אימתי הוא מברך? עד כדי שיתעכל המזון שבמעיו:

ביהמ״ד: חוץ מן היין. שמתוך חשיבותו קבעו לו ברכה לעצמו וכן הפת: שלשה שאכלו כאחד חייבין לזמן. להזדמן יחד לברך בלשון רבים נברך שאכלנו משלו: עד כמה מזומנין. כמה יאכלו ביחד ויהיו מחויבין לזמן: עד כזית. כל אחד ואחד צריך לאכול לכל הפחות כזית: אינן רשאין לחלק. מכיון שחלה עליהם חובת זימון, וכן ארבעה וכן חמשה אין השלשה מזמנין לעצמן והיחיד יחלק מהן דאיהו כמי אקבע בחובת זימון: ששה נחלקין. כדי זימון לכאן וכדי זימון לכאן עד עשרה, אבל עשרה אינן נחלקים דאחייבו להו בזימון שיש בו הזכרת השם עד שיהיו עשרים ואז יחלקו לשתי חבורות אם ירצו: יברך במקום שנזכר. ואין צריך לחזור למקום שאכל: עד שיתעכל המזון שבמעיו. כל זמן שאינו רעב מחמת אותה האכילה הוא סימן שלא נתעכל המזון, ודוקא בשכח אמר בית הלל דאיהו אחר אבל במזיד דברי הכל יחזור למקומו ויברך, ובאכילה מועטת השיעור כדי הילוך ד׳ מילין דהיינו שעה וי״ב רגעים [מינוטען]:

המניח

א) ברכות פ״ו. ב) שם פ״ז. ג) שם פ״ח.

א א המניח את הכד ברשות הרבים ובא אחר ונתקל בה ושברה פטור ואם הוזק בה בעל החבית חייב בנזקו. נשברה כדו ברשות הרבים והוחלק אחר במים או שלקה בחרסיה חייב. רבי יהודה אומר במתכוין חייב באינו מתכוין פטור:

ב ב השופך מים ברשות הרבים והוזק בהן אחר חייב בנזקו. המצניע את הקוץ ואת הזכוכית והגודר את גדרו בקוצים וגדר שנפל לרשות הרבים והוזקו בהן אחרים חייב בנזקן:

ג ג המוציא את תבנו וקשו לרשות הרבים לזבלים והוזק בהן אחר חייב בנזקו וכל הקודם בהן זכה. רבן שמעון בן גמליאל אומר כל המקלקלין ברשות הרבים והזיקו חייבין לשלם וכל הקודם בהן זכה ההופך את הגלל ברשות הרבים והוזק בהן אחר חייב בנזקו:

ושברה פטור. בגמרא מפרש טעמא: ואם הוזק בה. הנתקל: בעל החבית חייב. ומפרש בגמרא: המצניע את הקוץ ואת הזכוכית. ברה"ר: והגודר את גדרו בקוצים. מעשה גדר של קולים דקתס גדר של אבנים הוא דכתיב וגדר אבניו נהרסה (משלי כ"ד): וגדר. אבנים שנפל לרה"ר כו': לזבלים. שירקבו התבן והקש ונעשים זבל לזבל שדות וכרמים: כל המקלקלין ברשות הרבים. רבן שמעון בן גמליאל שמעיה לת"ק דלא קניס אלא בשבחא אבל גופא לא כדקתני בברייתא בגמ' ואתא רבן שמעון ב"ג למימר דגוף נמי כל

ד ד שני קדרין שהיו מהלכין זה אחר זה ונתקל הראשון ונפל ונתקל השני בראשון ראשון חייב בנזקי שני:

ה ה שנים שהיו מהלכין ברשות הרבים אחד רץ ואחד מהלך או שהיו

א ושברה פטור. שאין הנתקל אשם בשבירה זו ובגמ' מפרש: בעל החבית חייב. שהרי תקלתו היא שהזיקה במקום שיש רשות לניזק ללכת בו: נשברה כדו ברה"ר וכו' חייב. שעל בעל הכד להזהר לבל תשבר כדו שהנתקל פושע בו: במתכוין חייב. אם התכוין לשבור את הכד הוא חייב על הנזק שהסב ואם נשברה כדו מאליה אין הוא אשם בנזק ופטור: ב חייב בנזקן. בקוץ וזכוכית חייב על שלא הצניע יפה. בעשותו גדר של קוצים חייב על שהפריח את קוציו לרה"ר. ועל הגדר שנפל חייב שהיה לו לסתור כותל רעוע זה לבל יפול לרה"ר: ג וכל הקודם בהן זכה. רבנן קנסוהו לבל יוציא ויזיק את האחרים אף שאם הזיק היה חייב לשלם: כל המקלקלין. קלקל הוא ענין קלות וגריעות והפסד verderben, wertlos machen, entarten. ההופך את הגלל כו' חייב בנזקו. בשהתכוין לקנות את הגלל קא מיירי מתניתין ומעתה הרי החובה מוטלת עליו לשמור את גללו לבל יסב כל נזק: ד הראשון חייב. מתניתין מתוקמא שהנופל שהה בנפילתו כדי עמידה ולא עמד והרי הוא חייב גם אם נאמר שהנתקל אנוס הוא. דכשהוא שוכב עם כליו ברה"ר הרי הוא לבל הפחות כמניח בה תקלה: ה שנים שהיו מהלכין. כלומר שנים שהתנגדו ברה"ר באופן שהיה אחד רץ ואחד

מהלך

א) בבא קמא כז. ב) שם ל. ג) שם. ד) שם לא. ה) שם לב.

שהיו שניהם רצין והזיקו זה את זה שניהם פטורין:

א ו זה בא בחביתו וזה בא בקורתו נשברה כדו של זה בקורתו של זה פטור שלזה רשות להלך ולזה רשות להלך. היה בעל הקורה ראשון ובעל חבית אחרון נשברה חבית בקורה פטור בעל הקורה ואם עמד בעל הקורה חייב ואם אמר לבעל חבית עמוד פטור:

ב ז זה בא בחביתו של יין וזה בא בכדו של דבש נסדקה חבית של דבש ושפך זה את יינו והציל את הדבש לתוכה אין לו אלא שכרו ואם אמר אציל את שלך ואתה נותן לי דמי שלי חייב ליתן לו. שטף נהר חמורו וחמור חבירו שלו יפה מנה ושל חבירו מאתים הניח זה את שלו והציל את של חבירו אין לו אלא שכרו ואם אמר לו אני אציל את שלך ואתה נותן לי דמי שלי חייב ליתן לו:

כל הקודם בו זכה ליכנס לחריכה כל המקלקלין ולפי' שאין ברשות: שניהן פטורין. כדמפרש בגמ': זה בא בחביתו כו'. ופגע זה בזה: פטור. שלשניהם רשות להלך: היה בעל קורה ראשון כו' פטור. שזה מהלך כדרכו והוא מיהר ללכת: והציל את הדבש לתוכה. מפני שהדבש דמיו יקרים: אין לו אלא שכרו. שכר כלי ושכר פעולה

פרק ב

פטור. דהא נעולה ומאי הוי ליה למיעבד: הניחה בחמה. מלערא לה בוואה ולא הגי ליה בנעילה כראוי דמוקמינן בגמרא דהיינו דלא היכולה לעמוד ברוח מצויה: נכנס הרועה תחתיו. להתחייב בנזקין

פרק ב

ג א הכונס צאן לדיר ונעל בפניה כראוי ויצאה והזיקה פטור לא נעל בפניה כראוי ויצאה והזיקה חייב. הניחה בחמה או שמסרה לחרש שוטה וקטן ויצאה והזיקה חייב. מסרה לרועה נכנס הרועה תחתיו

מהלך: פטורין. מתני' מתוקמא בערב שבת בין השמשות שאז הרשות לכל אחד לרוץ להכין צרכי שבת: ו ולזה רשות להלך. וא"כ על הניזק להשמר לבל יוזק: היה בעל קורה ראשון. והלך בדרכו: פטור בעל הקורה. שהרי בעל החבית הוא שהזיק את עצמו ע"י שמיהר ללכת, שאלו הלך גם הוא בדרכו היה נשאר תמיד ריוח ביניהם: ואם עמד וכו' חייב. אחרי שאין דרכן של בני אדם לעמוד ברה"ר הרי שינה מדרך הנהוג. ואם אמר וכו' פטור. שהרי בעל החבית הוא דאזיק אנפשיה: ז נסדקה חבית של דבש. ונטף מעט מעט: אין לו אלא שכרו. ואין בעל הדבש מחויב לשלם לו דמי היין ששפך כי מאחר שלא פסק עמו יכול בעל הדבש לומר לו הייתי מוצא אחר בשכר זה: שטף נהר חמורו וכו'. בגמ' מפרש למאי אצטריכו תרתי כבי דמתניתין: א או שמסרה לחשו"ק וכו' חייב. מפני שאין אלו יודעים לשמור ובכן הרי לא שמר את בהמתו כראוי

א) בבא קמא לא: ב) שם קטו. ג) שם נה:

תחתיו: ב תנו רבנן איזהו כראוי ואיזהו שלא כראוי? דלת שיכולה לעמוד ברוח מצויה זהו כראוי שאינה יכולה לעמוד ברוח מצויה זהו שלא כראוי:

נזקין: או עפר. לחכה כירו ונתקלקל: דרך הרבים. י״ו אמות מעגלות דגלי מדבר ילפינן במסכת שבת (דף ל״ח.) המבעיר

א ג המגדיש בתוך שדה חבירו שלא ברשות ואכלתן בהמתו של בעל השדה פטור ואם הוזקה בהן בעל הגדיש חייב ואם הגדיש ברשות בעל השדה חייב:

ב ד הקדר שהכנים קדרותיו לחצר בעל הבית שלא ברשות ושברתן בהמתו של בעל הבית פטור ואם הוזקה בהן בעל הקדרות חייב ואם הכנים ברשות בעל החצר חייב. הכנים פירותיו לחצר בעל הבית שלא ברשות ואכלתן בהמתו של בעל הבית פטור ואם הוזקה בהן בעל הפירות חייב ואם הכנים ברשות בעל החצר חייב: ה הכנים שורו לחצר בעל הבית שלא ברשות ונגחו שורו של בעל הבית או שנשכו כלבו של בעל הבית פטור. נגח הוא שורו של בעל הבית חייב. נפל לבורו והבאיש מימיו חייב ואם הכנים ברשות בעל החצר חייב. רבי אומר בכולן אינו חייב עד שיקבל עליו בעל הבית לשמור:

ג ו השולח את הבערה ואכלה עצים או אבנים או עפר חייב שנאמר (שמות כ״ב) כי תצא אש ומצאה קוצים ונאכל גדיש או הקמה או השדה שלם ישלם המבעיר את הבערה: ד עברה גדר שהוא גבוה ארבע אמות או דרך הרבים או נהר פטור: ה אחד הביא את האור ואחד

כראוי: ב דלת שיכולה לעמוד כו׳. כלומר כשהדלת סגורה אין היא נפתחת ע״י הרוח המצוי תמיד. ושמירה פחותה כזאת דיה לצאן במקום שאין הגנבים מצוים מאחר שדרכה של צאן היא להשאר במנוחה במקום שמעמידים אותה: ג ואכלתן בהמתו של בעל השדה פטור. שאין החוב מוטל עליו לשמור את גדישו של המגדיש: בעל הגדיש חייב. על שלא שמר את גדישו לבל יוזק בו מי שיש לו הרש.ת להמצא בשדה זו: בעל השדה חייב. שבשהרשה לו להגדיש מסתמא קבל עליו גם לשמור את הגדיש: ד ואם הוזקה בהן. אם הוחלקה או נכשלה בפירות: ה ונגחו שורו וכו׳ פטור. משום דאמר ליה תורך ברשותי מאי בעי: והבאיש מימיו. על ידי הטיט שהיה מלוכלך בו: עד שיקבל וכו׳. וכל זמן שלא אמר בפירוש שישמור את הדבר המובא לשדהו ברשיונו על כל אחד להשמר לבל יוזק: ו השולח את הבערה. כלומר העושה בערה ואינו שומרה לבל תלך ותזיק: עברה גדר וכו׳ פטור. מאחר שהדליק בתוך שלו ואין דרכה של אש לעבור גדר גבוה או דרך הרבים הרי שמר את אשו כראוי: המלבה

א) בבא קמא נ״ט. ב) שם מ״ז. ג) שם ס. ד) שם ס״א. ה) שם נ״ט.

המביא את העצים חייב. דאי לאו אחרון קמא לא עביד מידי: גץ. אשטנכלי״ל: מפני שהוא רשות מצוה. כלומר משום רשות ב״ד דמצוה מפטר אבל ברשות ב״ד דלאו מצוה חייב: לא יעמיד. בני העיר מעכבין עליו: אלא אם כן יש על גביו. אבל גובה ארבע אמות מפי התנור עד התקרה כדי שלא יאחז האור בתקרה: עד שיהא תחתיו מעזיבה. אשטרי״ך בלע״ז טיח קרקע ג׳ טפחים שלא תבער תקרה התחתונה של עלייה ועל גביו ד׳ אמות: ובכירה מעזיבה טפח. אף היא כלי חרס ששופתים קדרה על חללה ואין עושין בתוכה היסק גדול כמו שעושין בתנור: ואם הזיק. אחר שהיו שם כל השיעורין הללו: משלם מה שהזיק. ואע״פ כן מעכבין עליו השכנים להרחיק בכל השיעורים הללו שמא ידליק בתיהם ואין לו מה לשלם: אלא גדיש של חטין או גדיש של שעורין. אם חטין חטין אם שעורין שעורין:

והתעלמת

ואחד הביא את העצים המביא את העצים חייב. אחד הביא את העצים ואחד הביא את האור המביא את האור חייב. בא אחר וליבה המלבה חייב. ליבתה הרוח כולן פטורין:

א · גץ שיצא מתחת הפטיש והזיק חייב. גמל שהיה טעון פשתן ועבר ברשות הרבים ונכנס פשתנו לתוך החנות ודלקה בנרו של חנוני והדליק את הבירה בעל גמל חייב. הניח חנוני נרו מבחוץ החנוני חייב. רבי יהודה אומר בנר חנוכה פטור:

ב תניא רבי יהודה אומר בנר חנוכה פטור מפני שהוא רשות מצוה:

ג ח לא יעמיד אדם תנור בתוך הבית אלא אם כן יש על גביו גובה ארבע אמות. היה מעמידו בעליה צריך שיהא תחתיו מעזיבה שלשה טפחים ובכירה טפח ואם הזיק משלם מה שהזיק. רבי שמעון אומר לא נאמרו שיעורין הללו אלא שאם הזיק פטור מלשלם:

ד ט המדליק את הגדיש והיו בו כלים ודלקו רבי יהודה אומר משלם מה שבתוכו. וחכמים אומרים אינו משלם אלא גדיש של חטין או של שעורין. ומודים חכמים לרבי

יהודה

המלבה חייב. מאחר שבלעדו לא היה די כח באש לבעור הרי המלבה הוא שברא את המזיק: ז גץ. פונקע: בעל גמל חייב. שלא היה לו להעמים על גמלו כל כך פשתן עד כדי שתחזור הפשתן לתוך החנות: החנוני חייב. על שלא שמר את אשו שהניח ברה״ר לבל תסב כל נזק: ט משלם מה שבתוכו. גם בעד הכלים שהיו שם, ואע״פ שאין דרכן של בני אדם להניח כלים בגדיש וא״כ הרי אין זה הנחה כי אם הטמנה, מ״מ חייב לשלם דקסבר ר״י שבעל האש אחראי הוא גם בעד הנזק שהסבה אשו לכלים טמונים: וחכמים אומרים וכו׳.

דקסברי

א) בבא קמא ס״ב. ב) שם ל. ג) בבא בתרא כ. ד) בבא קמא ס״א.

יהודה במדליק את הבירה שהוא משלם כל מה שבתוכה שכן דרך בני אדם להניח בבתים:

פרק ג

(דברים כ"ב) א לֹא תִרְאֶה אֶת שׁוֹר אָחִיךָ אוֹ
אֶת שֵׂיוֹ נִדָּחִים וְהִתְעַלַּמְתָּ מֵהֶם הָשֵׁב
תְּשִׁיבֵם לְאָחִיךָ: ב וְאִם לֹא קָרוֹב אָחִיךָ
אֵלֶיךָ וְלֹא יְדַעְתּוֹ וַאֲסַפְתּוֹ אֶל תּוֹךְ בֵּיתֶךָ וְהָיָה
עִמְּךָ עַד דְּרֹשׁ אָחִיךָ אֹתוֹ וַהֲשֵׁבֹתוֹ לוֹ:
ג וְכֵן תַּעֲשֶׂה לַחֲמֹרוֹ וְכֵן תַּעֲשֶׂה לְשִׂמְלָתוֹ
וְכֵן תַּעֲשֶׂה לְכָל אֲבֵדַת אָחִיךָ אֲשֶׁר תֹּאבַד
מִמֶּנּוּ וּמְצָאתָהּ לֹא תוּכַל לְהִתְעַלֵּם: ד לֹא
תִרְאֶה אֶת חֲמוֹר אָחִיךָ אוֹ שׁוֹרוֹ נֹפְלִים
בַּדֶּרֶךְ וְהִתְעַלַּמְתָּ מֵהֶם הָקֵם תָּקִים עִמּוֹ:
(שמות כ"ג) כִּי תִפְגַּע שׁוֹר אֹיִבְךָ אוֹ חֲמֹרוֹ
תֹּעֶה הָשֵׁב תְּשִׁיבֶנּוּ לוֹ: ה כִּי תִרְאֶה חֲמוֹר
שֹׂנַאֲךָ רֹבֵץ תַּחַת מַשָּׂאוֹ וְחָדַלְתָּ מֵעֲזֹב לוֹ
עָזֹב תַּעֲזֹב עִמּוֹ:

א א אבדתו ואבדת אביו אבדתו קודמת אבדתו

פרק ג

והתעלמת. כובש עין כאילו אינו רואהו: לא תראה והתעלמת. לא תראהו אותו שתתעלם ממנו זהו פשוטו ורבותינו אמרו פעמים שאתה מתעלם וכו': עד דרוש אחיך. וכי תעלה על דעתך שיתנהו לו קודם שידרשהו אלא דרשהו שלא יהא רמאי: והשבותו לו. שתהא בו השבה שלא יאכל בביתך כדי דמיו ותתבעם ממנו מכאן אמרו כל דבר שעושה ואוכל יעשה ויאכל ושאינו עושה ואוכל ימכר: לא תוכל להתעלם. לכבוש עינך כאילו אינך רואה אותו: הקם תקים. זו טעינה להטעין משאו שנפל מעליו: עמו עם בעליו אבל אם הלך וישב לו ואמר לו הואיל ועליך מצוה אם רצית להטעין טעון פטור: כי תראה חמור שונאך וגו'. הרי כי משמש לשון דלמא שהוא מדי לשונות של שימושי כי, וכה פתרונו שמא תראה חמורו רובץ תחת משאו: וחדלת מעזב לו. בתמיה: עזב תעזב עמו. עזיבה זו לשון עזרה וכן עלור ועזוב וכן ויעזבו את ירושלים עד החומה מלאוה עפר לעזוב לסייע את חזק החומה כיוצא בו כי תאמר בלבבך רבים הגוים האלה ממני וגו' שמא תאמר כן בתמיה לא תירא מהם ומדרשו כך דרשו רבותינו כי תראה וחדלת פעמים שאתה חודל ופעמים שאתה עוזר הא כיצד זקן ואינה לפי כבודו וחדלת או בהמת נכרי ומשאו של ישראל וחדלת מלמשקל ליה ולמיטול משאו ממנו: עזב תעזב עמו. לפרק המשא

דקסברי שהאש פטורה על נזקי טמון דקדרשי „או הקמה" מה קמה בגלוי אף כל בגלוי: שכן דרך בני אדם וכו'. וא"כ אין זו הטמנה כי אם הנחה: **א אבדתו ואבדת אביו.** היו לפניו שתי

א) בבא מציעא לג.

אבדתו ואבדת רבו שלו קודמת אבדת אביו ואבדת רבו של רבו קודמת שאביו הביאו לחיי העולם הזה ורבו שלמדו חכמה מביאו לחיי העולם הבא ואם אביו חכם של אביו קודמת. היה אביו ורבו נושאין משאוי מניח את של רבו ואחר כך מניח את של אביו. היה אביו ורבו בבית השבי פודה את רבו ואחר כך פודה את אביו ואם היה אביו חכם פודה את אביו ואחר כך פודה את רבו:

א ב מצא אחר הגפה או אחר הגדר גוזלות מקושרים או בשבילין שבשדות הרי זה לא יגע בהן. מצא כלי באשפה אם מכוסה לא יגע בו אם מגולה נוטל ומכריז. מצא בגל או בכותל ישן הרי אלו שלו מצא בכותל חדש מחציו ולחוץ שלו מחציו ולפנים של בעל הבית. אם היה משכירו לאחרים אפילו מצא בתוך הבית הרי אלו שלו:

ב ג שטף נהר קוריו עציו ואבניו ונתנו בתוך שדה חברו הרי אלו שלו מפני שנתיאשו הבעלים: ג המוצא מעות בבתי כנסיות ובבתי מדרשות ובכל מקום שהרבים מצויין

הגפה: מצא אחר הגפה או אחר הגדר גוזלות מקושרין. גפה סתימת כותל של עץ או של קנים: גדר. של אבנים: לא יגע בהן. טעמא מפרש בגמרא: מכוסה לא יגע בו. דאין זו אבידה שיהא מוזהר עליה דבלא תוכל להתעלם דמשתמר הוא: מצא בגל. גל אבנים מחומה שנפלה: הרי אלו שלו. בגמרא מפרש: מחציו ולחוץ. באחד מחורי כותל הסמוכים לרה"ר מאלה מחצי עביו של כותל ולחוץ שלו דאמרינן אחד מבני רשות הרבים נתנו שם ושכח דאע"ג דאמרן לעיל ספק הינוח לא יטול והאי ודאי הינוח הוא הא מוקמי' למתני' בגמ' דשתיך טפי דאיכא יאוש בעלים: ואפילו מצא בתוך הבית כו'. דלא ידוע דמאן ניהו ובעליו נואשו: שטף נהר קוריו. של זה ומולכן אחר: הרי אלו כו'. ה"ג הרי אלו שלו מפני שנתיאשו הבעלים דכל שטיפת נהר כקורות עצים ואבנים הבעלים ידעו בה מיד דיש לה קול:

מלא

שתי אבדות ואין באפשרותו להשיב את שתיהן כאחת: אבדתו קודמת. רשאי הוא להניח את אבדת אביו ולהתעסק באבדתו הוא וכן גם באבדת רבו: של רבו קודמת. ודוקא ברבו מובהק שרוב חכמתו ממנו. מיהו בשילם אביו או אחר שכר לימודו הן קודמין לרבו והוא הדין לענין משאוי ולפדיון מבית השבי (י"ד ר"מ): לא יגע בהן. משום דחיישינן שמא הניחם שם הבעלים לשעה קלה ואם יקחם המוצא הרי לא יוכל להשיבם להם מאחר שאין לבעלים בהם סימן: הרי אלו שלו. מתניתין מתפרשת שהמציאה העלתה חלודה רבה ויכול המוצא לומר לבעל הגל המציאה של אמוריים היא שהורישו אבותינו: שהבעלים

א) בבא מציעא כה.: ב) שם כב. ג) שם כא:

מצויין שם הרי אלו שלו מפני שהבעלים מתיאשין מהן:

א ד מצא בחנות הרי אלו שלו בין התיבה ולחנוני הרי אלו של חנוני לפני שולחני הרי אלו שלו בין הכסא ולשולחני הרי אלו לשולחני. הלוקח פירות מחבירו או ששלח לו חבירו פירות ומצא בהן מעות הרי אלו שלו אם היו צרורין נוטל ומכריז:

ב ה אלו מציאות שלו ואלו חייב להכריז. אלו מציאות שלו מצא פירות מפוזרין מעות מפוזרות כריכות ברשות הרבים ועגולי דבלה ככרות של נחתום מחרוזות של דגים וחתיכות של בשר וגיזי צמר הלקוחין ממדינתן ואניצי פשתן ולשונות של ארגמן הרי אלו שלו דברי רבי מאיר. רבי יהודה אומר כל שיש בו שינוי חייב להכריז כיצד מצא עגול ובתוכו חרס ככר ובתוכו

מעות

מצא בחנות הרי אלו שלו. בדבר שאין בו סימן קאי דהוא דנפל מיניה מיאש שהכל נכנסים לשם: בין התיבה. שהחנוני יושב לפניה ותמיד נוטל מונה ונותן לפניו ומוכר ומעות שנותנין לו נותן לתוכה ולא נפל שום דבר אלא מיד חנוני: שולחני. מחליף מעות ונותן מטבעותיו בשולחן שלפניו והבאין להחליף אף הן נותנין שם מעותיהן: הרי אלו שלו. דאמרינן מן הבאין נפלו שהרי השולחן מפסיק בין שולחני למעות שנמצאו ואם מן השולחני נפלו היה להם להמצא בינו לכסא שהשולחן מונח עליו: הלוקח פירות מחבירו. מפרש בגמרא: ואם היו צרורין. הוי סימן או קשר או מנין שבהם: מצא פירות מפוזרין. נתייאשו הבעלים מהן כדאמר בגמרא והפקר הן: מעות מפוזרות. הואיל ואין להם סימן ניכר איאושי מייאש והוו להו הפקר וזהו טעם כולם: כריכות. עומרים קטנים כמו מאלמים אלומים ומתרגמינן בירושלמי מכרכן כריכן (בראשית ל"ז.): ברה"ר. שהכל דשין עלייהו ואם היה סימן נקשר עליהן הרי הוא נמחק: של נחתום. כל ככרות הנחתומין שוין אבל ככרות של בעל הבית יש בהן סימן: מדינתן. כמות שהן גזוזות כשאר כל גיזת המדינה לאפוקי הבאות מבית האומן כדקתני סיפא: אניצי פשתן. ריסטע"א בלשון אשכנז ובמקומינו פפ"יר: ולשון של ארגמן. צמר סרוק ומשוך כמין לשון וצבוע ארגמן ומאליין הן: מצא עיגול. של דבילה:

אכפוריא

שהבעלים מתיאשין מהם. ואפילו כשיש בהם סימן מאחר שבין אנשים רבים נמצאים גם כאלו שאינן משיבים לבעלים את האבדה הבאה לידם: ה הלוקח פירות וכו' הרי אלו שלו. מתניתין מתפרשת שבעל המעות מכר את פירותיו לתגר ומאחר שקרוב לודאי הוא שאין סוחר הפירות יודע ממי קנה פירות אלו וממי את האחרות מתיאש בעל המעות מאבדתו אחרי שאין לו בה סימן: ו ככרות של נחתום. ואף על פי שיכולים להכיר איזה נחתום אפה את הככר בכל זה מתייאשין הבעלים מהם מאחר שנחתום אחד מוכר את לחמו לאנשים

הרבה

א) בבא מציעא כ"ז. ב) שם כ"א.

מעות. רבי שמעון בן אלעזר אומר כל כלי אנפוריא אין חייב להכריז:

א ז ואלו חייב להכריז מצא פירות בכלי או כלי כמות שהוא מעות בכים או כים כמות שהוא צבורי פירות צבורי מעות שלשה מטבעות זה על גב זה כריכות ברשות היחיד וככרות של בעל הבית וגיזי צמר הלקוחין מבית האומן כדי יין וכדי שמן הרי אלו חייב להכריז:

ב ועד מתי חייב להכריז עד כדי שידעו בו שכיניו דברי רבי מאיר. רבי יהודה אומר שלש רגלים ואחר הרגל האחרון שבעה ימים כדי שילך לביתו שלשה ויחזור שלשה ויכריז יום אחד: תנו רבנן רגל ראשון אומר רגל ראשון רגל שני אומר רגל שני רגל שלישי אומר סתם:

ג כל דבר שעושה ואוכל יעשה ויאכל ודבר שאין עושה ואוכל ימכר שנאמר (דברים כב) והשבותו לו ראה היאך תשיבנו לו: תנו רבנן והשבותו לו ראה היאך תשיבנו לו שלא יאכיל עגל לעגלים וסיח לסייחין אווזא לאווזין ותרנגול לתרנגולין:

מצא

אנפוריא. בגמרא מפרש: מצא פירות בכלי. וקתם כלי יש בו סימן: כמות שהוא. ריקן: כים. יש בו סימן לבעלים: צבורי פירות. בגמ׳ מפרש סימנייהו או מנין או מקום: שלשה מטבעות זו ע״ג זו. בגמרא מפרש סימנייהו: כריכות ברה״י. כגון בשדה זרועה שאין רוב בני אדם דורכין בה, ויש מעט שהולכין בה: שכיניו. מפרש בגמ׳: כדי שילך. כל אחד לביתו: שלשה. משמע שהכרזה וידע אם אבד לו כלום ואם יבין שאבד יחזור שלשה: ויכריז יום אחד. אכי אבדתי ואלו סימניה ובגמ׳ פריך דבג׳ ימים אין שהות לחזור לסוף א״י: רגל ראשון. שהוא מכריז: אומר. בהכרזתו זהו רגל ראשון שלא להטריח את האובד לחזור וכשיבא רגל שני יעלה לרגל ויתן סימניה: שלישי אומר סתם. אבידה מצאתי ואינו אומר איזה רגל הוא לשלישתה כדי שלא יסמוך האובד על רגל הבא ויבין שזהו רגל האחרון: כל דבר שעושה ואוכל. אם אבידה זו דבר שיכולין להאכילו את שכר מעשיו כגון שור וחמור יעשה ויאכל ולא ימכור אותו המוצא אם בהות בעליו מלדרשו שכל אדם נוח לו בבהמתו שהכירה בו כבר וליודה לרצונו: ראה היאך תשיבנו לו. שלא תאכילנו אלי דמיו שאם כן אין זו השבה: עגלים וסייחין. דקין

שאין

הרבה וכל ככרותיו שוין הם: כל כלי אנפוריא. כלים חדשים שלא שבעתן העין: אנפוריא. Zweifel, Ungewissheit. כריכות ברשות היחיד. כלומר במקום שרק אנשים יחודים עוברים בו (עיין רש״י כ״ב ד״ה ברה״י): שלא יאכיל עגל וכו׳. כלומר שלא ימתין במכירת המציאה.

א) בבא מציעא כ״ד: ב) שם כ״ח: ג) שם:

א מצא ספרים קורא בהן אחת לשלשים יום ואם אינו יודע לקרות גוללן אבל לא ילמוד בהן בתחלה ולא יקרא אחר עמו. מצא כסות מנערה אחת לשלשים יום ושוטחה לצרכה אבל לא לכבודו. כלי כסף וכלי נחושת משתמש בהן לצרכן אבל לא לשחקן. כלי זהב וכלי זכוכית לא יגע בהן עד שיבא אליהו. מצא שק או קופה וכל דבר שאין דרכו ליטול הרי זה לא יטול:

ב איזו היא אבידה? מצא חמור או פרה רועין בדרך אין זו אבידה. חמור וכליו הפוכין פרה רצה בין הכרמים הרי זו אבידה. החזירה וברחה החזירה וברחה אפילו ארבעה וחמשה פעמים חייב להחזירה שנאמר (דברים כ״ב) השב תשיבם. היה בטל מסלע לא יאמר לו תן לי סלע אלא נותן לו שכרו כפועל. אם יש שם בית דין מתנה בפני

שאין עושין מלאכה: אחת לשלשים יום. שמתעפשין כשמשהין ולפותחן וכל ספרים שלהן היו עשויין בגליון: גוללן. מתחילתן לסופן שיכנס בהן האויר: בתחילה. מה שלא למד מפני שצריך להפסיקו לפניו: ולא יקרא אחר עמו. לפי שזה מושך אצלו וזה מושך אצלו ונקרע: שוטחה לצרכה. לשטוח בה אויר שלא תכלה ולא תאכלנה עש: לצרכן. שמתעפשים בקרקע שצריך לתתן בקרקע כדאמרינן לקמן שזו היא שמירתן ולפיכך משתמש בהם לפרקים: אבל לא לשחקן. לא ישתמש בהן זמן ארוך שישחקו אחי״ר בלע״ז; לא יגע בהן. זהב אינו מתעפש בארץ וזכוכית שמא ישבר: שאין דרכו ליטול. דבר שגנאי הוא לו שאדם חשוב הוא ואין דרכו ליטול קופה שלו להכניסה מן החוץ לבית שמור לא יטול ופטור מהשבת אבידה דילפינן מוהתעלמת: איזו היא אבידה. בגמרא מפרש: אין זו אבידה. ואינו חייב להחזיר שנודעת שהניחה שם: רצה בין הכרמים. דמסתכנה: לא יאמר לו תן לי סלע. שבטלתי ממלאכתי שיאמר לו אם עשית מלאכתך היית מרבה טורח עכשיו לפי מה שטרחת טול: כפועל. בגמרא מפרש: אם יש שם ב״ד. אם נוח לו לטרוח יותר כדי להרבות שכר ואינו חפץ ליבטל ממלאכתו ומה יעשה אם יש שם שלשה בני אדם יתנה בפניהם ויאמר ראו שאני משתכר כך וכך ואי אפשי ליבטל ליטול

המציאה עד אשר יעלו הוצאות החזקתה לחלק חשוב משויה של מציאה: אבל לא לכבודו. ליפות את ביתו ולהתנאות בה לפני אורחיו: איזו היא אבדה. כלומר במה נוכל להכיר בדבר ההי שאנו פוגשים בעיר ובשדה אם הוא אבוד מבעליו או לא: אפילו ד׳ וה׳ פעמים. וכן גם אפילו מאה פעמים: היה בטל מסלע. אם על ידי התעסקותו בהשבתה של האבדה התבטל ממלאכה שהיתה מביאה לו ריוח של סלע:

מצאה

א) בבא מציעא כט: ב) שם ל:

ליטול שכר ומוטב אני אשיב אם תאמרו באטול שכר ושלם: אמר רבא לכל אבדת כו'. ומלתא באפי נפשה היא דאמרה רבא בני מהרבא: ששוטפין ובאין. לשדה חבירו: מצאה ברפת. בגמרא מפרש מאי אצטריך: היתה בבית הקברות. והוא כהן: או שאמר לו אל תחזיר. והוא במקום שהוא מותר ליכנס שם: הלך וישב לו. הבעלים: אבל לא לטעון. בגמרא מפרש: אני ה'. אעפ"י שאמרתי לך ירא את אביך אני אדון לשניכם ואם אומר לך אביך עבור על דברי לחלל שבת אל תשמע לו:

בשדה

בפני בית דין אם אין שם בית דין בפני מי יתנה שלו קודם:

א אמר רבא לכל אבדת אחיך (דברים כ"ב) לרבות אבדת קרקע. אמר ליה רב חנניה לרבא תניא דמסייע לך ראה מים ששוטפין ובאין הרי זה גודר בפניהם:

ב מצאה ברפת אין חייב בה ברשות הרבים חייב בה ואם היתה בבית הקברות לא יטמא לה אם אמר לו אביו היטמא או שאמר לו אל תחזיר לא ישמע לו. פרק וטען פרק וטען אפילו ארבעה וחמשה פעמים חייב שנאמר (שמות כ"ג) עזב תעזב הלך וישב לו ואמר הואיל ועליך מצוה אם רצונך לפרוק פרוק פטור שנאמר עמו אם היה זקן או חולה חייב. מצוה מן התורה לפרוק אבל לא לטעון. רבי שמעון אומר אף לטעון. רבי יוסי הגלילי אומר אם היה עליו יתר על משאו אין זקוק לו שנאמר תחת משאו משאוי שיכול לעמוד בו: תנו רבנן מנין שאם אמר לו אביו היטמא או שאמר לו אל תחזיר שלא ישמע לו שנאמר (ויקרא י"ט) איש אמו ואביו תיראו ואת שבתותי תשמרו אני יי כולכם חייבין בכבודי:

פרק ד

ג א אמר לשנים גזלתי לאחד מכם מנה ואיני יודע איזה מכם או אביו של אחד מכם הפקיד לי מנה ואיני יודע איזה הוא נותן לזה

מנה

ב מצאה ברפת. מתניתין מדברת ברפת שאינה משמרת את הבהמה העומדת בתוכה וגם אינה גורמת לה לברוח ולצאת ממנה והרפת היתה עומדת מחוץ לעיר: אין חייב בה. שמסתמא אין זו אבדה: לא יטמא לה. בשביל להשיבה לבעלים: לא ישמע לו. שאסור לשמוע גם בקול אביו ואמו אם הם מסיתים אותו לעבור את פי ה': אם היה זקן וכו'. הבעלים אז מחייב הוא לפרוק ולטעון גם אם אין הם עוזרים על ידו: מצוה וכו' לפרוק. בחנם: אבל לא לטעון. בחנם אלא בשכר: שיכול לעמוד בו. כלומר שיכול החמור לשאת אותו ולא יהא

מוכרח

א) בבא מציעא לא. ב) שם לב. ג) שם לז.

מנה ולזה מנה שהודה מפי עצמו. שנים שהפרידו אצל אחד זה מנה וזה מאתים זה אומר שלי מאתים וזה אומר שלי מאתים נותן לזה מנה ולזה מנה והשאר יהא מונח עד שיבא אליהו. אמר רבי יוסי אם כן מה הפסיד הרמאי אלא הכל יהא מונח עד שיבא אליהו:

א ב גזל אחד מחמשה ואינו יודע איזה מהן וכל אחד אומר אותי גזל מניח גזילה בינידם ומסתלק דברי רבי טרפון. רבי עקיבא אומר לא זו דרך מוציאתו מידי עבירה עד שישלם גזילה לכל אחד ואחד:

ב ג שנים אוחזין בטלית זה אומר אני מצאתיה וזה אומר אני מצאתיה זה אומר כולה שלי וזה אומר כולה שלי זה ישבע שאין לו בה פחות מחציה וזה ישבע שאין לו בה פחות מחציה ויחלוקו. היו שנים רוכבין

פרק ד

שהודה מפי עצמו. הואיל והודה מפי עצמו ובגמ׳ מפרש טעמא מה הוא: זה אומר מאתים שלי. לאחר זמן כשבאו ליטול פקדון: מה הפסיד הרמאי. א״כ לא יודה לעולם על האמת: מניח גזילה. ולא בעי לאמטויי לידיה והני במכיח לפניו שהרי הבעלים שם הוא: עד שישלם לכל אחד. דהשבה לידיה בעינן ולא סגי במניח לפניו לומר מי שהוא שלו יעלנה: שנים אוחזין בטלית. דוקא אוחזין דשניהם מוחזקין בה ואין לזה כח בה יותר מזה שאילו היתה ביד אחד לבדו הוי אידך המוציא מחבירו ועליו להביא ראיה בעדים שהיא שלו ואינו נאמן זה ליטול בשבועה: זה אומר כולה שלי. בגמרא מפרש למאי תנא תרתי: זה ישבע. מפרש בגמ׳ (דף ג) שבועה זו למה: שאין לו בה

מוכרח לרבוץ תחתיו: א שהודה מפי עצמו. מאחר שהודה מפי עצמו: הרי הוא רוצה לעשות תשובה ולקיים את המקרא „והשיב את הגזילה אשר גזל" וכיון שאין הוא יודע ממי גזל אין הוא מקיים את ההשבה כי אם בתתו מנה לזה ומנה לזה: נותן לזה מנה וכו׳. אחרי שמנה הוא בודאי של התובע אין ב״ד רשאי לעכב מלתת לו את שלו: יהא מונח עד שיבא אליהו. כלומר עד שיתברר לנו של מי הוא המנה השלישי ואף אם עלינו יהיה לחכות עד שיבא אליהו: הכל יהא מונח. ר׳ יוסי סבר שעל הב״ד לאחוז באמצעים גם אם הם מעיקים על הצדיק למען הניא את האנשים מלעשות און ולמען הצדיק את הצדיק ולהרשיע את הרשע וכשאנו מעכבים את כל הכסף הרי הרשע שהוא תאב כל כך לכסף עד שירצה לשלוח בחמס את ידו בודאי ימצא איזו אמתלא להודות למען קבל לכל הפחות את שלו: ב מניח גזילה ביניהם. כלומר הוא מביא את הגזילה לב״ד ואומר להם בררו של מי היא ואם אין הדבר מתברר על ידם הוא לוקח את הגזילה לביתו ומניחה עד שיבא אליהו: ומסתלק. מלהתענין עוד בדבר השבתה (ע״פ רש״י ב״מ ל״ז ד״ה אמר רב ספרא ויניח): ג שאין לו בה

א) בבא קמא ק״ג. ב) בבא מציעא ב.

רוכבין על גבי בהמה או שהיה אחד רוכב ואחד מנהיג זה אומר כולה שלי וזה אומר כולה שלי זה ישבע שאין לו בה פחות מחציה וזה ישבע שאין לו בה פחות מחציה ויחלוקו בזמן שהם מודים או שיש להן עדים חולקין בלא שבועה:

א ד אין חולקין את החצר עד שיהא בה ארבע אמות לזה וארבע אמות לזה. ולא את השדה עד שיהא בה תשעה קבין לזה ותשעה קבין לזה. רבי יהודה אומר עד שיהא בה תשעה חצאי קבין לזה ותשעה חצאי קבין לזה. ולא את הגינה עד שיהא בה חצי קב לזה וחצי קב לזה. רבי עקיבא אומר בית רובע. ולא את הטרקלין ולא את המורן ולא את השובך ולא את הטלית ולא את המרחץ ולא את בית הבד עד שיהא בהן כדי לזה וכדי לזה. זה הכלל כל שיחלק ושמו עליו חולקין ואם לאו אין חולקין. אימתי בזמן שאין שניהם רוצים אבל בזמן ששניהם רוצים אפילו בפחות מכאן יחלוקו. וכתבי הקדש אף על פי ששניהם רוצים לא יחלוקו:

ב ה היה רוכב על גבי בהמה וראה את המציאה ואמר לחבירו תנה לי

בה פחות מחציה. בגמרא (דף ה) מפרש אמאי תקון כי האי ליסבא בהך שבועה: היו שנים רוכבין כו'. לאשמעינן אתא דרכוב ומנהיג שניהם שוין לקנות בהמה מן ההפקר: בזמן שהן מודין. בגמ' (דף ח) מפרש דבהאי אשמעינן דהמגביה מציאה לחבירו קנה חבירו: אין חולקין. אין האחד כופה את חבירו לחלוק: טרקלין ומורן. מיכי פלטין: ואפילו בפחות מכאן יחלוקו. משום דבעי למיתני וכתבי הקדש אעפ"י שמכיסם רוצים לא יחלקו תני רישא [יחלקו]: כתבי הקדש. כ"ד ספרים והיו רגילין לכותבן בגליון כס"ת שלנו לפיכך גנאי הדבר

בה. חלק שהוא פחות מחציה כלומר שיש לו בה לפחות חציה: בזמן שהם מודים. ששניהם ביחד הגביהו את המציאה קנאוה וחולקין: א עד שיהא בה ד' אמות כו'. שהחצר שהיא פחותה מד' אמות אין שמה חצר ולכן אין האחד יכול לכוף את חבירו לחלוק אבל יכול לכופו לומר קנה חלקי או אקנה חלקך ודוקא בשווי (ת"י): ט' קבין לזה. כלומר מקום לזרוע בו ט' קבין משום דסבירא ליה דבבציר מהכי לא חשיב למיטרח עליה (נ"י): ר"י אומר וכו' ט' חצאי קבין. מר כי אתריה ומר כי אתריה ולא פליגי באתריה דר"י היתה עושה תבואה שדה בת ט' חצאי קבין כשדה בת ט' קבין באתרייהו דרבנן (רע"ב): בית רובע. מקום לזרוע בו רובע הקב: טרקלין. (שלאסס): מורן. מגדל קטן שבונין בגנה: שובך. (טויבענשלאג): בית הבד. בית לעצור הזתים:

אני

א) בבא בתרא י"א. ב) ב"מ ט.

לי נטלה ואמר אני זכיתי בה זכה בה. אם משנתנה לו אמר אני זכיתי בה תחלה לא אמר כלום:

א תניא מציאות פועל לעצמו במה דברים אמורים בזמן שאמר לו נכש עמי היום עדור עמי היום אבל אמר לו עשה עמי מלאכה היום מציאתו של בעל הבית:

ב ראה את המציאה ונפל עליה ובא אחר והחזיק בה זה שהחזיק בה זכה בה. ראה אותן רצין אחר מציאה אחר צבי שבור אחר גוזלות שלא פרחו ואמר זכתה לי שדי זכתה לו. היה צבי רץ כדרכו או שהיו גוזלות מפריחין ואמר זכתה לי שדי לא אמר כלום:

ג המפקיד פירות אצל חבירו אפילו הן אבודין לא יגע בהן. רבן שמעון בן גמליאל אומר מוכרן בפני בית דין מפני שהוא כמשיב אבידה לבעלים: גמ׳. מאי טעמא? אמר רב כהנא אדם רוצה בקב שלו מתשעה קבים של חבירו:

המפקיד

הדבר לאחרים: לא אמר כלום. דאפילו אמרינן המגביה מציאה לחבירו לא קנה חבירו כיון דיהבה ליה קנייה ממה נפשך אי קנייה קמא דלא מתכוין להקנות לחבירו הא יהבה ניהליה במתנה ואי לא קנייה קמא משום דלא היה מתכוין לקנות הוי ליה הפקר עד דמטא לידיה דהאי וקנייה האי במאי דעקרא מידא דקמא לשם קנייה: נכש עמי היום. דלא נשכר עמו אלא לניכוש ועידור וכשהגביה המציאה אין זו ממלאכת בעל הבית וקנאה פועל והוא יכנה לו משכרו שכר פעולת ניכוש ועידור כל שעת הגבהה: אמר לו עשה עמי מלאכה היום. כל מלאכה שהוא עושה מלאכת בעל הבית היא וקנה בעל הבית: אחר צבי שבור. דהוא דומיא דמציאה שאינו יכול לרוץ ומשתמר בתוך השדה אם לא יטלוהו אחרים: אבודין. ע״י עכברים או ריקבון: לא יגע בהן. למוכרן וטעמא מפרש בגמ׳: קב שלו. חביבה עליו על ידי שעמל בהן וקב שיקחו לו מהם הוא רוצה מתשעה

אני זכיתי בה. אני הגבהתי את המציאה בשבילי ולא בשבילך: זכה בה. המגביה שאין המציאה נקנית בראיה בעלמא כי אם ע״י אחד ממעשי הקנין כמו משיכה והגבהה או כשהיא באה לרשותו: ב ונפל עליה. לקנותה ע״י שכיבה זו: זה שהחזיק בה זכה בה. שהשכיבה והעמידה אינן ממעשי הקנין והרי המציאה הפקר עד שבא האחר והחזיק בה: אחר מציאה. שאין בה רוח חיים או אחר צבי שבור כן נראה לפרש ע״פ רש״י אבל הרמב״ם מפרש אחר מציאה דהיינו צבי שבור וכו׳: וזכתה לי שדי. הרי שדי זכתה לי במציאה ולחנם אתם רצים אחריה: לא אמר כלום. מאחר שאין יכול לרדוף אחריהם ולהשיגם כשהם עוד בשדהו הרי אין אלו „נמצאים“ בתוך שדהו כי אם עוברים בה ואין חצירו של אדם קונה לו באופן זה: ג כמשיב אבידה לבעלים. שהרי חובת האדם הוא לא לבד להשיב לאחיו את הדבר שהוא אבוד ממנו כבר כי אם

א) בבא מציעא יב: ב) שם י. ג) שם לח.

ומשמעה קנין של אחרים שיקח בדמיהן אם ימכרם: צררן. בקשרו והפשילן לאחוריו: בפניהם. בפני אותם הקטנים שלא יצאו לחוץ ויאבדו המעות:

פרק ה

וגנב מבית האיש. לפי דבריו: אם ימצא הגנב. ישלם הגנב שנים לבעלים: תחת השור תחת השה. שכאן הכתוב לומר שאין מדת תשלומי ד' וה' נוהגת אלא בשור ושה בלבד: אין הגונב אחר הגנב כו'. דכתיב וגונב מבית האיש ולא מבית הגנב: שה שהרכיבו. הגנב על כתיפו וזלזל את עצמו בו לפיכך היקל הקב"ה עליו

א המפקיד מעות אצל חבירו צררן והפשילן לאחוריו או שמסרם לבנו ולבתו הקטנים ונעל בפניהם שלא כראוי חייב שלא שימר כדרך השומרים ואם שימר כדרך השומרים פטור:

פרק ה

(שמות כ״ב ו) כִּי יִתֵּן אִישׁ אֶל רֵעֵהוּ כֶּסֶף אוֹ כֵלִים לִשְׁמוֹר וְגֻנַּב מִבֵּית הָאִישׁ אִם יִמָּצֵא הַגַּנָּב יְשַׁלֵּם שְׁנָיִם: (שמות כ״א ל״ז) כִּי יִגְנֹב אִישׁ שׁוֹר אוֹ שֶׂה וּטְבָחוֹ אוֹ מְכָרוֹ חֲמִשָּׁה בָקָר יְשַׁלֵּם תַּחַת הַשּׁוֹר וְאַרְבַּע צֹאן תַּחַת הַשֶּׂה:

ב מרובה מדת תשלומי כפל ממדת תשלומי ארבעה וחמשה שמדת תשלומי כפל נוהגת בין בדבר שיש בו רוח חיים ובין בדבר שאין בו רוח חיים ומדת ארבעה וחמשה אינה נוהגת אלא בשור ושה בלבד שנאמר כי יגנוב איש שור או שה וטבחו או מכרו וגו׳. אין הגונב אחר הגנב משלם תשלומי כפל ולא הטובח ולא המוכר אחר הגנב משלם תשלומי ארבעה וחמשה:

ג אמר רבי מאיר בא וראה כמה גדול כח של מלאכה שור שביטלו ממלאכה חמשה שה שלא ביטלו ממלאכה ארבעה. אמר רבי יוחנן בן זכאי בא וראה כמה גדול כבוד הבריות שור שהלך ברגליו חמשה שה שהרכיבו על כתיפו ארבעה: שאלו תלמידיו את רבי

יוחנן

אם גם להציל את חבירו מהפסד הממשמש ובא עליו כדאמר רבא לעיל לרבות אבידת קרקע: מרובה מדת תשלומי כפל. במקרים הרבה יותר יחול חובת תשלומי הכפל על הגנב מאשר יחול עליו חובת תשלומי ד׳ וה׳: אין הגונב אחר הגנב משלם וכו׳: מאחר שהגנב עוד לא קנה את הגניבה הרי היא של הבעלים בכל מקום שהיא וכשהגנב השני לוקחה מן הראשון אין הוא גונבה בזה מן הבעלים שהרי גנובה היא כבר כי אם משנה את מקומה: ב שור שביטלו ממלאכה. שאלמלא גנבו הרי הבעלים היו עושים בו מלאכה:

יותר

א) בבא מציעא מב. ב) בבא קמא סב. ג) שם עט.

יוחנן בן זכאי מפני מה החמירה תורה בגנב יותר מגזלן? אמר להן זה השוה כבוד עבד לכבוד קונו וזה לא השוה כבוד עבד לכבוד קונו:

א אמר רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן הטוען טענת גנב בפקדון משלם תשלומי כפל טבח ומכר משלם ארבעה וחמשה. ואמר רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן הטוען טענת גנב באבידה משלם תשלומי כפל:

פרק ו

ב מתני'. המניח את הכד ברשות הרבים ובא אחר ונתקל בה ושברה פטור ואם הוזק בה בעל החבית חייב בנזקו:

גמ'. פתח בכד וסיים בחבית? ותנן נמי זה בא בחביתו וזה בא בקורתו נשברה כדו של זה בקורתו של זה פטור. פתח בחבית וסיים בכד? ותנן נמי זה בא בחביתו של יין וזה בא בכדו של דבש נסדקה חבית של דבש ושפך זה יינו והציל את הדבש לתוכו אין לו אלא שכרו. פתח בכד וסיים בחבית? אמר רב פפא היינו כד היינו חבית: ובא אחר ונתקל בה ושברה

עליו בתשלומין: החמירה תורה. לשלם כפל וארבעה וחמשה: השוה כבוד עבד. לא ירא מבני אדם כדרך שלא ירא מהקב"ה אבל גנב לא השוה עבד לקונו אלא כיצד העבד יותר מקונו שהוא ירא מבני אדם ומעין של מעלה לא נזהר: הטוען טענת גנב. גנב בא וגנבו ודרשינן לקמן בשמעתין דחייבו רחמנא כפילא אם נשבע ונמצא שקרן: באבידה. מוצא אבידה שטוען נגנבה ממני לאחר שמצאתיה:

פרק ו

ושברה פטור. בגמרא מפרש טעמא: ואם הוזק בה הנתקל בעל החבית חייב. מפרש בגמ': נשברה כדו של זה בקורתו של זה פטור. שלהניחן רשות להלך: פתח בחבית. דקתני זה בא בחביתו: וסיים בכד. דקתני נשברה כדו של זה כו': והציל את הדבש להוכה. מפני שהדבש דמיו יקרים: שכרו. כשאר פועל ואין בעל הדבש משלם דמי היין: פתח בכד

יותר מגזלן. שהגזלן אינו משלם כי אם את הקרן כדכתיב והשיב את הגזילה אשר גזל: באבידה משלם תשלומי כפל. אם טבח ומכר משלם תשלומי ד' וה'. דאתקש טענת גנב לגנב (הרא"ש שם): המניח את הכד. פתח בכד וסיים בחבית. הגמ' מתפלאה על המשנה המדברת מכלי אחד שנשבר ושנתנזקו בו ואותו הכלי מכנה המשנה פעם בשם כד ופעם בשם חבית וכן גם הפלא בשתי המשניות האחרות שמביאה הגמרא בכאן: היינו כד היינו חבית. כלומר המשנה רוצה להשמיענו בשינו שם זה שהכד והחבית כל אחת מתכנה בפי העם

א) בבא קמא ק"ו ס"ב ס"ג. ב) שם כ"ז.

ושברה פטור: אמאי פטור איבעי ליה לעיוני ומיזל? אמרי דבי רב משמיה דרב בממלא רשות הרבים כולה חביות. שמואל אמר באפילה שנו. רבי יוחנן אמר בקרן זוית. אמר ליה רבי אבא לרב אשי הכי אמרי במערבא משמיה דרבי עולא לפי שאין דרכן של בני אדם להתבונן בדרכים:

א מתני'. זה בא בחביתו של יין וזה בא בא בכדו של דבש נסדקה חבית של דבש ושפך זה יינו והציל את הדבש לתוכו אין לו אלא שכרו:

גמ'. ואמאי לימא ליה מהפקירא קא זכינא כדאמר רבי ירמיה כשעקל בית הבד כרוך עליה הכא נמי כשעקל בית הבד כרוך עליה:

ב מתני'. נשברה כדו ברשות הרבים והוחלק אחד במים או שלקה בחרסית חייב. רבי יהודה אומר במתכוין חייב באינו מתכוין פטור:

גמ'. אמר רב יהודה אמר רב לא שנו אלא שטינפו כליו במים אבל הוא עצמו פטור קרקע עולם הזיקתו:

תניא

בכד. דקתני זה בא בכדו של דבש וזה בחביתו דקתני נסדקה חבית של דבש: בקרן זוית. כשנכנסין ממבוי למבוי מן הצד הניחה בצד המבוי אצל הקרן וכשהחזיר זה פניו לא ראה אותה: לפי שאין דרכן של בני אדם כו'. אמתניתין מהדר דלא תימא באפילה או בקרן זוית אלא אפילו באורה פטור הנתקל ודקשיא לך איבעי ליה עיוני ומיזל אין דרך בני אדם להתבונן בדרכים: אין לו אלא שכרו. שכר כלי ושכר פעולה: לימא ליה מהפקירא קא זכינא. דבש שלך היה הולך כולו לאיבוד והריני כמציל מן ההפקר ואמאי אין לו אלא שכרו כוליה דבש ליסקול: כדאמר ר' ירמיה. לקמן: בעקל. דדוגמא כרוך עליה חבית של דבש קשורה בעקל ולא ישפך הכל אלא מנטף מעט מעט וליכא הפקר: אלא שטינפו כליו במים. דרב מוקי למתני' כשלא הפקיר את מימיו הלכך כמלא שהזיקו כליו של זה בממונו של זה והוי כי שורו: אבל. האי הוא

העם בשני שמות: לעיוני ומיזל. להשגיח בלכתו שלא יזיק שהרי האדם בן דעת הוא ומועד לעולם: בממלא רה"ר כולה חביות. מתניתין מיירי שהמניח סדר את כליו לרוחב הדרך עד כי לא נשאר מקום פנוי ומוכרח היה ללכת על הכלים, ולפי דברי רב מוכרחים אנו לפרש המניח את הכד המניח את מין הכד: באפילה שנו. מתניתין מדברת ששיבר את הכד בשעה שהיה חושך: הכי אמרי במערבא. בארץ ישראל השיבו על השאלה „אמאי פטור" לפי שהאדם טרוד הוא בעסקיו ואינו מתבונן בלכתו ופטור הוא לעולם: כדאמר ר' ירמיה. במקום אחר הכי נמי עלינו לפרש גם הכא כשעקל בית הבד כרוך עליה: עקל. Flechtwerk העקל

א) בבא קמא קטו. ב) שם כח.

א תניא נשברה כדו ולא סלקו נפלה גמלו ולא העמידה רבי מאיר מחייב בהזיקן, וחכמים אומרים פטור מדיני אדם וחייב בדיני שמים:

ב מתני'. השופך מים ברשות הרבים והוזק בהן אחר חייב בנזקו. המצניע את הקוץ ואת הזכוכית והגודר את גדרו בקוצים וגדר שנפל לרשות הרבים והוזקו בהן אחרים חייב בנזקן:

גמ'. אמר רב לא שנו אלא דנטנפו כליו במים אבל הוא עצמו פטור קרקע עולם הזיקתו. ותרתי למה לי? חדא בימות החמה וחדא בימות הגשמים. דתניא כל אלו שאמרו, פותקין ביבותיהן וגורפין מערותיהן בימות החמה אין להם רשות ובימות הגשמים יש להם רשות ואף על פי שברשות אם הזיקו חייבין לשלם: המצניע את הקוץ וכו' והוזקו בהן אחרים חייב בנזקן: אמר רבי יוחנן לא שנו אלא מפריח אבל מצמצם לא. מאי טעמא פטור? אמר רב אחא בריה דרב איקא לפי שאין דרכן של בני אדם להתחכך בכתלים: תנו רבנן המצניע קוצותיו וזכוכותיו לתוך כותל של חבירו ובא בעל כותל וסתר כותלו ונפל לרשות הרבים והזיקו חייב המצניע. אמר רבי יוחנן לא שנו אלא בכותל רעוע אבל בכותל בריא המצניע

הוא עצמו פטור: קרקע עולם. שאין לה בעלים: הזיקתו. ומתוכו של זה גרמא בעלמא עביד ליה ורב לטעמיה דאמר לקמן (דף כ) בור שחייבה עליו תורה להבלו ולא לחבטו: ר' מאיר מחייב בהזיקן. פלוגתייהו מפרשא בנתקל פושע ובמפקיר נזקיו: וחייב בדיני שמים. משום דלא סליק: ותרתי למה לי. לאשמעינן במתני' ניטוף כלים והא תניא לעיל נשברה כדו ברה"ר והוחלק אחד במים ואוקמה רב נמי בדלא הפקירן ובניטוף כלים: וחדא בימות הגשמים. ואיצטריך לאשמועינן דאע"ג דברשות קעבדי אם הזיקו חייב לשלם: כל אלו שאמרו. חכמים מותרין לקלקל ברה"ר ואלו הן פותקין ביבותיהן לקלח שופכין שלהם ברה"ר כו' ביב צינור המקלח שופכין של מי תשמיש הבית לרה"ר: בכותל רעוע. דהו"ל למצניע לאסוקי אדעתיה שכותל זה עומד לסותרו

העקל של נצרים. das Flechtwerk aus Weiden: ולא סלקו. לא הסיר את החרסים: ר"מ מחייב בהזיקן. דקסבר שעל האדם שהוא בן דעת לשים עיניו ולבו על כל מעשיו ולהזהר מכל מקרה שעל ידו יוכל להסב נזק לאיש אחר וכל תקלה הבאה על ידו מהתרשלותו ואי זהירותו היא באה ופושע הוא: פטור מדיני אדם. שהנתקל לא פושע הוא: אלא מפריח. אלא כשהקוץ והזכוכית היו בולטים ויוצאים מהמקום שהוצנעו בו: אבל מצמצם. אבל אם הצניעם יפה ולא יצאו לחוץ אין המצניע אחראי בעד הנזק שהסבו: להתחכך בכתלים

א) בבא קמא כח: ב) שם ל.

המצניע פטור וחייב בעל הכותל: תנו רבנן חסידים הראשונים היו מצניעים קוצותיהם וזכוכיותיהם בתוך שדותיהן ומעמיקים להן שלשה טפחים כדי שלא יעכב המחרישה. רב ששת שדי להו בנורא. רבא שדי להו בדגלת. אמר רב יהודה האי מאן דבעי למהוי חסידא לקיים מילי דנזקין. רבא אמר מילי דאבות. ואמרי לה מילי דברכות:

א מתני׳. המוציא את תבנו וקשו לרשות הרבים לזבלים והוזק בהן אחר חייב בנזקו וכל הקודם בהן זכה. רבן שמעון בן גמליאל אומר כל המקלקלין ברשות הרבים והזיקו חייבין לשלם וכל הקודם בהן זכה. ההופך את הגלל ברשות הרבים והוזק בהן אחר חייב בנזקו:

לסותרו: וחייב בעל הכותל. דהוה ליה לאסלוקינהו: דגלת. חידקל: לזבלים. שירקבו התבן והקש ונעשים זבל לזבל שדות וכרמים: כל המקלקלין ברשות הרבים. רבן שמעון בן גמליאל שמעיה לת״ק דלא קנים אלא שבחא אבל גופא לא כדקתני בברייתא בגמ׳ ואתא רבן שמעון ב״ג למימר דגוף נמי כל הקודם בו זכה, ליכא אחרינא כל המקלקלין ואפי׳ עושין ברשות: כל שלשים יום. דמאי להניחן שם: שעל מנת כן כו׳. שלא יהיו מקפידין על כך: בשבחן. במה שהשביחן ברה״ר

גמ׳. לימא מתניתין דלא כרבי יהודה? דתניא רבי יהודה אומר בשעת הוצאת זבלים אדם מוציא זבלו לרשות הרבים וצוברו כל שלשים יום כדי שיהא נישוף ברגלי אדם וברגלי בהמה שעל מנת כן הנחיל יהושע את הארץ. אפילו תימא רבי יהודה, מודה רבי יהודה שאם הזיק משלם מה שהזיק: כל הקודם בהן זכה: אמר רב בין בגופן בין בשבחן. וזעירי אמר בשבחן אבל לא בגופן:

מתני׳

בכתלים. שאם לא היה מתכבד בכותל לא היתה [illegible]: אבל בכותל בריא. שיש רשות לכל אדם להצניע שם את קוציו: שלא יעכב המחרישה. שאם תעכב המחרישה תוציאם לחוץ: שדי להו. היו משליכים: דגלת. Tigrisstrom. דבעי למהוי חסידא. כלומר מי שרוצה להגיע למדרגת החסידות [illegible]: לימא מתני׳ דלא כר״י. [illegible] [illegible]

א) בבא קמא ל.

א מתני'. שני קדרין שהיו מהלכין זה אחר זה ונתקל הראשון ונפל ונתקל השני בראשון הראשון חייב בנזקי שני:

גמ'. אמר רבי יוחנן לא תימא מתניתין רבי מאיר היא דאמר נתקל פושע הוא וחייב. אלא אפילו לרבנן דאמרי אנוס הוא ופטור הכא חייב שהיה לו לעמוד ולא עמד:

ב מתני'. שנים שהיו מהלכין ברשות הרבים אחד רץ ואחד מהלך או שהיו שניהם רצין והזיקו זה את זה שניהם פטורין:

ברה"ר: שהיה לו לעמוד. כלומר בהכי מתוקמא מתניתין שהיה בנפילתו כדי עמידה ולא עמד: שניהן פטורין. כדמפרש בגמ': בואו ונצא. כאדם המקבל פני מלך: המבקע. עצים: והזיק ברשות היחיד. של אחרים: ברשות היחיד. שלו: והזיק ברשות היחיד אחר. של אחרים

גמ'. מתניתין דלא כאיסי בן יהודה דתניא איסי בן יהודה אומר רץ חייב מפני שהוא משונה. ומודה איסי בערב שבת בין השמשות שהוא פטור מפני שרץ ברשות. אמר רבי יוחנן הלכה כאיסי בן יהודה. ומי אמר רבי יוחנן הכי והאמר רבי יוחנן הלכה כסתם משנה. ותנן אחד רץ ואחד מהלך או שהיו שניהם רצין פטורין? מתניתין בערב שבת בין השמשות. אמר מר ומודה איסי בערב שבת בין השמשות שהוא פטור מפני שרץ ברשות. בערב שבת מאי ברשות איכא? כדרבי חנינא דאמר רבי חנינא בואו ונצא לקראת כלה מלכתא ואמרי לה לקראת שבת כלה מלכתא. רבי ינאי מתעטף וקאי ואמר בואי כלה בואי כלה:

ג מתני'. המבקע ברשות הרבים והזיק ברשות היחיד, ברשות היחיד והזיק ברשות הרבים, ברשות היחיד והזיק ברשות היחיד אחר חייב:

גמ'

לבעלים: לא תימא. אל תאמר שמתניתין מחייבת את הנתקל הראשון משום דסברה שהנתקל פושע הוא כר"מ אלא מתניתין מתפרשת שהנתקל היה יכול כבר לעמוד ופשע ולא עמד והרי הוא חייב גם לרבנן: דלא כאיסי בן יהודה. מתני' הפוטרת את הרץ מלשלם כשהזיק את המהלך תחלוק על איסי ב"י האומר שהרץ חייב מאחר ששינה מדרך הרגיל: ומי אמר ר"י הכי. וכי אפשר הוא שר"י אמר הכי והלא הוא אמר וכו': כסתם משנה. כמשנה שלא נאמר בה שם אומרה: שניהן פטורין. וא"כ הרי ר' יוחנן אמר שההלכה כמתני' וכאיסי ב"י והרי הם שני דברים הסותרים זה את זה: מאי ברשות איכא. כלומר מפני מה יש לו הרשות לרוץ בע"ש: מתעטף וקאי. היה מתכסה בטלית ועמד ואמר וכו': המבקע ברה"ר וכו'. החוטב עצים ונפלה חתיכת עצים לרשות אחרת והזיקה שם: חייב. שעל האדם להזהר גם בעשותו מלאכתו בביתו לבל יסב כל נזק לדבר הנמצא ברשות במקום שהתנזק

שם

א) בבא קמא לא. ב) שם לב. ג) שם:

א גמ׳. תנו רבנן הנכנס לחנותו של נגר שלא ברשות ונתזה בקעת וטפחה על פניו ומת פטור ואם נכנס ברשות חייב:

ב תנו רבנן פועלים שבאו לתבוע שכרן מבעל הבית ונגחן שורו של בעל הבית או נשכן כלבו של בעל הבית ומת פטור. אחרים אומרים רשאין פועלין לתבוע שכרן מבעל הבית. היכי דמי. אי דשכיח במתא מאי טעמא דאחרים. אי דשכיח בבית מאי טעמא דתנא קמא? לא צריכא בגברא דשכיח ולא שכיח וקרי אבבא ואמר להו אין! מר סבר אין עול תא משמע ומר סבר אין קום ארוכתך משמע:

ג מתני׳. הקדר שהכניס קדרותיו לחצר בעל הבית שלא ברשות ושברה בהמתו של בעל הבית פטור ואם הוזקה בהן בעל הקדרות חייב ואם הכניס ברשות בעל החצר חייב. הכניס פירותיו לחצר בעל הבית שלא ברשות ואכלתן בהמתו של בעל הבית פטור ואם הוזקה בהן בעל הפירות חייב ואם הכניס ברשות בעל החצר חייב. הכניס שורו לחצר בעל הבית שלא ברשות ונגחו שורו של בעל הבית או שנשכו כלבו של בעל הבית פטור. נגח הוא שורו של בעל הבית חייב. נפל לבורו והבאיש מימיו חייב. היה אביו או בנו לתוכו משלם את הכופר ואם הכניס ברשות בעל החצר חייב. רבי אומר בכולן אינו חייב עד שיקבל עליו לשמור:

ד גמ׳. הכניס פירותיו לחצר בעל הבית וכו׳. אמר רב לא שנו אלא שהוחלקה בהן אבל אכלה פטור. מאי טעמא הוה לה שלא תאכל:

אחרים חייב: פטור. מגלות: דשכיח בבית. בביתו ולא בשוק: היה אביו או בנו. של בעל הבית בתוכו: משלם את הכופר. בגמרא פריך הא תם הוא ואמאי נקט הכי: לא שנו. הא דקתני אם הוזקה בהן בעל הפירות חייב: אבל אכלה. יותר ומאי

ומתה

מתני׳

שם: ומת פטור. שלא היה להם להכנס לביתו של בעה״ב: היכי דמי. איך עלינו להבין את זאת? wem gleicht dieser Fall? (wie ist es vorzustellen?) אי דשכיח במתא. אם הבע״ה מצוי בעיר: מ״ט דאחרים. מפני מה יאמרו האחרים שבעה״ב חייב הלא באמת היו יכולים לבקש ממנו את שכרן בעיר: אחרים הוא ר׳ מאיר (עיין הוריות יג): וקרי אבבא. בעה״ב קרא לפועלים מן הפתח או השער את המלה „אין" שפירושה „הן": משלם את הכופר. אם השור נפל לבור והמית שם את האדם הבעלים משלמים גם ממון כדין שור מועד שהמית את האדם שמשלם את הכופר (שמות כ״א ל): הוה לה שלא תאכל. לא היה לה לאכול ואף על פי שהכניס את פירותיו שלא ברשות מכל מקום אין הוא אחראי בעד הנזק שהסבה הבהמה

א) בבא קמא לב: ב) שם לג. ג) שם מז. ד) שם:

א מתני׳. המגדיש בתוך שדה חבירו שלא ברשות ואכלתן בהמתו של בעל השדה פטור ואם הוזקה בהן בעל הגדיש חייב ואם הגדיש ברשות בעל השדה חייב:

גמ׳. לימא תנן דלא כרבי? דאי כרבי האמר עד שיקבל עליו בעל הבית לשמור. אמר רב פפא הכא בנטר בי דרי עסקינן דכיון דאמר ליה עייל וגדוש עייל ואנטר לך הוא:

פרק ז

ב מתני׳. השולח את הבערה ואכלה עצים או אבנים או עפר חייב שנאמר (שמות כ״ב) כי תצא אש ומצאה קוצים ונאכל גדיש או הקמה או השדה שלם ישלם המבעיר את הבערה:

גמ׳. אמר ר״ש בר נחמני אמר רבי יונתן אין פורענות באה לעולם אלא בזמן שהרשעים בעולם ואינה מתחלת אלא מן הצדיקים תחלה שנאמר כי תצא אש ומצאה קוצים אימתי אש יוצאה בזמן שקוצים מצויין לה ואינה מתחלת אלא מן הצדיקים תחלה שנאמר ונאכל גדיש, ואכל גדיש לא נאמר אלא ונאכל גדיש, שנאכל גדיש כבר. בכי רב יוסף כולי האי נמי לאין דומין? אמר ליה אביי טיבותא הוא לגבייהו דכתיב כי מפני הרעה נאסף הצדיק. אמר רב יהודה אמר רב לעולם יכנס אדם בכי טוב

ויצא

ומתה: נטר בי דרי. שומר הגרנות שמנהגן היה לעשות כל בני הבקעה בגורן אחד זה גדישו אצל גדישו וממנין שומר ובההיא אפי רבי מודה:

פרק ז

או עפר. לחכה נירו ונתקלקל: ה״ג כולי האי נמי לאין דומין. כלומר לכל חשובים הצדיקים שקודמים לפורענות: טיבותא הוא. שלא יראו ברעה העתידה לבוא דכתיב כו׳: בכי טוב. בעוד חמה זורחת ילין במלון ולא ימתין עד שתחשך ולבוקר לא ישכים לצאת עד שיאיר, כי טוב ליכנס מעליא האור כי טוב כלומר טוב הוא לצאת בו וליכנס

בו

הבהמה לעצמה על ידי איזה מעשה שהתכונה לו אם גם על ידי פירותיו: בנטר בי דרי עסקינן וכו׳. מאחר ששמירת הגרנות היא מלאכתו שהוא עוסק בה הרי נטילת הרשות להגדיש בתוך שדהו אינה אלא שאלה אם יקבל את גדישו לשמור וכשהשומר משיב לו „הן״ הרי הוא כאילו אומר בפירוש בא וגדוש ואני אשמרנו: אין פורענות וכו׳. כלומר הצרות שבאות לעולם אינן באות אלא למען שלם לעושי רשע כרשעתם ובכל זאת אינן מתחילות אלא וכו׳: כי תצא אש. כלומר הפורענות המבערת ומכלה כאש: ומצאה קוצים. כלומר רשעים שהם כקוץ מכאיב בכל מקום: ונאכל גדוש. כלומר הצדיקים שהם הפרי שבשבילו נברא העולם: טיבותא הוא לגבייהו. לטובתם הוא שמתחיל הקב״ה מהם:

כנס

א) בבא קמא נט: ב) שם ס.

בו מפני המזיקין והליסטין: דרך הרבים. י"ו אמות מעגלות דדגלי מדבר ילפינן במסכת שבת (דף צט): ואפי' בשדה קוצים. אפי' היתה שדה שקופצת לאש האור מעל לגדר מלאה קוצים שנוח האש לבער בה ולדלג פטור: לא שנו. דפטור: אלא בקולחת. אש שקולח מתמר ועולה למעלה: אבל נכפפת. שהרוח מטה אותה וכופה לצדדין ומפסיק השלהבת ודולגת לשון מורי. לישנא אחרינא נכפפת אש נמוכה הולכת ונסרכת בעשבים ובקסמים שעל גבי קרקע הלכך אפילו עברה דרך רשות הרבים רחב מאד חייב: בד"א. דאם עברה דרך רה"ר פטור: שלולית. לקמי' מפרש: גץ. אשטנציל"א: פטור

ויצא בכי טוב שנאמר (שמות י"ב) ואתם לא תצאו איש מפתח ביתו עד בקר. תנו רבנן דבר בעיר כנס רגליך שנאמר ואתם לא תצאו איש מפתח ביתו עד בקר. יתיב רב אמי ורב אסי קמיה דרבי יצחק נפחא מר אמר ליה לימא מר שמעתתא ומר אמר ליה לימא מר אגדתא. פתח למימר אגדתא ולא שביק מר פתח למימר שמעתתא ולא שביק מר. אמר להם אמשול לכם משל למה הדבר דומה לאדם שיש לו שתי נשים אחת ילדה ואחת זקינה ילדה מלקטת לו לבנות זקינה מלקטת לו שחורות נמצא קרח מכאן ומכאן:

א מתני'. עברה גדר שהוא גבוה ארבע אמות או דרך הרבים או נהר פטור:

גמ'. אמר רבא ארבע אמות שאמרו דפטור אפילו בשדה קוצים. אמר רב פפא ומשפת קוצים ולמעלה ארבע אמות. אמר רב לא שנו אלא בקולחת אבל בנכפפת אפילו עד מאה אמה חייב. ושמואל אמר מתניתין בנכפפת אבל בקולחת אפילו כל שהוא פטור. תניא כוותיה דרב במה דברים אמורים בקולחת אבל בנכפפת ועצים מצויין לה אפילו עד מאה מיל חייב. עברה נהר או שלולית שהם רחבים שמונה אמות פטור:

ב מתני'. גץ שיצא מתחת הפטיש והזיק חייב. גמל שהיה טעון פשתן

כנס רגליך. כלומר הכנס לביתך והוי ממעט ביציאתך לחוץ ככל האפשר: ולא שביק מר. כל אחד לא היה מניח את ר' יצחק נפחא לומר אלא מה שהוא מבקש ממנו: למה הדבר דומה. מצבנו עתה דומה למצבו של אותו האיש שהיו לו שתי נשים וכו': קרח מכאן ומכאן. אף אנחנו על ידי שכל אחד מכם עומד על דעתו אין אנו לומדים לא הלכה ולא אגדה: ומשפת קוצים וכו'. הא דאמר רבא שהפסקת גדר של ד' אמות פוטרתו גם אם השדה שאחוזה בה האש היתה מלאה קוצים אינו אלא כשהגדר היה גבוה ד' אמות מעל לקוצים: שלולית. נחל שנמלא

א) בבא קמא סא. ב) שם סב:

פשתן ועבר ברשות הרבים ונכנס פשתנו לתוך החנות ודלקו בנרו של חנוני והדליק את הבירה בעל גמל חייב. הניח חנוני נרו מבחוץ החנוני חייב. רבי יהודה אומר בנר חנוכה פטור:

גמ׳. אמר רבינא משמיה דרבא שמע מינה מדרבי יהודה נר חנוכה מצוה להניחה בתוך עשרה דאי סלקא דעתך למעלה מעשרה אמאי אמר רבי יהודה נר חנוכה פטור לימא ליה הוה ליה לאנוחה למעלה מגמל ורוכבו? אלא לאו שמע מינה מצוה להניחה בתוך עשרה:

א מתני׳. השולח את הבערה ביד חרש שוטה וקטן פטור בדיני אדם וחייב בדיני שמים. שלח ביד פקח הפקח חייב. אחד הביא את האור ואחד הביא את העצים המביא את העצים חייב. אחד הביא את העצים ואחד הביא את האור המביא את האור חייב. בא אחר וליבה המלבה חייב. ליבתה הרוח כולן פטורין:

גמ׳. תנו רבנן ליבה ולבתה הרוח אם יש בלבויו כדי ללבותה חייב ואם לאו פטור:

המביא את העצים חייב. דהי לאו אחרון קמא לא עביד מידי:

פרק ח.

פטור. דהא נטרה וונחי הוי ליה למיעבד:

הניחה בחמה. מלערא לה סמכא

פרק ח.

ב מתני׳. הכונס צאן לדיר ונעל בפניה כראוי ויצאה והזיקה פטור לא נעל בפניה כראוי ויצאה והזיקה חייב. נפרצה בלילה או שפרצוה לסטים ויצאה והזיקה פטור. הוציאוה לסטים לסטים חייבין. הניחה בחמה או שמסרה לחרש שוטה וקטן ויצאה והזיקה חייב. מסרה

שנמלא במים בימי הגשמים ובימי הקיץ ייבש: שמע מינה מדר״י. מדברי ר״י דמשנתינו יש להוכיח שמצוה להניח את נר החנוכה למטה מי׳ טפחים לפרסומי ניסא: דאי סלקא דעתך. שאם תחשוב שהוא יכול להניחה ג״כ למעלה מי׳ הרי יקשה למה הוא פטור לימא ליה ניזק למזיק הוה ליה לאנוחי וכו׳: השולח את הבערה ביד חשו״ק. ואומר להם שידליקו בה את קנינו של חבירו: פטור מדיני אדם. אין בכח בית דין לכוף אותו לשלם מאחר שלא הזיק בידים אלא רק גרם שיעשה הנזק וגרמא בנזקין פטור: וחייב בדיני שמים. מן השמים יענשו אותו בפורענות על שהתכוין להפסיד את ישראל וכשהוא בא לימלך מה יעשה ולא יענש אומרים לו ב״ד שלם והנצל מן הרעה העתידה לבוא עליך: נפרצה בלילה וכו׳ פטור. פטורים הם גם הבעלים וגם הלסטים הבעלים פטורים ואפילו נודע להם שנפרצה שאין להם לטרוח יותר מדי לחזור אחריה באפילה מאחר ששמרו אותה כראוי והלסטים פטורין שהרי הם רק גרמו שתצא וגרמא בנזקין פטור: לסטים חייבין. מתניתין מתפרשת כשהלסטים הוציאוה

א) בבא קמא נט: ב) שם נה:

מסרה לרועה נכנס הרועה תחתיו. נפלה לגינה ונהנית משלמת מה שנהנית. ירדה כדרכה והזיקה משלמת מה שהזיקה:

גמ'. תנו רבנן איזהו כראוי ואיזהו שלא כראוי? דלת שיכולה לעמוד ברוח מצויה זהו כראוי שאינה יכולה לעמוד ברוח מצויה זהו שלא כראוי: תניא אמר רבי יהושע ארבעה דברים העושה אותן פטור מדיני אדם וחייב בדיני שמים ואלו הן, הפורץ גדר בפני בהמה חבירו, והכופף קמתו של חבירו בפני הדליקה, והשוכר עדי שקר להעיד, והיודע עדות חבירו ואינו מעיד לו: אמר מר הפורץ גדר בפני בהמת חבירו היכי דמי? אילימא בכותל בריא בדיני אדם נמי ניחייב אלא בכותל רעוע: אמר מר הכופף קמתו של חבירו בפני הדליקה היכי דמי? אילימא דמטיא ליה ברוח מצויה בדיני אדם נמי ניחייב אלא דמטיא ברוח שאינה מצויה: אמר מר השוכר עדי שקר היכי דמי? אילימא לנפשיה ממונא בעי שלומי ובדיני אדם נמי ניחייב אלא לחבריה. ותו ליכא והא איכא?

סימן

שמשא ולא סגי ליה בנעילה כראוי דמוקמינן בגמרא דהיינו דלת שיכולה לעמוד ברוח מצויה: נכנס הרועה תחתיו. להתחייב בנזקין: נפלה לגינה. באונס מגג בעלה הסמוך לגינת חבירו או שהיתה רה"ר גבוה מן הגינה ונפלה: מה שנהנית. לפי הנאתה ולא לפי הזיקה: פטור מדיני אדם. דקסבר גרמא בנזקין פטור: הפורץ גדר. ויצאה הבהמה וברחה: הכופף קמתו. לצד הדליקה כדי שתבער בה האש: אי בכותל בריא בדיני אדם נמי ניחייב. מיהא אכותל דהא בידים עבד ואבהמה ליכא למימר דמחייב דהא תנן פרצוה לסטים פטור: בכותל רעוע. דלא אפסדיה דלמסתר קאי: דמטי ליה. כשכפפה הגיע בה הדליקה: ברוח מצויה. הרי בידים הבעיר ובדיני אדם ניחייב: ברוח שאינה מצויה. דמידי דלא סלקא אדעתיה הוא: לנפשי'. להוציא ממון מחבירו לעצמו: ממונא בעי לשלומי. אותו ממון שהוציא חייב להחזיר: לחבריה. שכר עדי שקר להוציא ממון מראובן לשמעון: יתי ליכא

הוציאוה לגזלה והרי היא קנויה להם לכל מילי גם להתחייב בשמירתה כבעלים עצמם: משלמת מה שנהנית. ולא מה שהזיקה שהרי שמרה כראוי אמנם מה שנהנית מחויב הוא להשיב מאחר שההנאה הזאת הוא נשכר מחורבנו של חבירו: ירדה כדרכה. מאחר שהיתה לה האפשרות לירד לגנתו של חבירו בלי מקרי אונס הרי לא שמר אותה כראוי יחייב: ד' דברים. העושה אחד מד' דברים אלו שמונה ר' יהושע אין הוא מזיק בידים כי אם גורם להזיק וגרמא בנזקין פטור בדיני אדם: אילימא בכותל בריא. אם נאמר שהכותל שפרץ היה חזק: ותו. ועוד: ליכא. לא איכא אינו: והא איכא. הרי ישנם עוד דברים שהעושה אותם

(סימן העושה, בסם, ושליח, חבירו, נשבר) העושה מלאכה במי חטאת ובפרת חטאת פטור מדיני אדם וחייב בדיני שמים. והאיכא, הנותן סם המות בפני בהמת חבירו פטור מדיני אדם וחייב בדיני שמים. והאיכא, השולח את הבערה ביד חרש שוטה וקטן פטור מדיני אדם וחייב בדיני שמים. והאיכא, המבעית את חבירו פטור מדיני אדם וחייב בדיני שמים. והאיכא, נשברה כדו ברשות הרבים ולא סלקה, נפלה גמלו ולא העמידה רבי מאיר מחייב בהזיקן. וחכמים אומרים פטור בדיני אדם וחייב בדיני שמים. אין, מיהא איכא טובא והני אצטריכא ליה, מהו דתימא בדיני שמים נמי לא ליחייב קמשמע לן: הוציאוה לסטים לסטים חייבין: פשיטא, כיון דאפקוה קיימא לה ברשותייהו לכל מילי? לא צריכא דקמו לה באפה. אמר ליה אביי לרב

ליכא. דחייבינן בדיני שמים: העושה מלאכה במי חטאת. ששקל כנגדן משקלות במסכת גיטין והן נפסלין במלאכה מי חטאת דפרה אדומה וכן פרה עצמה נפסלין במלאכה דכתיב (במדבר יט) אשר לא עלה עליה עול ובמי חטאת כתיב למשמרת למי נדה ותניא בספרי מה ת"ל שיכול אין לי שתהא מלאכה פוסלת אלא בפרה ומנין אף במים ת"ל למשמרת למי נדה כלומר שיהיו משומרות לכך ולא לדבר אחר: פטור מדיני אדם. לשלם דהזק שאינו ניכר לא שמיה היזק וכולהו הכי תיוקמא מתנייתא נינהו: וחייב בדיני שמים. פורענות לשלם לרשעים שנתכוין להפסיד את ישראל: המבעית. תקע לו באזנו פתאום ובעתו דלא עביד ביה מעשה בגופו: ר' מאיר מחייב בהזיקן. פלוגתייהו מיפרשא בהמניח את הכד בנתקל פושע ובמפקיר נזקיו: כיון דאפקוה. איכא משיכה ושינוי רשות דהוי קנויה לכל מילי: דקמו לה באפה. שלא משכוה אלא עומדו בפניה לכל צד שלא תלך אנה ואנה אלא לקמה לאכול:

הכישה

אותם פטור מדיני וכו' ולמה מונה ר' יהושע רק את אלו הד' דברים: הנותן סם המות. המניח מיני מאכל שמרעילים את הבהמה האוכלת אותם: לפני בהמת חבירו. כדי שתאכל אותם ואכלה מהם ומתה: פטור מדיני אדם. מאחר שלא תחב את סם המות לתוך פיה אין הוא מזיק בידים אלא גרמא בעלמא: המבעית את חבירו. כגון שתקע באזנו מבלי לאחוז בו וחרשה: פטור מדיני אדם. שהאדם שהוא בן דעת כי מיבעית מדעתיה קא מיבעית שנותן לבו אל פחד קול הבא פתאום וא"כ הרי המבעית לא הזיקו בידים אלא רק גרם שחבירו יזיק את עצמו: אין מיהא איכא טובא. אמנם ישנם עוד הרבה דברים שהעושה אותן פטור מדיני אדם וחייב בד"ש ור"י מונה לנו רק את אלו שבהם היינו יכולים לטעות ולומר שפטורים גם מדיני שמים: פשיטא. הגמ' מקשה למה ליה לתנא להשמיענו דין זה שהלסטים חייבין אם הוציאוה הרי ידוע הוא: כיון דאפקוה. מאחר שהוציאו את הגזילה קנוה והרי אחראים הם עליה כבעלים עצמם: לא צריכא. ומשני שהמשנה משמיעה לנו שהלסטים חייבין גם

אם

לרב יוסף הכישה אמרת לן ולסטים נמי דהכישוה:

א מתני'. יש חייב על מעשה שורו ופטור על מעשה עצמו, פטור על מעשה שורו וחייב על מעשה עצמו. כיצד? שורו שבייש פטור והוא שבייש חייב, שורו שסימא את עין עבדו והפיל את שינו פטור והוא שסימא את עין עבדו והפיל את שינו חייב. שורו שחבל באביו ובאמו חייב והוא שחבל באביו ובאמו פטור. שורו שהדליק את הגדיש בשבת חייב והוא שהדליק את הגדיש בשבת פטור מפני שהוא מתחייב בנפשו:

ב מתני'. המדליק את הגדיש והיו בו כלים ודלקו רבי יהודה אומר משלם מה שבתוכו. וחכמים אומרים אינו משלם אלא גדיש של חטין או של שעורים. היה גדי כפות לו ועבד סמוך לו ונשרף עמו חייב עבד כפות לו וגדי סמוך לו ונשרף עמו פטור. ומודים חכמים לרבי יהודה במדליק את הבירה שהוא משלם כל מה שבתוכו שכן דרך בני אדם להניח בבתים:

גמ'

הכישה. במקל אמרת לן בההיא דהמעמיד ומשום הכי מיחייב: ולסטים נמי דהכישוה. במקל ואשמועינן מתניתין דהכישה במקל זו היא הסיכה: שורו שבייש פטור. כדקיימא לן (לעיל דף כו) אדם בעמיתו ולא שור בעמיתו: שורו שהדליק את הגדיש בשבת חייב. אלי נזק דממונא הוא: אלא גדיש של חטין או גדיש של שעורין. אם חטין חטין אם שעורין שעורין: הי' גדי כפות לו כו' חייב. על הגדי דבעלי חיים כמי אתרבו מאו הקמה ומשום דקם ליה בדרבה מיניה ליכא למפטריה דאיכו חייב מיתה על העבד דהואיל ואיכו כפות היה לו לברוח ופטור עליו ממיתה ומתשלומים אבל היה עבד כפות לו פטור אפי' על הגדי ועל הגדיש דחייב מיתה על העבד דכתיב נקום ינקם (שמות כא) וקם ליה בדרבה מיניה ואפי' לא התרו בו שאיכו נהרג הא קי"ל (כתובות דף לד) דחייבי מיתות שוגגין פטורין ובגדי לא סגי לן בין כפות לשאיכו כפות ואיידי דנקט בעבד נקט בגדי ואיכא דאמרי בגדי נמי דוקא נקט סמוך פטור דהיה לו לברוח והכי קאמר היה עבד כפות לו או גדי סמוך לו פטור ולעו"ג דפשיט בסילהי

אם אך קמו לה באפה והכישוה: מתני'. יש חייב. ישנם מעשים שהבעלים חייבים עליהם אם שורם עשה אותם ופטורים מלשלם אם הם בעצמם עשום וכן להפך: שורו שבייש: אם השור עשה באדם איזה מעשה שעל ידו הוא נכלם כגון שקרע את בגדיו והוא נשאר עומד כשהוא ערום או שלכלכו בטיט וכדומה: שורו שסימא וכו' פטור. כלומר אין הוא מחויב לשלחו חפשי תחת עינו ושינו: שורו שחבל באביו ובאמו. של בעליו חייב לשלם להם את הנזק:

גמ'

א) בבא קמא לד: ב) שם סא:

גמ׳. אמר רב כהנא מחלוקת במדליק בתוך שלו והלכה ואכלה בתוך של חבירו דרבי יהודה מחייב אנזקי טמון באש ורבנן פטרי אבל במדליק בתוך של חבירו דברי הכל משלם כל מה שבתוכו: תנו רבנן המדליק את הגדיש והיו בו כלים ודלקו רבי יהודה אומר משלם כל מה שהיה בתוכו וחכמים אומרים אינו משלם אלא גדיש של חטין או גדיש של שעורין ורואין מקום כלים כאלו הוא מלא תבואה. במה דברים אמורים במדליק בתוך שלו והלכה ודלקה בתוך של חבירו אבל מדליק בתוך של חבירו דברי הכל משלם כל מה שהיה בתוכו: א אמר רבא הנותן דינר זהב לאשה ואמר לה הזהרי בו של כסף הוא הזיקתו משלמת דינר זהב משום דאמר לה מאי הוי לך גביה דאזקתיה. פשעה בו משלמת של כסף דאמרה ליה נטירותא דכספא קבילי עלי נטירותא דדהבא לא קבילי עלי: ההוא גברא דבטש בכספתא דחבריה שדייה בנהרא, אתא מריה ואמר הכי והכי הוה לי בגוה, יתיב רב אשי וקא מעיין ביה כי האי גוונא מאי? אמר ליה רבינא לרב אחא בריה דרבא, ואמרי לה רב אחא בריה דרבא לרב אשי לאו היינו מתניתין דתנן ומודים חכמים לרבי יהודה במדליק את הבירה שמשלם כל מה שבתוכו שכן דרך בני אדם להניח בבתים? אמר ליה אי דקא טען וזוי הכי נמי, הכא דקא טען מרגניתא מאי, מי מנחי אינשי מרגניתא בכספתא

בשילהי פרק שני שורו כמותו דאם הניח גחלת עליו ונשרף חייב התם הוא דהניח על גבי שור דלא היה לו לשור ליטול אבל הכא היה לו לברוח: בתוך של חבירו. אין לו רשות והוי כמאבד בידים: ד"ה משלם מה שבתוכו. רבא ונתרץ לטעמיה בכלים שדרכן להטמין בגדיש: מאי הוה ליה גביה דאזקתיה. בידים ששברתו או שהשלכתו לים ולא דמי למשאיל מקום לחבירו להגדיש שעורין והגדיש חטים דאמרן לעיל אינו משלם אלא דמי שעורין דמעביר לא מזיק בידים הוא אלא פושע כדכתיב כי תצא אש מעצמה מפי השורה: פשעה בו. לא שמרתו כדרך השומרים ואבד: בכספתא. ארגז

גמ׳. מחלוקת. של ר״י ורבנן דמתניתין אינה אלא במדליק בתוך וכו׳: הזהרי בו וכו׳. שמרי את דינר של כסף שאני נותן לך והיא לא ראתה מה היה בצרור שמסר לה: בטש. בעט ברגליו: וקא מעיין ביה. חשב מחשבות אם להאמין שהיה לו בכספתא כמו שהוא אומר או לא: לאו הייני מתניתין. האם לא שנינו במשנתנו דכו״ע סברי שמאמינים אנו לבעל הבירה בכל דבר שדרך בני אדם להניח שם: מי מנחי אינשי וכו׳. מסופקני אם דרך בני אדם

א) בבא קמא סב.

בכספתא או לאו? תיקו. אמר ליה רב יימר לרב אשי טעין כסא דכספא בבירה מאי? אמר ליה חזינא אי איניש אמיד הוא דאית ליה כסא דכספא אי נמי איניש מהימנא הוא דמפקדי אינשי גביה משתבע ושקיל ואי לא לאו כל כמיניה:

אמר ליה רב אדא בריה דרב אויא לרב אשי מה בין גזלן לחמסן? אמר ליה חמסן יהיב דמי גזלן לא יהיב דמי. אמר ליה אי יהיב דמי חמסן קרית ליה והא אמר רב הונא תלוה וזבין וביניה זביני? לא קשיא הא דאמר רוצה אני הא דלא אמר רוצה אני:

פרק ט

א מתני'. אף השמלה היתה בכלל כל אלו ולמה יצאת? להקיש אליה, לומר לך מה שמלה מיוחדת שיש בה סימנין ויש לה תובעין אף כל דבר שיש בו סימנין ויש לו תובעין חייב להכריז:

גמ'. מאי בכלל כל אלו? אמר רבא בכלל כל אבדת אחיך:

ב מתני'. ועד מתי חייב להכריז? עד כדי שידעו בו שכיניו דברי רבי מאיר. רבי יהודה אומר שלש רגלים ואחר הרגל האחרון שבעה ימים כדי שילך לביתו שלשה ויחזור שלשה ויכריז יום אחד:

גמ'. תנא שכני אבידה. מאי שכני אבידה? אילימא שכנים דבעל אבידה אי ידע ליה ליזל ולהדריה ניהליה? אלא שכני מקום שנמצאת בו אבידה: תנו רבנן בראשונה כל מי שמצא אבידה היה מכריז

אדגז שמניחין בו כספים: אמיד. עשיר שאומדין אותו לכלי כסף:

פרק ט

בכלל כל אלו. בגמרא מפרש לה: למה יצאתה. וכן תעשה לשמלתו: סתם שמלה יש בה סימן וכל שמלה יש לה בעלים תובעין אותה שלא נעשית אלא בידי אדם ולא באת מן ההפקר: אף כל שיש לו תובעין. למעוטי מידי דלעיכן ביה דמיאש: שכיניו. מפרש בגמ': כדי שילך. כל אחד לביתו: שלשה. משישמע ההכרזה וידע אם אבד לו כלום ואם יבין שאבד יחזור שלשה: ויכריז יום אחד. אכי אבדתי ואלו סימניה ובגמ' פריך דבג' ימים אין שהות לחזור לסוף א"י: שכני מקום שנמצא בו אבידה. שמא שלהן

אדם הוא להניח מרגליות בכספתא או לו: בירה. בנין גדול: אי ידע ליה. אם הוא מכיר את בעל האבידה שמאחר שהוא יודע מי המה שכניו מוכרח הוא גם לדעת מי הוא בעל האבדה: ליזל וליהדריה ניהליה. ואין לו להכריז כלל שמטרת ההכרזה היא רק למצא את בעל

א) בבא מציעא כז. ב) שם כח.

מכריז עליה שלשה רגלים ואחר רגל אחרון שבעת ימים כדי שילך שלשה ויחזור שלשה ויכריז יום אחד. משחרב בית המקדש שיבנה במהרה בימינו התקינו שיהו מכריזים בבתי כנסיות ובבתי מדרשות. ומשרבו האנסים התקינו שיהו מודיען לשכיניו ולמודעיו ודיו. מאי משרבו האנסין? דאמרי אבידתא למלכא. רבי אמי אשכח אודייא דדינרי חזייה ההוא בר נש דקא מירתת אמר ליה זיל שקול לנפשך דלאו פרסאי אנן דאמרי אבידתא למלכא: תנו רבנן אבן טוען היתה בירושלים כל מי שאבדה לו אבידה נפנה לשם וכל מי שמוצא אבידה נפנה לשם זה עומד ומכריז וזה עומד ונותן סימנין ונוטלה:

א מתני׳. אלו מציאות שלו ואלו חייב להכריז. אלו מציאות שלו מצא פירות מפוזרין מעות מפוזרות כריכות ברשות הרבים ועגולי דבילה ככרות של נחתום מחרוזות של דגים וחתיכות של בשר וגיזי צמר הלקוחין ממדינתן ואניצי פשתן ולשונות של ארגמן הרי אלו שלו דברי רבי מאיר. רבי יהודה אומר כל שיש בו שינוי חייב להכריז. כיצד? מצא עגול ובתוכו חרס ככר ובתוכו מעות. רבי שמעון בן אלעזר אומר כל כלי אנפוריא אין חייב להכריז:

ואלו

שלאן היא: אודיא דדינרי. כלי מלא זהובים: זו היא ששנינו במסכת תענית (דף יט) בחוני המעגל: צאו וראו אם נמחת אבן טוען אם נמסת, בגשמים שגבהו הגשמים למעלה הימנו יש גשמים, יותר מדאי והתפלל עליהם שילכו: מצא פירות מפוזרין. נתייאשו הבעלים מהן כדאמר בגמרא והפקר הן: מעות מפוזרות. הואיל ואין להם סימן ניכר איאושי ניהו והוו להו הפקר וזהו טעם כולם: כריכות. עומרים קטנים כמו מאלמים אלומים ומתרגמינן בירושלמי מכרכן כריכן (בראשית לז): ברה"ר. שהכל דשין עליהו ואם היה סימן נקשר עליהן הרי הוא נשחת: של נחתום. כל ככרות הנחתומין שוין אבל ככרות של בעל הבית יש בהן סימן: ממדינתן. כמות שהן גזוזות כבאה כל גיזת המדינה לאפוקי הבאות מבית האומן כדקתני סיפא: אניצי פשתן. ריסט"א בלשון אשכנז ובמקומינו פופי"ר: ולשון של ארגמן. צמר סרוק ומשוך כמין לשון וצבוע ארגמן ותלויין הן: מצא עיגול. של דבילה: אנפוריא.

בגמ׳

בעל האבידה: ומשרבו האנסים. משנתרבו האנשים הלוקחים את האבידה בחוקה מיד מוצאה ואינם מניחים להשיבה לידי בעליה: אבידתא למלכא. אבידה הנמצאת למלך היא: אשכח. מצא: אודייא דדינרי. תיבה מלאה דינרים: חזייה. ראהו: בר נש. בן אדם איש: דקא מירתת. • שר׳ אמי ירא לבל ימסור אותו הרואה למלכות: שקול. קח:

כללא

א) בבא מציעא כא.

בגמ' מפרש: מצא פירות בכלי. והתם כלי יש בו סימן: כמות שהוא. ריקן: כיס. יש בו סימן לבעלים: צבורי פירות. בגמ' מפרש טעמייהו או מנין או מקום: שלשה מטבעות זו ע"ג זו. בגמ' מפרש טעמייהו: הלכתא כריכות ברה"ר כו'. כדמוקי לה דאין בו סימן: ברשות היחיד אי דרך נפילה הרי אלו שלו. דליכא למימר מקום הוי סימן דהא לא ידע היכא נפיל מיניה: אי דרך הינוח נוטל ומכריז. מקום ולא יכחיש שם שמא ימלאם ע"ג ויטלם ושמא שכחום הבעלים: אבל בדבר שיש בו סימן כו'. רבא לטעמיה דאמר סימן העשוי לידרס הוי סימן: במנינא דשוין. כבר נהגו הצידין לקשר כמנין הזה בקשר אחד: וגסטרון של אבר. שברי חתיכות של אבר: שיפוין משקלותיו. שיאמר משקלו ויכוין האמת:

והוא

א ואלו חייב להכריז מצא פירות בכלי או כלי כמות שהוא מעות בכיס או כיס כמות שהוא צבורי פירות צבורי מעות שלשה מטבעות זה על גב זה כריכות ברשות היחיד וככרות של בעל הבית וגיזי צמר הלקוחין מבית האומן כדי יין וכדי שמן הרי אלו חייב להכריז:

ב גמ'. אמר רב זביד משמיה דרבא כללא דאבידתא כיון דאמר ווי לה לחסרון כיס מיאש ליה מינה. ואמר רב זביד משמיה דרבא הלכתא כריכות ברשות הרבים הרי אלו שלו, ברשות היחיד אי דרך נפילה הרי אלו שלו אי דרך הנחה נוטל ומכריז. וזה וזה בדבר שאין בו סימן אבל בדבר שיש בו סימן לא שנא ברשות הרבים ולא שנא ברשות היחיד בין דרך נפילה ובין דרך הנחה חייב להכריז:

ג ומחרוזות של דגים: אמאי, להוי קשר סימן? בקטרא דציידא דכולי עלמא הכי מקטרי. ולהוי מנין סימן? במנינא דשוין. בעו מיניה מרב ששת מנין הוי סימן או לא הוי סימן? אמר להו רב ששת תניתוה, מצא כלי כסף וכלי נחושת גסטרון של אבר וכל כלי מתכות הרי זה לא יחזיר עד שיתן אות או עד שיכוין משקלותיו ומדמשקל הוי סימן מדה ומנין נמי הוי סימן: ג שלשה מטבעות זה על גב זה: אמר רבי יצחק מגדלאה

והוא

כללא דאבידתא. זהו כלל גדול באבידה. ווי לה לחסרון כיס. צר לי על ההפסד שאני סובל ע"י אבידת החפץ-געגענשטאנד: מיאש ליה מינה. בבטויו זה הוא מראה לנו לדעת שאין לו עוד כל תקוה למצוא את אבידתו: בין דרך נפילה וכו' חייב להכריז. מאחר שיש בו סימן הוא מקוה למצא את אבידתו ע"י הסימן: אמאי. למה המה המחרוזות שלו הלא יש בהם סימן: בקטרא דציידי. ומשני מתניתין מדברת ממחרוזות שהיו קשורים בקשר הנהוג

בין

א) בבא מציעא כד: ב) שם כג. ג) שם כג:

והוא שעשויין כמגדלין. תניא נמי הכי מצא מעות מפוזרות הרי אלו שלו עשויין כמגדלין חייב להכריז. ואלו הן עשויין כמגדלין שלשה מטבעין זה על גב זה. בעי רבי ירמיה כשיר מהו כשורה מהו כחצובא מהו כסולם מהו? פשוט מהא חדא דאמר רב נחמן אמר רבה בר אבוה כל שאילו מכנים לה קיסם ביניהן ונוטלם בבת אחת חייב להכריז. בעי רב אשי כאבני בית קולים מהו? תא שמע דתניא מצא מעות מפוזרות הרי אלו שלו כאבני בית קולים חייב להכריז. ואלו הן אבני בית קולים אחת מכאן ואחת מכאן ואחת על גביהן: תנו רבנן המוצא סלע בשוק ומצאו חבירו ואמר לו שלי היא חדשה היא נירונית היא של מלך פלוני היא לא אמר כלום ולא עוד אלא אפילו שמו כתוב עליה לא אמר כלום לפי שאין סימן למטבע דאמר דלמא אפוקי אפקה ומאיניש אחרינא נפל:

א אמר רבא האי מאן דחזי דנפל זוזי מחבריה ביה חלתא ואשכחיה ושקלי לא מחייב לאהדורי ליה. מאי טעמא? ההוא דנפיל מיניה מיאש הוא אף על גב דחזייה דאייתי ארבלא וקא מרבל מימר אמר כי היכא דנפול מינאי דידי הכי נפול מאיניש אחרינא ומשכחנא מידי:

מתני'

והוא שעשויין כמגדלין. לקמיה מפרש שהתחתון רחבה מזה ומניח מלמטה את הרחב ועליו את הבינוני ועליון הוא הקצר שבכולן כמגדל. זה העשוי היסוד רחב ומקצר ועולה וכי מנחי הכי לאו דרך נפילה הוא אלא דרך הינוח והיה דעתו לחזור וליטלן ושכח הלכך נוטל ומכריז הוא בא ונותן סימן ואומר מגדלין היו עשויין: ג' מטבעות. שאין דומות זו לזו ברחבן: כשיר. מוטלין בעגול כאלעדה: כשורה. זו אצל זו: כחצובה. כג' רגלי קנקן כל אחד כנגד אויר של שני כזה**: כסולם. רוב אמצעי על התחתון ורוב העליון על האמצעי כמו מעלות שקורין אסקוליכו"ש: פשוט מהא. דר"נ חדא: כל שאילו מכנים כו'. וכי הוו כסולם נוטלים בבת אחת: כאבני בית קולים. מרקולים והיא שם ע"ז ולקמיה מפרש היכי עבדי: אחת מכאן ואחת מכאן. והשלישית חציה על זה וחציה על זה: נירונית היא. נירון קיסר כתוב עליה: בי חלתא. בין החלות: ארבלא. כברה: מלא

בין הצידים: שלי היא. ולראיה אני אומר לך שחדשה היא או נירונית היא וכו': שאין סימן למטבע. כל סימן שהוא נותן במטבע אין יכול להוכיח אותנו שבאמת הוא אבד אותה שמאחר שהמטבעות נתנים בהוצאה יכול המוצא לומר בצדק דלמא כבר הוציא את המטבע וכו': מיאש הוא. בטח כבר התיאש והסיר מלבו את התקוה למצא המעות שאבד בין החולות

א) בבא מציעא כו:

א מתני׳. מצא אחר הגפה או אחר הגדר גוזלות מקושרים או בשבילין שבשדות הרי זה לא יגע בהן. מצא כלי באשפה אם מכוסה לא יגע בו אם מגולה נוטל ומכריז: גמ׳. מאי טעמא? דאמרינן הני איניש אצנעינהו ואי שקיל להו לית להו למרייהו סימנא בגוייהו הלכך לשבקינהו עד דאתי מרייהו ושקיל להו. ואמאי, להוי קשר סימנא? אמר רבי אבא בר זבדא אמר רב במקושרין בכנפיהן דכולי עלמא הכי מקטרי להו. ולהוי מקום סימן? אמר רב עוקבא בר חמא במדדין: מצא כלי באשפה מכוסה לא יגע בו מגולה נוטל ומכריז: ורמינהי. מצא כלי טמון באשפה נוטל ומכריז שכן דרך אשפה לפנות. אמר רב זביד לא קשיא הא בכובי וכסי הא בסכיני והמניק, כובי וכסי לא יגע סכיני והמניק נוטל ומכריז. רב פפא אמר הא והא בכובי וכסי ולא קשיא כאן באשפה העשויה לפנות כאן באשפה שאינה עשויה לפנות:

מתני׳

מצא אחר הגפה או אחר הגדר גוזלות מקושרין. גפה. כתרגום כותל כל מין של כל קנים: גדר. כל הגנים: לא יגע בהן. כשמוצא מקרב גנות: מכוסה לא יגע בו. [illegible] מקום לפנות [illegible] במדדין. מקום נמקום: שכן דרך אשפה ליפנות. [illegible] סכיני והמניק. [illegible] לפנות.

[illegible]
:Krug .Kanne [illegible]
[illegible] :Beutel, Sack [illegible]
[illegible]
הגדולים

א) בבא מציעא כה:

א מתני׳. מצא בגל ובכותל ישן הרי אלו שלו. מצא בכותל חדש מחציו ולחוץ שלו מחציו ולפנים של בעל הבית. אם היה משכירו לאחרים אפילו בתוך הבית הרי אלו שלו:

גמ׳. תנא מפני שיכול לומר לו של אמוריים הן. אטו אמוריים מצנעי ישראל לא מצנעי? לא צריכא דשתיך טפי: בכותל חדש מחציו ולחוץ שלו מחציו ולפנים של בעל הבית: אמר רב אשי סכינא בתר קתא וכיסא בתר שנציה. ואלא מתניתין דקתני מחציו ולחוץ שלו מחציו ולפנים של בעל הבית. ולחזי אי קתא לגאו אי קתא לבר אי שנציה לגאו אי שנציה לבר? מתניתין באודרא ונסכא. תנא אם היה כותל ממולא מהן חולקין. פשיטא! לא צריכא דמשפע בחד גיסא מהו דתימא אשתפוכי אשתפוך קא משמע לן:

מתני׳

אשפה לפנות: מצא בגל. גל אבנים מחומה שנפלה: הרי אלו שלו. בגמרא מפרש: מחציו ולחוץ. באחד מחורי כותל הסמוכים לרה״ר מלאה מאלי עוביו של כותל ולחוץ שלו דאמרינן אחד מבני רשות הרבים נתנו שם ושכח דאע״ג דאמרן לעיל ספק הינוח לא יטול והאי ודאי הינוח הוא הא מוקמי׳ למתני׳ בגמ׳ דשתיך טפי דאיכא יאוש בעלים: ואפילו מצא בתוך הבית. דלא ידוע דמאן נינהו ובעליו נואשו: תנא. גבי גל וכותל ישן: שיכול לומר לו. לבעל הגל או לבעל הכותל: של אמוריים. שהורישו אבותינו היו: ישראל לא מצנעי. ומחציו ולפנים אמאי שלו הרי בעל הבית זה משתמש בה זה כמה שנים: דשתיך טפי. העלו חלודה רבה דכולי האי לא שביק להו: סכינא. הנמצא באחד מחורי הכותל: בתר קתא. אזיל אי קתיה לגיו בני הבית נתנוהו שם אי קתא לבר בני רשות הרבים נתנוהו שם שכן דרך אחיזתו וכן כיסא בתר שנציה אבנדל״א בלע״ז: באודרא. מוכין: נסכא. פלטא של כסף: ממולא. מן החפץ שמחזיק כל רוחב הכותל: לא צריכא דמשפע. הכותל לחד גיסא: מהו דתימא. באלי הגובה היה תחילה ואשתפוכי אשתפוך לצד הסמוך

הגדולים באשפה שבעליה נמלכים להסירה ממקום שהיא עתה: תנא. במתניתא מפרש לנו התנא את הטעם מדוע אין המוצא מחויב להשיב את המציאה לבעל הגל או לפחות להכריז עליה: לומר לו. המוצא לבעל הגל: דשתיך טפי. נכרים הדברים שמימים רבים טמונה שם המציאה ואם גם איננה של אמורים הרי בעליה בטח כבר נתיאשו ממנה: קתא. Stiel, Griff: שנציה. Befestigungsriemen, Schleife: ממולא מהן. כלומר המציאה היתה מונחת בתוך הכותל ומלאה את כל רוחב הכותל: פשיטא. דחולקין מאחר שחלק המונח מחציו ולפנים של בעל הבית ומה שמונח מחציו ולחוץ של המוצא הוא: אפילו

א) בבא מציעא כה:

א מתני'. מצא בחנות הרי אלו שלו. בין התיבה ולחנוני של חנוני. לפני שולחני הרי אלו שלו. בין הכסא ולשולחני הרי אלו של שולחני. הלוקח פירות מחבירו או ששילח לו חבירו פירות ומצא בהן מעות הרי אלו שלו אם היו צרורין נוטל ומכריז: גמ'. אמר רבי אלעזר אפילו מונחין על גבי שולחן: הלוקח פירות מחבירו או ששילח לו חבירו פירות ומצא בהן מעות הרי אלו שלו: אמר ריש לקיש משום רבי ינאי לא שנו אלא בלוקח מן התגר אבל בלוקח מבעל הבית חייב להחזיר. וכן תני תנא קמיה דרב נחמן לא שנו אלא בלוקח מן התגר אבל בלוקח מבעל הבית חייב להחזיר. אמר ליה רב נחמן וכי בעל הבית בעצמו דשן? אמר ליה איסמיה? אמר ליה לא. תתרגם מתניתין כגון שדשן על ידי עבדו ושפחתו הכנענים:

מתני'

הסמוך קמ"ל: מצא בחנות הרי אלו שלו. בדבר שאין בו סימן קאי דהוה דכל מיניה מיאש שהכל נכנסים לשם: בין התיבה. שהחנוני יושב לפניה ותמיד נוטל ממנה ונותן לפניו ומוכר ומעות שנותנין לו נותן לתוכה ולא נפל שום דבר אלא מיד חנוני: שולחני. מחליף מעות ונותן מטבעותיו בשולחן שלפניו והבאין להחליף אף הן נותנין שם מעותיהן: הרי אלו שלו. דאמרינן מן הבאין נפלו שהרי השולחן מפסיק בין שולחני למעות שנמצאו ואם מן השולחני נפלו היה להם להמצא בינו לכסא שהשולחן מונח עליו: הלוקח פירות מחבירו. מפרש בגמ': ואם היו צרורין. הוי סימן או קשר או מנין שבהם: אמר רבי אלעזר אפילו מונחין על גבי שולחן. נראה בעיני דלא גרסי' צרורין: בלוקח מן התגר. שאף הוא לקח תבואה זו מאנשים הרבה ולא ידוע דמאן נינהו וכיון דלית בהו סימן נתייאשו הבעלים: דשן. וכי הוא עצמו דש את התבואה הזאת הלא פועלים הרבה דשו אותה: איסמיה. אסיר ברייתא זו מגרסתי: אמר ליה לא תסמי תתרגם מתני' כו':

חייבין

אפילו מונחין ע"ג שולחן. המציאה היא של המוצא גם אם מצאה על שולחנו של החנוני: מבעל הבית חייב להחזיר. אם הקונה הוא ג"כ בעל הבית מחויב הוא להחזירם מפני שאין הבעלים מתיאשין מהם מאחר שיודעים הם למי מכרו את הפירות ואם הקונה הוא תגר מחויב הוא להחזיר אם מצא את המעות קודם ששהה כדי לערבם בפירות אחרים דבאיסורא הוא דאתא לידיה שהרי אין המוכר מתיאש ממעותיו אלא בחשבו שאין התגר יודע עוד למי להשיבם: בעצמו דשן. וא"כ גם כשלקחן מבעה"ב אין הוא יודע למי להשיב כשאין בהם סימן: איסמיא: התלמיד שאל את רב נחמן אם עליו למחוק מזכרונו את הפירוש ששמע על המשנה מאחר שהוא מופרך ממנו והשיב לו ר"נ ששמועתו יפה היא אם נפרש את המשנה כגן שדשן וכו': שדשן ע"י עבדו וכו'. שאלו אין להם קנין פרטי דכל מה שהם רוכשים

לבעל

א) בבא מציעא כו:

א מתני׳. אמר את האבידה ולא אמר סימניה לא יתן לו והרמאי אף על פי שאמר סימניה לא יתן לו.

גמ׳. אתמר רב יהודה אמר אבידתא מכריז. ורב נחמן אמר גלימא מכריז. רב יהודה אמר אבידתא מכריז דאי אמרת גלימא מכריז חיישינן לרמאי. רב נחמן אמר גלימא מכריז לרמאי לא חיישינן: והרמאי אף על פי שאמר את סימניה לא יתן לו: תנו רבנן בראשונה כל מי שאבדה לו אבידה היה נותן סימנין ונוטלה משרבו הרמאין התקינו שיהו אומרים לו צא והבא עדים דלאו רמאי את וטול. כי הא דאבוה דרב פפא אירכס ליה המרא ואשכחוה אתא לקמיה דרבה בר רב הונא אמר ליה זיל אייתי סהדי דלאו רמאי את וטול. אזל אייתי סהדי אמר להו ידעיתון ביה דרמאי הוא? אמרו ליה אין. אמר להו אנא רמאה אנא? אמרו ליה אנן לאו רמאי את קאמרינן. אמר רבה בר רב הונא מסתברא לא מייתי איניש חובתא לנפשיה:

מתני׳. כל דבר שעושה ואוכל יעשה ויאכל ושאינו עושה ואוכל ימכר שנאמר והשבותו לו ראה היאך תשיבנו לו. מה יהא

בדמים

חיישינן לרמאי. שמא שמע האובד מתאונן בין שכניו טליתי נאבדה וזה יודע את סימניה וכששמע את מוצאה מכריז טלית מצאתי יקום ויתן סימנים הלכך אבידתא מכריז ואינו נותן לו לומר טלית זו אבדתי ואלו סימנים: אמרו ליה אין. כסבורין שאמר להן ידעיתון ביה דלאו רמאי הוא בכך היה לו לנאמן: מסתברא. שזה היה דעתן מתחילה ואין כאן משום מגיד וחוזר ומגיד: לא מייתי איניש חובה לנפשיה. וכשהביאן לב"ד בטוח היה שלא יעידו חובתו: כל דבר שעושה ואוכל. אם אבידה זו דבר שיכולין להאכילו את שכר מעשיו כגון שור וחמור יעשה ויאכל ולא ימכור אותו המוצא אם שהו בעליו מלדרשו שכל אדם נוח לו בבהמתו שהכירה בו כבר ולימדה לרצונו: ראה היאך תשיבנו לו. שלא תאכילנו אלא דמיו שא"כ אין זו השבה: לפיכך. מפרש בגמרא:

ולעולם

לבעל הבית הוא „מה שקנה עבד קנה רבו": אמר את האבידה. הבא לקחת את האבידה ולראיה שהיא שלו כיון את שם החפץ שמצא אבל לא ידע לתת את סימניו: לא יתן לו. המוצא מפני שיוכל להיות שעל פי מקרה כיון לשם החפץ או שמא שמע שלאיש אחד אבד חפץ פלוני והוא בא לרמות את המוצא: והרמאי. כלומר לאיש שאין אנו מכירים אותו אין משיבים את האבידה ע"פ סימנים עד שיביא ראיה שאין הוא רמאי: אירכס ליה וכו׳ אבד לו חמור ומצאו אותו: ידעיתון ביה וכו׳. יודעים אתם שהוא רמאי: מסתברא. ניכרים הדברים שהעדים טעו בשאלתי שהרי אין איש מביא עדים שיעידו לחובתו: מה יהא בדמים.

אם

א) בבא מציעא כח:

ולעולם. וכי עד עולם זקוק זה לטפל בגזרת התורה: שם דמיהן. מוכרן ומניח הדמים אצלו: עגלים וסייחין. דקין שאין עושין מלאכה: תרגנולין. זכרים שאין מטילין ביצים: כבהמה גסה. שעושה ואוכלת ומטפל בה י"ב חדש דיכול להאכילה דמי ביצים: מטפל. אכמיטרא בלע"ז: שלא יאכיל עגל לעגלים. מן העגלים שהמוצא לא יאכיל לו דמי עגל: בדמי אבידה. שמכרה לאחר שנטפל בה כמו שאמרו חכמים: אבל מעות אבידה. כגון שמצא מעות בכיס או שלם מטבעות עשוין כמגדלין

בדמים? רבי טרפון אומר ישתמש בהן לפיכך אם אבדו חייב באחריותן. רבי עקיבא אומר לא ישתמש בהן לפיכך אם אבדו אין חייב באחריותן:

גמ׳. ולעולם? אמר רב נחמן אמר שמואל עד שנים עשר חדש. תניא נמי הכי כל דבר שעושה ואוכל כגון פרה וחמור מטפל בהן עד שנים עשר חדש מכאן ואילך שם דמיהן ומניחן. עגלים וסייחין מטפל בהן שלשה חדשים מכאן ואילך שם דמיהן ומניחן. אווזין ותרנגולין מטפל בהם שלשים יום מכאן ואילך שם דמיהן ומניחן. אמר רב נחמן בר יצחק תרנגולת כבהמה גסה: ושאינו עושה ואוכל ימכר שנאמר והשבותו לו: תנו רבנן והשבותו לו ראה היאך תשיבנו לו שלא יאכיל עגל לעגלים וסיח לסייחין אווזא לאווזין ותרנגול לתרנגולין: מה יהא בדמים רבי טרפון אומר ישתמש בהן: א אמר רב יהודה אמר שמואל הלכה כרבי טרפון. ביד רחבה הוה ליה הנהו זוזי דיתמי אתא לקמיה דרב יוסף אמר ליה מהו לאשתמושי בגוייהו? אמר ליה הכי אמר רב יהודה אמר שמואל הלכה כרבי טרפון. אמר ליה אביי ולאו אתמר עלה א״ר חלבו אמר רב הונא לא שנו אלא בדמי אבידה הואיל וטרח

אם מכר את המציאה מה יעשה עם המעות שקבל: ישתמש בהם. רשאי המוצא להשתמש בהם: חייב באחריותן. שאינו עוד שומר אבידה כי אם שואל או שומר שכר: אין חייב באחריותן. שאין הוא אלא שומר אבידה כמו שהיה: ולעולם. וכי אפשר הוא שהתורה תחייב את המוצא להתעסק ולהתעמל כל ימי חייו עם מציאה שעושה ואוכלת: שם דמיהן. אולי יהיה אפשר לפרש ע״פ רש״י את המלה „שם" מלשון „שימה" machen, tun ולפי זה יהיה הפירוש „שה דמיהן" עושה את המציאה לדמים כלומר מוכרה אבל הרא״ש מפרש ע״פ פירש״י את המלה „שם" מלשון „שומא" die Abschätzuug כלומר שמוכרה בפני ב״ד ע״ש וגם הרמב״ם בהלכות גזלה ואבידה ה״ל ט״ו מפרש שם דמיהן מלשון „שומא": מטפל בהן. מתעסק בהן: סייחין. Füllen סוסים צעירים שאינם ראוים עוד להשתמש בהם לעבודה ומלאכה: ביד רחבה. בידי איש ששמו רחבה: זוזי דיתמי. היו מופקדים מעות של יתומים: אמר ליה. רחבה שאל את רב יוסף אם מותר לו להשתמש בהם: ולאו אתמר עלה

א) בבא מציעא כט:

וטרח בה אבל מעות אבידה דלא טרח בהו לא והני כמעות אבידה דמו. אמר ליה זיל לא שבקו לי דאשרי לך:

מתני'. מצא ספרים קורא בהן אחד לשלשים יום ואם אינו יודע לקרות גוללן אבל לא ילמוד בהן בתחלה ולא יקרא אחר עמו. מצא כסות מנערה אחד לשלשים יום ושוטחה לצרכה אבל לא לכבודו. כלי כסף וכלי נחושת משתמש בהן לצרכן אבל לא לשחקן. כלי זהב וכלי זכוכית לא יגע בהן עד שיבא אליהו. מצא שק או קופה וכל דבר שאין דרכו ליטול הרי זה לא יטול:

גמ'. אמר שמואל המוצא תפילין בשוק שם דמיהן ומניחן לאלתר. מתיב רבינא מצא ספרים קורא בהן אחד לשלשים יום ואם אינו יודע לקרות גוללן. גוללן אין, שם דמיהן ומניחן לא? אמר אביי תפילין בי בר חבו משכח שכיחי ספרים לא שכיחי: תנו רבנן השואל ספר תורה מחבירו הרי זה לא ישאילנו לאחר פותחו וקורא בו ובלבד שלא ילמוד בו בתחלה ולא יקרא אחר עמו: אמר מר השואל

ספר

כמגדלין: אחת לשלשים יום. שמתעפשין כשמונחים ולפותחן וכל ספרים שלהן היו עשויין בגליון: גוללן. מתחילתן לסופן שיכנס בהן האויר: בתחלה. מה שלא למד מפני שצריך להשהותו לפניו: ולא יקרא אחר עמו. לפי שזה מושך אצלו וזה מושך אצלו ונקרע: שוטחה לצרכה. לשטוח בה אויר שלא תכלה ולא תאכלנה עש: לצרכן. שמתעפשים בקרקע שצריך לתתן בקרקע כדאמרינן לקמן שזו היא שמירתן ולפיכך משתמש בהם לפרקים: אבל לא לשחקן. לא ישתמש בהן זמן ארוך שישחקן אטי"ר בלע"ז: לא יגע בהן. זהב אינו מתעפש בארץ וזכוכית שמא ישבר: שאין דרכו ליטול. דבר שגנאי הוא לו שאדם חשוב הוא ואין דרכו ליטול קופה שלו להכניסה מן החוץ לבית שמור לא יטול ופטור מהשבת אבידה דילפינן מוהתעלמת: בי בר חבו.

בבית

עלה. האם לא שנינו פירוש על דברי ר' טרפון שלא נאמרו אלא על דמי אבידה וכו': זיל. לך: לא שבקו לי וכו'. לא הניחו אותי להביא לך אושר ועושר: לא לשחקן. לא ישתמש בהם כל כך הרבה עד שישחקו abgerieben-, abgenutzt werden: קופה. eine Büchse: אמר שמואל וכו' שם דמיהן ומניחן. כלומר מוכרן ומניח את הדמים ואע"ג דשמואל פסק כר' טרפון דמותר לו להשתמש בדמי האבידה אפילו הכי יניח את דמי התפילין שמאחר שלא טרח בהו כמעות אבידה דמו כן נראה לפרש ע"פ רש"י אבל הרבה מהראשונים מפרשים שם דמיהן הוא שם את שוין של התפילין ומניחן עליו כלומר משתמש בהם שהתפילין אינן עשוין אלא למצותן בלבד [עיין ברא"ש שם וברמב"ם]: לאלתר. מיד ואין צריך להמתין כלל: גוללן אין. מאחר שהמשנה מחייבת את המוצא לגוללן כל שלשים יום הרי מוכח

שאין

ספר תורה מחבירו הרי זה לא ישאילנו לאחר. מאי איריא ספר תורה אפילו כל מילי נמי? ספר תורה אצטריכא ליה מהו דתימא ניחא ליה לאיניש דתיעביד מצוה בממוניה קא משמע לן: פותחו וקורא בו: פשיטא! ואלא למאי שיילה מיניה? סיפא איצטריכא ליה, ובלבד שלא ילמוד בו בתחלה: אבל לא ילמוד בהן בתחלה ולא יקרא אחר עמו: ורמינהו! לא יקרא פרשה וישנה ולא יקרא בו פרשה ויתרגם ולא יפתח בו יותר משלשה דפין ולא יקראו בו שלשה בני אדם בכרך אחד. הא שנים קורין! אמר אביי לא קשיא כאן בענין אחד כאן בשני ענינים:

א כלי כסף וכלי נחושת משתמש בהן וכו':

תנו רבנן המוצא כלי עץ משתמש בהן בשביל שלא ירקבו. כלי נחושת משתמש בהן בחמין אבל לא על ידי האור מפני שמשחיקן. כלי כסף משתמש בהן בצונן אבל לא בחמין מפני שמשחירן. מגריפות וקרדומות משתמש בהן ברך אבל לא בקשה מפני שמפחיתן. כלי זהב וכלי זכוכית לא יגע בהן עד שיבא אליהו. כדרך שאמרו באבידה כך אמרו בפקדון. פקדון מאי עבידתיה גביה? אמר רב אדא בר חמא אמר רב ששת בפקדון שהלכו בעליהן למדינת הים: מצא שק או קופה וכל דבר שאין דרכו ליטול הרי זה לא יטול:

ב אמר רבה הכישה חייב בה. אביי הוה יתיב קמיה דרבה חזא

להנך

צבית פלוני המכס תפלין תפלין לעבר ויחזור ויקנה בו הזוים: מאי איריא ספר. [illegible] מה לתקוק? [illegible] וקריאה: בענין אחד. בפרשה אחת לכן קורין: בשני ענינים. זה בכך זה וזה בכך זה קורין דלא אתי [illegible]: משתמש בהן בחמין. וכ"ב בצונן: אבל לא ע"י האור. לא יתן הכלי על האור: מגריפות. [illegible] נגרף הכיחות או להפריד [illegible]: שמפחיתן. פקדון: מאי עבידתיה גביה. [illegible] הכישה. [illegible] לפי כחו [illegible]

קול

שאין יכול לשום את המחק ולהגיהו לאלתר: מאי איריא ס"ת. הלא כל מה שמשאילים לו אין הוא יכול להשאיל לאחרים בלי רשות הבעלים: כך אמרו בפקדון. גם בדבר המופקד אצלו יכול הוא להשתמש כמו באבידה: שקל. לקח: קלא Erdscholle גוש עפר הבו: שדא בה. זרק אחריהם למען ישובו לבית בעליהם: איחייבת בהו. כבר נתחייבת להשיב את העזים ואף שאינו לפי כבודך הוא מאחר שהתחלת במצוה: כל שבשלו מחזיר.

כל

א) בבא מציעא ל. (ב"ק [illegible]) שם:

להנך עיזי דקיימא שקל קלא ושדא בהו אמר ליה איחייבת בהו קום אהדרינהו. אמר רבא כל שבשלו מחזיר בשל חבירו נמי מחזיר. וכל שבשלו פורק וטוען בשל חבירו נמי פורק וטוען. רבי ישמעאל ברבי יוסי הוה קאזיל באורחא פגע ביה ההוא גברא הוה דרי פתכא דאופי אותבינהו וקא מיתפח אמר ליה דלי לי. אמר ליה כמה שוין? אמר ליה פלגא דוזא יהיב ליה פלגא דוזא ואפקרה הדר זכה בהו הדר יהיב ליה פלגא דוזא ואפקרה חזייה דהוה קא בעי למהדר למזכי בהו. אמר ליה לכולי עלמא אפקרנהו ולך לא אפקרנהו. והא רבי ישמעאל ברבי יוסי זקן ואינו לפי כבודו הוה? רבי ישמעאל ברבי יוסי לפנים משורת הדין הוא דעבד:

מתני'. אי זו היא אבידה? מצא חמור או פרה רועין בדרך אין זו אבידה. חמור וכליו הפוכין, פרה רצה בין הכרמים הרי זו אבידה. החזירה וברחה החזירה וברחה אפילו ארבעה וחמשה פעמים חייב להחזירה שנאמר השב תשיבם. היה בטל מסלע לא יאמר לו תן לי סלע אלא נותן לו שכרו כפועל. אם יש שם בית דין מתנה בפני בית דין, אם אין שם בית דין בפני מי יתנה שלו קודם:

גמ'. אטו כל הני דאמרינן לאו אבידה הוו? אמר רב יהודה הכי קאמר אי זו היא כלל אבידה שהוא חייב בה? מצא חמור ופרה רועין

קלא. תרע"א בלע"ז: פורק וטוען. פורק משא מן החמור וטוען עליו דכתיב עזב תעזוב הקם תקים: פתכא דאופי. משאוי של עצים: וקא מיתפח. עומד לפוש: דלי לי. הטעינני: הדר זכה בהו. חזר האיש ההוא והחזיק בהן מן ההפקר: איזו היא אבידה. בגמרא מפרש: אין זו אבידה. ואינו חייב להחזיר שמדעת הניחוה שם: רצה בין הכרמים. דמתקלקלא: לא יאמר תן לי סלע. שבטלתי ממלאכתי שיאמר לו אם עשית מלאכתך היית מרבה טורח עכשיו לפי מה שטרחת טול: כפועל. בגמ' מפרש: אם יש שם בית דין. אם נוח לו לטרוח יותר כדי להרבות שכר ואינו חפץ ליבטל ממלאכתו מה יעשה אם יש שם שלשה בני אדם יתנה בפניהם ויאמר ראו שאני מבטל כך וכך ואני חפצי ליבטל ליטול שכר מועט אני אשיב אם תאמרו שאטול שכר משלם: כלל.
סתם

כל אבידה שהיה מחזירה לביתו אם שלו היתה: בשל חבירו נמי מחזיר. מחויב הוא להחזירה ג"כ בשביל חבירו ואף גם אם השבתה אינה לפי כבודו: והא ר' ישמעאל ב"ר יוסי זקן וכו'. וא"כ לא היה מחויב כלל להטעין לו: לפנים משורת הדין וכו'. במדת חסידות התנהג עמו: אטו כל הני וכו'. האם לא דברנו עד עתה מאבידות הרבה שהוא מחויב להשיבן ולמה שואלת

רועה בדרך אין זו אבידה ולא מיחייב בה, חמור וכלים הפוכים פרה ורצה בין הכרמים הרי זו אבידה ומחייב בה. ולעולם? אמר רב יהודה אמר רב עד שלשה ימים. תניא נמי הכי מצא טלית וקרדום באסרטיא ופרה רצה בין הכרמים הרי זו אבידה. טלית בצד גדר קרדום בצד גדר ופרה רועה בין הכרמים אין זו אבידה, שלשה ימים זה אחר זה הרי זו אבידה. ראה מים ששוטפין ובאין הרי זה גודר בפניהם. אמר רבא „לכל אבדת אחיך“ לרבות אבדת קרקע:

מתני'. אבדתו ואבדת אביו אבדתו קודמת, אבדתו ואבדת רבו שלו קודם, אבדת אביו ואבדת רבו של רבו קודמת, שאביו הביאו לעולם הזה ורבו שלמדו חכמה מביאו לחיי העולם הבא, ואם אביו חכם של אביו קודמת. היה אביו ורבו נושאין משאוי מניח את של רבו ואחר כך מניח את של אביו. היה אביו ורבו בבית השבי פודה את רבו ואחר כך פודה את אביו, ואם אביו חכם פודה את אביו ואחר כך פודה את רבו:

גמ'. תנו רבנן רבו שאמרו רבו שלמדו חכמה ולא רבו שלמדו מקרא ומשנה דברי רבי מאיר. רבי יהודה אומר כל שרוב חכמתו הימנו. רבי יוסי אומר אפילו לא האיר עיניו אלא במשנה אחת זה הוא רבו. אמר עולא תלמידי חכמים שבבבל עומדין זה מפני זה וקורעין זה על זה ולענין אבידה במקום אביו אין חוזרין אלא לרבו מובהק:

מתני'

סתם אבידה שמוכחת שהיא כם שלא מדעת בעלים: ולעולם. בתמיה וכי אף אם ימלאנה כם לעולם נאמר מדעת היא וכי דרך שלא להכנים: באסרטיא. דרך כבושה לרבים: ששוטפין ובאין. לשדה חבירו: אמר רבא לכל אבידת כו'. ומילתא באפיה נפשיה היא דאורייתא יצא בני ודרכא: שלמדו חכמה. סברת טעמי המשנה ולהבין שלא יהיו סותרות זו את זו וטעמי איסור והיתר והחיוב והפטור והיא נקרא גמרא: מקרא. תורה נביאים וכתובים: משנה. כמו שהן שנויות ואין טעמן מפורש בהן: כל שרוב חכמתו הימנו. אם מקרא אם משנה אם גמרא: האיר עיניו. שהודיעו טעם משנה אחת שלא יכול להבין: עומדין זה מפני זה. כדין תלמיד לרב לפי שהיו יושבין תמיד בבהמ"ד יחד ומקבלין ומפרקין וכולם למדין זה מזה: לרבי מובהק. שרוב חכמתו ממנו כר' יהודה:

סומר

שואלת המשנה מה היא אבידה כאלו לא הזהרנו עוד מזה מאומה: וקורעין זה על זה. אם מת האחד חבירו קורע עליו כדין תלמיד על הרב: – ולענין אבידה במקום אביו. אם היו לפניהם

פרק י

שומר חנם נשבע על הכל. על כל המאורעות הכתובות בשאר שומרים לחיוב הוא נשבע שכך עלתה לו ופטור: ולקמן בהשואל (דף צד:) יליף לכולה מתני' מקראי: על הכל. גניבה ואבידה ואונסין: מי איכא דלית ליה ארבעה שומרין. על כרחך ארבעה מיני שומרין אשכחן: מאן תנא שוכר כנושא שכר דמי. דקתני מתני' בתרוייהו פטורין מאונס ומשלמין גניבה ואבידה: ר"מ היא. כדמפרש ואזיל: חיותא. בהמות: שריג. החליקה: ולא רצה לישבע. שבועת שומרים שלא פשע בה ושלא שלח בה יד שהיה יכול ליפטר בשבועה זו שהרי אמרו כו': למי שהפקדון אצלו. דכיון דשילם קנה כל תשלומים ובגמרא מפרש

פרק י

א מתני'. ארבעה שומרים הן. שומר חנם, והשואל, נושא שכר, והשוכר. שומר חנם נשבע על הכל, והשואל משלם את הכל, ונושא שכר והשוכר נשבעים על השבורה ועל השבויה ועל המתה ומשלמין את האבידה ואת הגניבה:

גמ'. מאן תנא ארבעה שומרים? אמר רב נחמן אמר רבה בר אבוה רבי מאיר היא. אמר ליה רבא לרב נחמן מי איכא דלית ליה ארבעה שומרין? אמר ליה הכי קאמינא לך מאן תנא שוכר כנושא שכר רבי מאיר היא. אי הכי ארבעה שלשה נינהו? אמר רב נחמן בר יצחק ארבעה שומרין ודיניהם שלשה. ההוא רעיא דהוה קא רעי חיותא אגודא דנהר פפא שריג חדא מינייהו ונפלת למיא אתא לקמיה דרבה ופטריה. אמר מאי הוה ליה למעבד הא נטר כדנטרי אינשי:

ב מתני'. המפקיד אצל חבירו בהמה או כלים ונגנבו או שאבדו שילם ולא רצה לישבע שהרי אמרו שומר חנם נשבע ויוצא. נמצא הגנב משלם תשלומי כפל טבח ומכר משלם תשלומי ארבעה וחמשה. למי משלם? למי שהפקדון אצלו. נשבע ולא רצה לשלם נמצא הגנב משלם תשלומי כפל טבח ומכר משלם תשלומי ארבעה וחמשה. למי משלם? לבעל הפקדון:

גמ'

לפניהם שתי אבידות להשיב של רבם ושל אביהם לא היו מקדימים את של רבן אלא כשהוא רבן מובהק: – ארבעה שומרין הן, בארבעה אופנים מקבל האדם על עצמו מרצונו את חובת שמירת ממון חבירו: שומר חנם נשבע. אם השומרים אינם משיבים את המסור לידם אז שומר חנם נשבע וכו': – מאן תנא וכו'. מי הוא ששנה לנו את המשנה ד' שומרים: ודיניהם שלשה. ואף שדיניהם שלשה הרי אופני התחייבותם ד' הם: אגודא דנהר פפא. על

א) בבא מציעא צג. ב) שם לג:

א גמ׳. אמר רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן לא שילם שילם ממש אלא כיון שאמר הריני משלם אף על פי שלא שילם. תניא כותיה דרבי יוחנן השוכר פרה מחבירו ונגנבה ואמר הלה הריני משלם ואיני נשבע ואחר כך נמצא הגנב משלם תשלומי כפל לשוכר. אמר רב הונא משביעין אותו שבועה שאינה ברשותו. מאי טעמא? חיישינן שמא עיניו נתן בה:

ב ההוא גברא דאפקיד זוזי גבי חבריה. אמר ליה הב לי זוזאי אמר ליה לא ידענא היכא אותבינהו. אתא לקמיה דרבא אמר ליה כל לא ידענא פשיעותא הוא זיל שלים:

ג ההוא גברא דאפקיד כיפי גבי חבריה. אמר ליה הב לי כיפי אמר ליה לא ידענא היכא אותבינהו. אתא לקמיה דרב נחמן אמר ליה כל לא ידענא פשיעותא היא זיל שלים, לא שילם. אזל רב נחמן אגב״ה לאפדניה מיניה. לסוף אשתכח כיפי ואיקור. אמר רב נחמן הדר כיפי למרייהו והדרה אפדנא למרה. למימרא דסבר רב נחמן דשומא הדר? שאני התם, דשומא בטעות הוה, דקא הוה כיפי מעיקרא. אמרי נהרדעי שומא הדר עד תריסר ירחי שתא

מפרש טעמא: השוכר פרה ונגנבה כו׳. אע״פ שהשוכר חייב בגניבה ואבידה מכל מקום אם רולה לשקר ולישבע שנאנסה היה נפטר בשבועה הלכך כי אמר נגנבה וחייב עלמו בקרן נקנה לו הכפל: משביעין אותו. אמתניתין קאי אע״פ שהוא משלם כדקתני שילם ולא רלה לישבע משביעין אותו שבועה שאינו ברשותו: כיפי. נזמים: ואייקור. יתר על הדמים שפרע לבעלים; דשומא הדר. נכסי לוה ששמו ב״ד לבעל חוב חוזרין אליו אם נותן מעות לבעל חוב כי הכא דהדר אפדנא למרה: דשומא בטעות הוה. דסבור היה שאבדו הנזמים והרי לא אבדו: דהא הוו כיפי מעיקרא. שהרי בתחלת השומא היו

על שפת הנהר פפא: לא שילם שילם ממש. הא דקתני במתניתין שהכפל לשומר הוא אם שילם אין דין זה נאמר רק כששילם בפועל אלא כיון שהשומר הבטיח לשלם הרי המפקיד סומך על הבטחתו והוה ליה כאילו כבר שילם: היכא אותבינהו. איפה הנחתים: אפדנא Palast, Zelt: שומא. abgeschätztes Mobiliar, die Abschätzung: דקא הוה כיפי מעיקרא. הנזמים היו מונחים ושמורים כדמעיקרא ורק השומר שכח איפה הניחם וא״כ שומת הב״ד נעשה על יסוד אי-הידיעה אבל לא כן הוא הדבר כשב״ד בא לשום את נכסי לוה כשאינו משלם את חובו דאז הרי הם באים על יסוד ידיעה ברורה יודעים הם שהלוה חייב לשלם ואינו משלם ועי״כ נכסי לוה שהם ערבאים למלוה משלמים את החוב: שומא הדר עד וכו׳. מי ששמו מיניה את נכסיו אם הוא מביא את החוב במשך שנים עשר חדש הראשונים לשומא יכול

א) בבא מציעא לד. ב) שם מב. ג) שם לה.

שתא. ואמר אמימר אנא מנהרדעי אנא וסבירא לי שומא הדר לעולם. והלכתא שומא הדר לעולם שנאמר (דברים ו׳) ועשית הישר והטוב:

א מתני׳. השוכר פרה מחבירו והשאילה לאחר ומתה כדרכה ישבע השוכר שמתה כדרכה והשואל משלם לשוכר. אמר רבי יוסי כיצד הלה עושה סחורה בפרתו של חבירו אלא תחזור פרה לבעלים:

ב גמ׳. אתמר שומר שמסר לשומר רב אמר פטור ורבי יוחנן אמר חייב. אמר רב חסדא הא דרב לאו בפירוש אתמר אלא מכללא. דהנהו גינאי דכל יומא הוו מפקדי מרייהו גבה דההיא סבתא. יומא חד אפקדינהו לגבי חד מינייהו, שמע קלא בי הלולא נפק אזל אפקדינהו לגבה דההיא סבתא. אדאזל ואתא אגנוב מרייהו. אתא לקמיה דרב ופטריה. מאן דחזא סבר משום שומר שמסר לשומר פטור ולא היא שאני התם דכל יומא נמי אינהו גופייהו גבה דההיא סבתא הוו מפקדי להו. ג אמר רבא הלכתא שומר שמסר לשומר חייב. לא מבעיא שומר שכר שמסר לשומר חנם דגרוע גרעה לשמירתו, אלא אפילו שומר חנם שמסר לשומר שכר חייב. מאי טעמא, דאמר ליה את מהימנת לי בשבועה, האיך לא מהימן לי בשבועה:

היו הזוזים בידו ולא היה יודע דאילו היה יודע שכן לא שמו לו הטרקלין אבל שומא שב״ד שמין על שאין לו מעות והוא חייב לו הרי הוא כמכר גמור ואינה חוזרת: השוכר פרה מחבירו. ועמד שוכר והשאילה לאחר לעשות בה ימי שכירותו: ישבע השוכר. למשכיר: שמתה כדרכה. ופטור שהשוכר אינו חייב באונסין: והשואל. שהוא חייב באונסין ומשלם לשוכר: רב אמר פטור. וכל מה שהיה נפטר אם שמרה הוא עצמו: חייב. אפילו באונסין: הוו מפקדי להו. דלא אלו אמרי ליה אין רצוני שיהא בידה: בשבועה. שלא פשע בה: היאך לא מהימן לי. ואני אומר שישנה בידי או

מתני׳

יכול הוא לדרוש שישיבו לו את דבר הנישם ממנו: שומא הדר לעולם וכו׳ ועשית הישר והטוב. ואמרינן לבעל חוב לא היה לך עליו אלא מעות והרי הוא נותנן לך: – והשאילה לאחר. ברשיונו של המשכיר: ישבע השוכר. אם אין המשכיר מאמין לדבריו: תחזור פרה לבעלים. מאחר שהשוכר השאיל לו ברשיונו של הבעלים כדאמר בגמ׳ (לו) הוה ליה כאילו השאיל בשליחותם לפיכך דין המשכיר עם השואל [ע״פ הרא״ש שם]: – אלא מכללא. הוכיחו מדבריו שבודאי יסבור שהשומר שמסר לשומר פטור: מרא. Hacke: לא מבעי. לא לבד: דגרועי גרעה לשמירתו. שהשומר חנם אינו מוסר את נפשיה לשמירה כשומר שכר:

א) בבא מציעא לה: ב) שם לו. ג) שם:

אלמא

אולכלה או פסענה: שהודה מפי עצמו. הואיל והודה מפי עצמו ובגמרא מפרש טעמא מה הוא: וזה אומר מאתים שלי. לאחר זמן כשבאו ליטול פקדונן: מה הפסיד הרמאי. א"כ לא יודה לעולם על האמת: מתוך הגדול. יקברנו: מספיקא מפקינן ממונא. דקתני נותן לזה מנה. ולזה מנה: אבודין. ע"י עכברים או ריקבון: לא יגע בהן. למוכרן וטעמא מפרש בגמ': קב שלו. חביבה עליו על ידי שעמל בהן וקב שימכור לו מהם הוא רוצה מתשעה קבין של אחרים שיקח בדמיהן אם

ימכרם

א מתני'. אמר לשנים גזלתי לאחד מכם מנה ואיני יודע איזה מכם, או אביו של אחד מכם הפקיד לי מנה ואיני יודע איזה הוא, נותן לזה מנה ולזה מנה, שהודה מפי עצמו. שנים שהפקידו אצל אחד, זה מנה וזה מאתים, זה אומר שלי מאתים וזה אומר שלי מאתים, נותן לזה מנה ולזה מנה והשאר יהא מונח עד שיבא אליהו. אמר רבי יוסי אם כן מה הפסיד הרמאי? אלא הכל יהא מונח עד שיבא אליהו. וכן שני כלים, אחד יפה מנה ואחד יפה אלף זוז, זה אומר יפה שלי וזה אומר יפה שלי, נותן את הקטן לאחד מהם, ומתוך הגדול נותן דמי קטן לשני, והשאר יהא מונח עד שיבא אליהו. אמר רבי יוסי אם כן מה הפסיד הרמאי? אלא הכל יהא מונח עד שיבא אליהו:

גמ'. אלמא מספיקא מפקינן ממונא, ולא אמרינן אוקי ממונא בחזקת מריה. ורמינהו! שנים שהפקידו אצל אחד, זה מנה וזה מאתים, זה אומר שלי מאתים וזה אומר שלי מאתים, נותן לזה מנה ולזה מנה, והשאר יהא מונח עד שיבא אליהו. אמר ליה פקדון אגזל קרמית? גזל דעבד איסורא קנסוהו רבנן, פקדון דלא עבד איסורא לא קנסוה רבנן:

ב מתני'. המפקיד פירות אצל חבירו אפילו הן אבודין לא יגע בהן. רבן שמעון בן גמליאל אומר מוכרן בפני בית דין, מפני שהוא כמשיב אבידה לבעלים:

גמ'. מאי טעמא? אמר רב כהנא אדם רוצה בקב שלו מתשעה

קבין

אלמא. הרי רואים אנו: מספיקא מפקינן ממונה. במקום שספק הוא למי עליו להשיב את הגזילה אמרינן שמחויב הוא לשלם לכל אחד ואחד מצד ספק ולא אמרינן שישאר הכסף ביד מי שהיה עד עכשיו עד אשר יודע לנו למי הוא: קנסוהו רבן. לשלם לכל אחד ואחד אבל מן הדין אין הוא מחויב לשלם דאמרינן אוקי ממונא בחזקת מריה – מוכרן בפני ב"ד מחויב הוא למוכרן שהרי היא מקיים בזה את מצות השבת אבידה כדאמר רבא לעיל לרבות אבידת קרקע: – מאי טעמא. למה לא ימכרם וימנע ממנו את ההפסד:

חיישינן

א) בבא מציעא לז. ב) שם לח.

קבין של חבירו. ורב נחמן בר יצחק אמר, חיישינן שמא עשאן המפקיד תרומה ומעשר על מקום אחר:

א מתני'. המפקיד מעות אצל חבירו, צררן והפשילן לאחוריו, או שמסרם לבנו ולבתו הקטנים, ונעל בפניהם שלא כראוי חייב, שלא שימר כדרך השומרים. ואם שימר כדרך השומרים פטור:

גמ'. אמר שמואל כספים אין להם שמירה אלא בקרקע. אמר רבא ומודה שמואל בערב שבת בין השמשות דלא אטרחוהו רבנן. ואי שהא למוצאי שבת שיעור למקברינהו ולא קברינהו מיחייב, ואי צורבא מרבנן הוא, סבר דלמא מיבעי ליה זוזי לאבדלתא. אמר ליה רב אחא בריה דרב יוסף לרב אשי, התם תנן חמץ שנפלה עליו מפולת הרי הוא כמבוער. רבן שמעון בן גמליאל אומר, כל שאין הכלב יכול לחפש אחריו. ותנא כמה חפישת הכלב שלשה טפחים. הכא מאי? מי בעינן שלשה טפחים או לא. אמר ליה התם משום ריחא בעינן שלשה טפחים, הכא משום אכסויי מעינא לא בעינן שלשה טפחים. וכמה? אמר רפרם מסיכרא טפח:

ב מתני'. המפקיד מעות אצל שולחני אם צרורין לא ישתמש בהן, לפיכך אם אבדו אינו חייב באחריותן. מותרין ישתמש בהן, לפיכך

ומכרם: חיישינן כו'. ואסור להאכילו לזרים: צררן. בקשרו והפשילן לאחוריו: אין להם שמירה כו'. דאם לא טמנן ונגנבו פשיעה היא: ואם צורבא מרבנן הוא. המפקיד שהוא חרד על מצות הבדלה על הכוס אמר השומר דלמא מיבעי ליה זוזי לאבדלתא להכי לא קברינהו ופטור: הרי הוא כמבוער. ואין צריך לבערו דאין כאן עוד בל יראה: הכא מאי. לענין שמירת כספים: משום ריחא. שהכלב מריח וחופש אחריו והרי הוא מוציאו ונראה: מסיכרא. שם מקום: מסוס

חיישינן. משום הכי לא יגע בהן דחיישינן שמה עשה המפקיד את פירות אלו המופקדים תרומה על פירות אחרים וכשימכרם השומר הרי הוא מאכיל תרומה לזרים: — כספים אין להם שמירה וכו'. אם מקבל הוא עליו לשמור את כסף חבירו אין הוא ממלא את חובתו אלא כשמטמינם בקרקע שרק אז הם שמורים מגניבה ומנזקי האש: מפולת. Trümmerhaufen: — אצל שולחני. השולחני צריך תמיד למעות שהרי הוא מחליף כסף להרבה אנשים בעל הבית על פי הרגיל אין הוא צריך למעות שהרי אין הוא תגר והחנוני לפעמים הוא צריך למעות ובכן על המפקיד תמיד להתחשב עם החיים הרגילים וכשאין הוא מגלה את דעתו לשומר אות הוא שהוא מסכים עם המנהג הרגיל: צרורין לא ישתמש בהן. מאחר שצררן אות הוא שאין הוא רוצה שישתמש בהן השומר: אינו חייב באחריותן. כדין שומר חנם שפטור בגניבה ואבידה: חייב

א) בבא מציעא מב. ב) שם מג.

לפיכך אם אבדו חייב באחריותן. אצל בעל הבית בין צרורין ובין מותרין לא ישתמש בהן, לפיכך אם אבדו אינו חייב באחריותן. חנוני כבעל הבית דברי רבי מאיר. רבי יהודה אומר חנוני כשולחני:

גמ'. משום דצרורין לא ישתמש בהן? אמר רב אסי אמר רב יהודה בצרורין וחתומין שנו. רב מרי אמר בקשר משונה:

פרק יא

(שמות כא) כח **וְכִי־יִגַּח שׁוֹר אֶת־אִישׁ אוֹ אֶת־אִשָּׁה וָמֵת סָקוֹל יִסָּקֵל הַשּׁוֹר וְלֹא יֵאָכֵל אֶת־בְּשָׂרוֹ וּבַעַל הַשּׁוֹר נָקִי׃** (כט) **וְאִם שׁוֹר נַגָּח הוּא מִתְּמֹל שִׁלְשֹׁם וְהוּעַד בִּבְעָלָיו וְלֹא יִשְׁמְרֶנּוּ וְהֵמִית אִישׁ אוֹ אִשָּׁה הַשּׁוֹר יִסָּקֵל וְגַם בְּעָלָיו יוּמָת׃** (לה) **וְכִי־יִגֹּף שׁוֹר־אִישׁ אֶת־שׁוֹר רֵעֵהוּ וָמֵת וּמָכְרוּ אֶת־הַשּׁוֹר הַחַי**

וחצו

משום דצרורין לא ישתמש בהן. בתמיה ואי גילוי דעת יש כאן שאין חפץ שישתמש בהם מאחר שאם הן מותרין קאמרת ישתמש בהן דהמפקיד אצלו יודע שהוא צריך תדיר למעות צרורין נמי ישתמש דדרך כל אדם לצור מעותיו:

פרק יא

(כח) וכי יגח שור. אחד שור ואחד כל בהמה וחיה ועוף אלא שדיבר הכתוב בהווה: ולא יאכל את בשרו. ממשמע שנאמר סקול יסקל השור איני יודע שהוא נבלה ונבלה אסורה באכילה אלא מה ת"ל ולא יאכל את בשרו שאפילו שחטו לאחר שנגמר דינו אסור באכילה. בהנאה מנין תלמוד לומר ובעל השור נקי כאדם האומר לחבירו יצא פלוני נקי מנכסיו ואין לו בהם הנאה של כלום זהו מדרשו ופשוטו כמשמעו לפי שנאמר במועד וגם בעליו יומת הוצרך לומר בתם ובעל השור נקי: (כט) מתמול שלשם. הרי שלש נגיחות: והועד בבעליו. לשון התראה בעדים כמו העד העיד בנו האיש: והמית איש וגו'. לפי שנאמר כי יגח אין לי אלא שהמיתו בנגיחה המיתו בנשיכה דחיפה ובעיטה מנין ת"ל והמית: וגם בעליו יומת. בידי שמים יכול בידי אדם ת"ל מות יומת המכה רוצח הוא על רציחתו אתה הורגו ואי אתה הורגו על רציחת שורו: (לה) וכי יגוף. ידחוף בין בקרניו בין בגופו בין ברגליו בין שנשכו בשיניו כולן בכלל נגיפה הם שאין נגיפה אלא לשון מכה: שור איש. שור של איש: ומכרו את השור וגו'. בשוים הכתוב מדבר שור שוה ר' שהמית שור שוה ר' בין שהנבלה שוה הרבה בין שהיא שוה מעט כשנוטל זה חצי החי וחצי המת וזה חצי החי וחצי המת נמצא כל אחד מפסיד חצי נזק שהזיקה המיתה למדנו שהתם משלם חצי נזק שמן השוין אתה למד לשאינן שוין כי

דין

חייב באחריותן. שאין הוא עוד שומר חנם עליהם: – חמשה תמין וכו'. בחמשה אופני נזק מהנזקים

וְחָצוּ אֶת־כַּסְפּוֹ וְגַם אֶת־הַמֵּת יֶחֱצוּן׃ (לו) אוֹ נוֹדַע כִּי שׁוֹר נַגָּח הוּא מִתְּמוֹל שִׁלְשֹׁם וְלֹא יִשְׁמְרֶנּוּ בְּעָלָיו שַׁלֵּם יְשַׁלֵּם שׁוֹר תַּחַת הַשּׁוֹר וְהַמֵּת יִהְיֶה לּוֹ׃

א חמשה תמין וחמשה מועדין. הבהמה אינה מועדת לא ליגח ולא ליגוף ולא לשוך ולא לרבוץ ולא לבעוט. השן מועדת לאכול את הראוי לה הרגל מועדת לשבור בדרך הילוכה. ושור המועד. ושור המזיק ברשות

דין התם לשלם חצי נזק לא פחות ולא יותר או יכול אף בשאינן שוין בדמיהן כשהן קיים אמר הכתוב וחצו את שניהם אם אומרת כן פעמים שהמזיק מפסיד הרבה כשהנבלה שוה מעט לעומד כיכנים הרבה יותר מדמי שור המזיק ואי אפשר שיאמר הכתוב שיהא המזיק נשכר אי פעמים בהנזק נוטל הרבה יותר מדמי נזק שלם בחצי דמי שור המזיק שוין יותר מכל דמי שור הניזק ואם אומרת כן הרי תם חמור ומועד על כרחך לא דבר הכתוב אלא בשוין ולמדך כיתם משלם חצי נזק יען הדין תלמוד לבאין בין בהמשתלם חצי נזקו בעין לי את הנבלה ומה שפחתו דמיו בשביל המיתה נוטל חצי הפחת והולך ולמה אמר הכתוב בלשון הזה ולא אמר ישלם חציו ללמד שאין התם משלם אלא מגופו ואם נגח ומת אין ניזק נוטל אלא הנבילה ואם אינה מגעת לחצי נזקו יפסיד. או שור שוה מנה שנגח שור שוה חמש מאות וזו אינו נוטל אלא את השור שלא נתחייב התם לחייב את בעליו לשלם מן העלייה: (לו) או נודע. או לא היה תם אלא נודע כי שור נגח הוא היום ומתמול שלשום הרי שלש נגיחות: שלם ישלם שור. נזק שלם: והמת יהיה לו. לניזק ועליו ישלים המזיק עד שיתשלם ניזק כל נזקו: לא ליגח. בקרן: ולא ליגוף. דחיפת גוף וכולהו הוי תולדה דקרן ומשלמין חצי נזק הרי חמשה תמין: ושור המועד. ג' פעמים ליגח או ליגוף או לרבוץ או לבעוט או לשוך הרי הן חמשה מועדין לשלם נזק שלם ולגבי מועד חשיב להו חד דע"י העדאה דעדים אתי בהו חיוב נזק שלם הלכך חדא מילתא הוא: ושור המזיק ברשות הניזק. ואפילו קרן תמה הוי כמועד לשלם נזק שלם:

והאדם

מהנזקים שדבר זהו מסיב משנה התורה בדין התשלומין. כשהוא עוד לא הזיק באופן אחד שלש פעמים הוא נקרא „תם“ כלומר מזיק שאין מעשה הנזק שעשה טבעית אצלו כי אם ע"פ מקרה היא שהזיק וכשהוא חזר על מעשה הנזק שלו שלש פעמים אז היא נקרא „מועד“ כלומר מותרה ומוחזק להזיק. על נזקי התם משלמים הבעלים רק החצי מהנזק שהסב ועל נזקי המועד את כל הנזק: ולא לשוך. בכונה למען הזיק: ולא לרבוץ. כשהיא רואה כלים בדרך ורובצת עליהם כדי לשברן: ולא לבעוט. בכונה להזיק: השן מועדת לאכול את הראוי לה. אם השן אוכלת דבר שמטבעותה לאכול אותו הרי היא מועדת גם בפעם הראשונה ומשלמת נזק שלם: ושור המועד. שור שהועדו בעליו עליו שלשה פעמים: ושור המזיק. שנכנס לרשותו של ניזק בלי רשיונו והזיק את מי שיש לו הרשות להמצא שם:

והנמר

א) בבא קמא טו:

ברשות הניזק. והאדם. הזאב והארי והדוב והנמר והברדלס והנחש הרי אלו מועדין. רבי אלעזר אומר בזמן שהן בני תרבות אינן מועדין. והנחש מועד לעולם:

א איזהו תם ואיזהו מועד? מועד כל שהעידו בו שלשה ימים. ותם משיחזור בו שלשה ימים דברי רבי יהודה. רבי מאיר אומר מועד שהעידו בו שלשה פעמים. ותם כל שיהו התינוקות ממשמשין בו ואינו נוגח:

ב מה בין תם למועד? אלא שהתם משלם חצי נזק מגופו ומועד משלם נזק שלם מן העלייה:

גמ׳. מאי עלייה? אמר רבי אלעזר במעולה שבנכסיו:

ג שני שוורין תמים שחבלו זה את זה משלמים במותר חצי נזק. שניהם מועדין משלמין במותר נזק שלם. אחד תם ואחד מועד, מועד בתם משלם במותר נזק שלם. תם במועד משלם במותר חצי נזק. וכן שני אנשים שחבלו זה בזה משלמין במותר נזק שלם. אדם במועד ומועד באדם משלם במותר נזק שלם. אדם בתם ותם באדם אדם בתם משלם במותר נזק שלם. תם באדם משלם במותר חצי נזק. רבי עקיבא אומר אף תם שחבל באדם משלם במותר נזק שלם:

שור

והאדם. הרי חמשה ובבעלי חיים קמיירי להכי לא חשיב בור ואש ולקמן פריך אמאי לא חשיב הארי והדוב וכו׳: הרי אלו מועדים. אפילו בנשיכה ובכל נזקין ומשלמין בעלים שלהן נזק שלם: שהן בני תרבות. שגדלן אדם בביתו: משיחזור בו שלשה ימים. שרואה שוורים ואינו נוגח חזר לתמותו: שלשה פעמים. ואפילו ביום אחד: מן העלייה. ואפילו אין הנוגח שוה שיעור הנזק דבמועד כתיב ישלם שור תחת השור ולא כתיב ביה דמגופו הנוגח יפרע: במותר. שמין מה הזיקו של זה יותר על נזקו של זה ובאותו מותר משלם מי שהזיק יותר את האחר: מועד בתם משלם במותר. כלומר אם הוא הזיק את התם יותר משהזיקו

והנמר. Tiger: והברדלס. Panther: בני תרבות. zahm: – שהעידו בו שלשה ימים. שהעידו בבעלים ששורו הזיק שלשה ימים באחד מחמש אופני הנזק האמורים לעיל: ותם. מתי חוזר המועד לתמותו: משיחזור בו ג׳ ימים. משתבוא לו ההזדמנות להזיק ג׳ ימים ולא הזיק: ממשמשין בו. מושכין אותו ומשחקין בו: – מה בין תם למועד. כלומר איזה הבדל יש בין תשלומי התם והמועד שהן משלמים כשהזיקו את ממון אחרים: אלא שהתם משלם חצי נזק מגופו. התם אינו משלם אלא את החצי ממה שהזיק ואותו החצי הוא משלם רק מגוף המזיק ואם אין גוף המזיק שוה את חצי הנזק אין הוא משלם אלא כמה ששוה: ומועד וכו׳ מן העליה. ואפילו אין המזיק שוה כלום משלמים הבעלים את כל הנזק ממעולה שבנכסיהם

א) בבא קמא כג: ב) שם טז: ג) שם לג.

א שור שוה מנה שנגח שור שוה מאתים ואין הנבילה יפה כלום נוטל את השור:

גמ׳. מתניתין מני רבי עקיבא היא. דתניא יושם השור בבית דין דברי רבי ישמעאל. רבי עקיבא אומר הוחלט השור. במאי קמפלגי? רבי ישמעאל סבר בעל חוב הוא וזוזי הוא דמסיק ליה. ורבי עקיבא סבר שותפי נינהו. מאי בינייהו? הקדישו ניזק איכא בינייהו:

ב מתני׳. שור שוה מאתים שנגח שור שוה מאתים ואין הנבילה יפה כלום אמר רבי מאיר על זה נאמר (שמות כא) ומכרו את השור החי וחצו את כספו. אמר ליה רבי יהודה וכן הלכה. קיימת ומכרו את השור החי וחצו את כספו ולא קיימת וגם את המת יחצון? ואיזה, זה שור שוה מאתים שנגח שור שוה מאתים והנבלה יפה חמשים זוז שזה נוטל חצי החי וחצי המת וזה נוטל חצי החי וחצי המת:

גמ׳. תנו רבנן שור שוה מאתים שנגח שור

משהזיקו תם: נוטל את השור. דהיינו חצי נזק: יושם שור. המזיק בבית דין ויתן לו מזיק מעות דמי השור שהוא חצי נזקו ובשוה מנה שנגח לשוה מאתים ואין הנבילה שוה כלום קמיירי: הוחלט השור. השור עצמו יקח ולקמן מפרש מאי בינייהו: שותפין נינהו. בההוא שור דמשתעי ביה קרא שויניהו רחמנא שותפין וקרא משתעי בשוה מאתים שנגח לשוה מאתים כדתנן במתניתין זהו שור האמור בתורה הלכך הכא דמזיק אינו שוה אלא מנה נוטל את השור: הקדישו ניזק איכא בינייהו. לר׳ ישמעאל לא קדיש ליה לר׳ עקיבא קדיש: וחצו את כספו. דהיינו חצי נזק: וכן הלכה. ואי כן הלכה דמנה נותן לו דהיינו חצי נזק אבל אין זה שור האמור בתורה דקיימת ומכרו את השור החי וגו׳ ובגמרא מפרש במאי פליגי: והנבילה יפה נ׳ זוז. דה״ל הזיקו ק״נ ופלגא נזקא דהיינו ע״ה בעי ניזק להפסיד והלכך שקיל חצי (נזק) החי וחצי המת דשוו קכ״ה ומטי לכל

שבנכסיהם אם רוצים לפרוע לו קרקע: – מתניתין מני. מי שנה את משנתינו ר׳ עקיבא שנאה: דתניא. דהרי שנינו יושם וכו׳: החלט zuerkennen: הוחלט השור. התורה מחלטת ומוסרת את השור לניזק אם אין הוא שוה אלא חצי הנזק ואם הוא שוה יותר אז מחלטת היא לו בשור חלק המתאמת לחצי הנזק: בעל חוב הוא. המזיק ואינו חייב לו אלא מעות: הקדישו ניזק. אם הניזק הקדיש את שור המזיק לר׳ ישמעאל אין בדבריו כלום שהרי אין השור שלו ואין אדם יכול להקדיש אלא דבר שהוא שלו ושהוא ברשותו ולרבי עקיבא הקדישו הקדש שהרי שותפין נינהו בשור המזיק: – ולא קיימת וגם את המת יחצון. שהרי אין השור המת שוה כלום ולא שייך בו דין חלוקה אלא איזהו שור האמור בתורה זהו שור שוה

א) בבא קמא לג. ב) שם לד.

שור שוה מאתים והנבלה יפה חמשים זוז זה נוטל חצי החי וחצי המת וזה נוטל חצי החי וחצי המת וזהו שור האמור בתורה דברי רבי יהודה. רבי מאיר אומר אין זה שור האמור בתורה. אלא שור שוה מאתים שנגח לשור שוה מאתים ואין הנבלה יפה כלום על זה נאמר ומכרו את השור החי וחצו את כספו. אלא מה אני מקיים וגם את המת יחצון? פחת שפחתתו מיתה מחצין בחי:

א מתני׳. מסרו לשומר חנם ולשואל לנושא שכר ולשוכר נכנסו תחת הבעלים. מועד משלם נזק שלם ותם משלם חצי נזק.

ב קשרו בעליו במוסרה ונעל בפניו כראוי ויצא והזיק אחד תם ואחד מועד חייב דברי רבי מאיר. רבי יהודה אומר תם חייב ומועד פטור שנאמר (שמות כא) ולא ישמרנו בעליו ושמור הוא זה. רבי אליעזר אומר אין לו שמירה אלא סכין:

ג גמ׳. תנו רבנן ארבעה נכנסו תחת הבעלים ואלו הן. שומר חנם והשואל נושא שכר והשוכר. הרגו: תמן נהרגין ופטורין מן הכופר. מועדין נהרגין

לכל אחד פסקה ע״ה: פחת שפחתתו מיתה מחצין בחי. כלומר נבלה לא בעינן גבי מזיק כלל אלא שמין את הנבלה כמה פחותין דמיה עכשיו מכמה שהיה חי ומשלם לו מזיק חצי הפחת: מסרו לשומר חנם. עד כאן נוסח: תחת הבעלים. ומתחייבין בנזקין כבעלים: ונעל בפניו כראוי. היינו שמירה פחותה דלת שיכולה לעמוד ברוח מצויה לקמן בסוגיא (דף נה:): ולא ישמרנו בעליו. במועד כתיב מיעטו הכתוב לשמירה מועטת כדמפרש בגמרא: אין לו שמירה. למועד: אלא סכין. ולפיכך שמרו שמירה מעולה והפיל הכותל ויצא חייב ושלש מחלוקת בדבר לרבי מאיר בשמירה פחותה חייב ובמעולה פטור ולר״י בפחותה תם חייב ובמעולה פטור ולר״א בפחותה נמי פטור ולר״א במעולה

שוה מאתים וכו׳: — אלא מה אני מקיים וגם את המת יחצון. מאחר שאין המת שוה כלום הרי אין שייך בו דין חלוקה: פחת שפחתתו מיתה מחצין בחי. כלומר התורה רוצה להשמיענו במקרא זה את דין התשלומין דהנה גם במקום ששור המת עוד שוה דבר מה והוא מלמדת אותנו לאמר בשם שבשור האמור בתורה אין הוא משלם אלא חצי ממה שהיה יכול ליקח חלק בשור המת כן גם בכל מקום אין החייב משלם עליו אלא לשלם את החצי ממה שהזיק ואין הוא מחויב לטפל ולהתעסק בנבילה כלל: — מסרו. לשומר: אחד מהם יהיה חייב. שאין שמירה פחותה פוטרתו מנזק הקרן: ולא ישמרנו בעליו. כלומר אין לו עליו דין שור המועד לשלם נזק שלם ומן העליה: ושמור הוא זה. על שמירה פחותה ואין דינו משתנה אלא משלם הוא חצי נזק ומפני כבוד שור תם. אלא סכין. ישחטנו — הרגו. אם המיתו את האדם: תמן. אם השורים שהמיתו תמין הם: נהרגין לדחות. השוורים שהשור הזה מבור

א) ב״ק מד: ב) שם מה: ג) שם מו.

נהרגין ומשלמין את הכופר. וחייבין להחזיר דמי שור לבעליו חוץ משומר חנם. **אמרי** היכי דמי אי דנטריה אפילו כולהו נמי ליפטרו ואי דלא נטריה אפילו שומר חנם ניחייב? אמרי הכא במאי עסקינן דנטריה שמירה פחותה ולא נטריה שמירה מעולה שומר חנם כלתה לו שמירתו הנך לא כלתה שמירתן:

א מתני'. שור שהיה רודף אחר שור אחר והוזק זה אומר שורך הזיק וזה אומר לא כי, אלא בסלע לקה, המוציא מחבירו עליו הראיה. היו שנים רודפין אחר אחד, זה אומר שורך הזיק, וזה אומר שורך הזיק, שניהם פטורין. אם היו שניהם של איש אחד שניהם חייבין. היה אחד גדול ואחד קטן, הניזק אומר גדול הזיק, והמזיק אומר לא כי, אלא קטן הזיק. אחד תם ואחד מועד, הניזק אומר מועד הזיק, והמזיק אומר לא כי אלא תם הזיק המוציא מחבירו עליו הראיה. היו הניזקין שנים אחד גדול ואחד קטן והמזיקים שנים אחד גדול ואחד קטן הניזק אומר גדול הזיק את הגדול וקטן את הקטן, והמזיק אומר לא כי, אלא קטן את הגדול וגדול את הקטן, אחד תם ואחד מועד, הניזק אומר מועד הזיק את הגדול ותם את הקטן, והמזיק אומר לא כי, אלא תם

במעולה נמי חייב: **אי דנטריה.** שמירה מעולה: כולהו נמי ניפטרו. מדמי שור בר מסולא דהא אנוסין הם: **שמירה פחותה.** דלת שיכולה לעמוד ברוח מצויה: כלתה ליה שמירתו. דאין עליו להתחזק בשמירתו ודי בכך ולאו פשיעה היא שהלכך לגבי בעלים פטור מדמי שור דהא סגי ליה בשמירה פחותה ובעי כפרה: **והני לא כלתה שמירתן.** שחייבין היו להתחזק בשמירתו שהיא שמור לבעליו ופשיעה היא מידי דהוה אגניבה ואבידה: **והוזק.** הנרדף: **בסלע לקה.** מתחכך היה בסלע ולקה: **היו שנים רודפין אחר אחד.** ושלשתן של שלשה בני אדם: **שניהם פטורים.** דתרווייהו מדחי ליה: **שניהם חייבין.** מפרש בגמרא: **גדול הזיק.** ויש בגופו שוה חצי נזק: **קטן הזיק.** ודמי הקטן תקח ומותר חצי נזק תפסיד: **וקטן הזיק את הגדול.** ולעולם חצי נזקו של גדול מרובה לא תקח אלא קטן שלי וחצי נזק של קטן שלך, קח מן הגדול:

וכי

מסור להם: – שור שהיה רודף אחר שור אחר. ידוע הוא לנו על פי עדים ששור האחד רדף אחר שורו של איש אחר אבל אין ידוע לנו אם הזיקו הרודף או שהוזק הנרדף כשרץ למען הנצל מרודפו: המוציא מחבירו עליו הראיה. מי שבא לב"ד לתבוע שחבירו ישלם לו או ישיב לו דבר מה עליו להוכיח את צדקתו על ידי עדים: היה אחד. מהשוורים גדול

והשני

א) ב"ק לה.

תם את הגדול ומועד את הקטן, המוצא מחבירו עליו הראיה:

פרק יב

(שמות כא לג) וְכִי יִפְתַּח אִישׁ בּוֹר אוֹ כִּי־יִכְרֶה אִישׁ בֹּר וְלֹא יְכַסֶּנּוּ וְנָפַל־שָׁמָּה שּׁוֹר אוֹ חֲמוֹר׃ (לד) בַּעַל הַבּוֹר יְשַׁלֵּם כֶּסֶף יָשִׁיב לִבְעָלָיו וְהַמֵּת יִהְיֶה לּוֹ׃ (שמות כב ד) כִּי יַבְעֶר־אִישׁ שָׂדֶה אוֹ־כֶרֶם וְשִׁלַּח אֶת־בְּעִירֹה וּבִעֵר בִּשְׂדֵה אַחֵר מֵיטַב שָׂדֵהוּ וּמֵיטַב כַּרְמוֹ יְשַׁלֵּם׃ (ה) כִּי־תֵצֵא אֵשׁ וּמָצְאָה קֹצִים וְנֶאֱכַל גָּדִישׁ אוֹ הַקָּמָה אוֹ הַשָּׂדֶה שַׁלֵּם יְשַׁלֵּם הַמַּבְעִר אֶת־הַבְּעֵרָה׃

ארבעה

פרק יב

לג) וכי יפתח איש בור. שהיה מכוסה וגלהו: או כי יכרה. למה נאמר אם על הפתיחה חייב על הכרייה לא כל שכן אלא להביא כורה אחר כורה שהוא חייב: ולא יכסנו. הא אם כסהו פטור ובאופר ברשות הרבים דיבר הכתוב: שור או חמור. הוא הדין לכל בהמה וחיה שבכל מקום שנאמר שור וחמור אנו למדין אותו שור שור משבת שנאמר למען ינוח שורך וחמורך מה להלן כל בהמה וחיה כשור שהרי נאמר במקום אחר כל בהמתך אף כאן כל בהמה וחיה כשור ולא נאמר שור וחמור אלא שור ולא אדם חמור ולא כלים: בעל הבור. בעל התקלה אף על פי שאין הבור שלו שעשאו ברשות הרבים עשאו הכתוב בעליו להתחייב עליו בנזקיו: כסף ישיב לבעליו. ישיב לרבות שוה כסף ואפילו סובין (והא דכתיב מיטב שדהו וכתב רש״י שהנזקין מן העידית איכן בגמרא בפ״ק דב״ק רב הונא בריה דרב יהושע דזהו אם בא לגבות קרקע אבל מטלטלין כל מילי מיטב הוא דאי לא מזבן הכא מזבן הכא): והמת יהיה לו. לניזק שמין את הנבלה ונוטלה בדמים ומשלם לו המזיק עליה תשלומי נזקו: ד) כי יבער וגו׳ את בעירו ובער. כולם לשון בהמה כמו אנחנו ובעירנו: כי יבער. יוליך בהמותיו בשדה וכרם של חבירו ויזיק אותו באחת משתי אלה או בשלוח בעירו או בבעור פירשו רבותינו ושלח הוא נזקי מדרך כף רגל ובער הוא נזקי השן האוכלת ומבערת: בשדה אחר. בשדה של איש אחר: מיטב שדהו ישלם. שמין את הנזק ואם בא לשלם לו קרקע דמי נזקו ישלם לו ממיטב שדותיו אם היה נזקו סלע יתן לו שוה סלע מעידית שיש לו למדך הכתוב שהנזיקין שמין להם בעידית: ה) כי תצא אש. אפילו מעצמה: ומצאה קוצים. קרדונ״ש בלע״ז chardons, דיסטעלען: ונאכל גדיש. שליחכה בקולים עד שהגיעה לגדיש או לקמה המחוברת בקרקע: או השדה. שליחכה את נירו וצריך לניר אותה פעם שנייה: שלם ישלם המבעיר. אף על פי שהדליק בתוך שלו והיא יצאה מעצמה על ידי קולים שמצאה חייב לשלם לפי שלא שמר את גחלתו שלא תצא ותזיק:

ארבעה

והשני קטן ושניהם תמין היו ואין משלמין אלא מגופן: – ארבעה אבות נזיקין. בארבעה מזיקים הורתה

א ארבעה אבות נזיקין, השור והבור והמבעה וההבער: גמ׳ מדקתני אבות מכלל דאיכא תולדות, תולדותיהן כיוצא בהן או לא כיוצא בהן? ב אמר רב פפא יש מהן כיוצא בהן ויש מהן לאו כיוצא בהן. תנו רבנן שלשה אבות נאמרו בשור, הקרן והשן והרגל. תולדה דקרן מאי היא? נגיפה, נשיכה, רביצה ובעיטה. נשיכה תולדה דשן היא? לא, שן יש הנאה להזיקה, הא

ארבעה אבות נזיקין. אבות קרי להנך דכתיבן בקרא בהדיא ובגמ׳ מפרש הי ניהו תולדות: השור והבור כו׳. כסדר שהן כתובין בפרשה סדרן במשנה דפרשה ראשונה נאמרה בשור שנייה בבור: מבעה: מפרש בגמ׳: הבער. כי תצא אש: יש מהן כו׳. ולקמן מפרש מלתא דרב פפא במעתין: הקרן. לנגוח: השן לאכול: רגל. דריסה לשבור את הכלים: נגיפה. שדחפה בגופה והזיקה בכוונה: רביצה. שרבצה על הכלים בדרך והלכה ורבצה עליהם כדי לשברן: בעיטה. שבעטה ברגליה ושברה את הכלים ואהכי הוו תולדה דקרן דכוונתה להזיק

הורתה לנו התורה את דין חיובם ואופן התשלומין שהם חייבין לשלם לניזק ומאחר שכוונת התורה היא לחייב לא לבד את אלו המזיקין האמורים בה כי אם גם את הדומין להם מכנה תנא דמתניתין את אלו הכתובים בתורה בשם אבות לומר אבות הם לעוד הרבה מזיקין הנלמדים מהם: מבעה. כונת התנא היא בזה אל האדם שהוא ראש למזיקים או אל שן הבהמה שמזקת ע״י אכילתה ושניהם יכולים להכנות במבטא הזה כדמפרש בגמ׳: הבער. האש המבערת: – מדקתני אבות וכו׳. מאחר שהמשנה מכנה את ד׳ המזיקים בשם אבות הרי בודאי ישנם עוד מזיקים הנלמדים מהם שהם תולדותיהם: תולדותיהן כיוצא בהן. חיובן של המזיקין הנלמדים שוה הוא לחיובן של המזיקין הכתובים בתורה: או לאו כיוצא בהן. או אולי ישנו איזה הבדל בין האבות לתולדות: שלשה אבות נאמרו בשור. התורה מדברת משלשה אופני נזק שיוכלו להעשות על ידי השור והם נזקים הבאים על ידי קרן השור ע״י שן השור וע״י רגל השור ומכל אחד מהם נלמדים עוד מזיקים אחרים שהם תולדותיהם של אלו: נשיכה תולדה דשן היא. המקשה היה סבור שטיבן החיצוני של המזיקים ותכונתן הטבעית הם הם המאחדים אותם למין אחד. לאב ותולדותיו ולפיכך נגיחת הקרן שהיא כתובה בתורה „כי יגח“ היא האב (קרן) לכל שאר הנזקים הנעשים ע״י הקרן בכל אופן שהוא. אכילת כל דבר מאכל שהבהמה אוכלת היא שתהיה לאב (שן) שהרי היא כתובה בתורה „ובער בשדה אחר“ וכל שאר אופני הנזקים הבאים ע״י השן יהיו לתולדותיה של השן והרגל המזקת דרך הילוכה הכתובה בתורה „ושילח את בעירה“ היא שתהיה לאב (רגל) לכל שאר הנזקים שתוכל הבהמה להזיק ברגליה: שן יש הנאה להזיקה הא אין הנאה להזיקה. ומשני הגמ׳ שלא המראה החיצוני של המזיקים הוא קנה - המדה למשפטנו. ולא תכונות אלו מאחדות אותם למין אחד להעמידם על מדרגה אחת כי אם איכותם ואופני התהוות הנזקים הם הם קנה המדה שעל פיהם מתחלקים ומתאחדים למינים שונים לאבות ותולדותיהם: שן יש הנאה להזיקה. גוף הבהמה נהנה ממה שהיא אוכלת: אלא תולדותיהן לאו וכו׳. מאחר שאין התורה מתחשבת כלל עם מראה החיצון של המזיקים כי אם עם איכותם ואופן התהוות הנזקים אי אפשר הוא שרב פפא יאמר על תולדות הקרן שאין דינם כקרן עצמה שהרי שוים הם

א) ב״ק ב. ב) שם:

הא אין הנאה להזיקה. רביצה ובעיטה תולדה דרגל היא? לא, רגל הזיקה מצוי, הני אין הזיקן מצוי. אלא תולדותיהן לאו כיוצא בהן דקאמר רב פפא אהייא אילימא אהני, מאי שנא קרן, דכוונתו להזיק וממונך ושמירתו עליך הני נמי כוונתן להזיק וממונך ושמירתן עליך? אלא תולדה דקרן כקרן וכי קאמר רב פפא אשן ורגל: א תולדה דשן מאי היא? נתחככה בכותל להנאתה וטינפה פירות להנאתה. מאי שנא שן דיש הנאה להזיקו וממונך ושמירתו עליך הני נמי יש הנאה להזיקן וממונך ושמירתן עליך אלא תולדה דשן כשן וכי קאמר רב פפא אתולדה דרגל. תולדה דרגל מאי היא? הזיקה בגופה דרך הילוכה בשערה דרך הילוכה בשליף שעליה בפרומביא שבפיה בזוג שבצוארה. מאי שנא רגל דהזיקו מצוי וממונך ושמירתו עליך הני נמי הזיקן מצוי וממונך ושמירתן עליך? אלא תולדה דרגל כרגל וכי קאמר רב פפא אתולדה דבור. תולדה דבור מאי ניהו? אילימא אב י׳ ותולדה ט׳ לא ט׳ כתיבי ולא י׳ כתיבי! אלא אאבנו סכינו ומשאו שהניחן ברה״ר והזיקו, ב מאי שנא בור שכן תחלת עשייתו

לנזק

להזיק כי קרן ואין הכונה להזיקה כי קרן ואין היזקו מצוי תדיר והלכך הוו כי קרן דכל חיות דלא הועדה בב״ד ג׳ פעמים בכך אינה משלמת נזק שלם: רביצה תולדה דרגל היא. דע״י כפיפת רגלים היא רובצת: רגל היזקה מצוי. דכל שעה היא מהלכת ואם יש כלים תחת רגליה היא דורסת: הני אין היזקן מצוי. הילכך תולדה דקרן הן דאין היזקו מצוי ואין הכונה להזיקו ומשלמי חצי נזק כקרן: מאי שנא קרן. דמחייב דכוונתו להזיק כו׳: נתחככה בכותל להנאתה. והפילתו או טינפה פירות להנאתה שנתגלגלה עליהן כדרך סוסים וחמורים דהיינו דומיא דשן שיש הנאה להזיקה: מ״ש שן. מהכא דקא מוקמת מילתיה דרב פפא בתולדה דשן ורגל: כל היזק דרך הילוך שלא בכוונה הוי תולדה דרגל דהיזקו מצוי ואין כוונתו להזיק: ובשערה. שנדבקו כלים בשערה וגררתן ושברתן: מ״ש רגל. דמיחייב דהיזקו מצוי כו׳: אב עשרה. בור עמוק י׳ טפחים היינו אב דבכך דרכו להמית: אבנו או סכינו שהניחן ברה״ר. ונתקלו בהן בני אדם והזיקו להם: הני

נמי

הם באיכותם בכל צד וא״כ מוכרח הוא שיהו שוים גם בדין התשלומין: וכי קאמר רב פפא. ומה שאמר רב פפא שיש מהן לאו כיוצא בהם מסתמא לא אמר אלא אשן ורגל ולא אתולדות דקרן: התחכך. sich reiben :שליף. Futtersack, der auf dem Rücken

לא

א) ב״ק ג. ב) שם:

לנזק וממונך ושמירתו עליך הני נמי תחלת עשייתן לנזק וממונך ושמירתן עליך! אלא תולדה דבור כבור וכי קאמר רב פפא אתולדה דאש. תולדה דאש מאי ניהו? אילימא אבנו סכינו ומשאו שהניחן בראש גגו ונפלו ברוח מצויה והזיקו היכי דמי אי בהדי דאזלי קמזקי היינו אש מאי שנא אש דכח אחר מעורב בהן וממונך ושמירתו עליך הני נמי כח אחר מעורב בהן וממונך ושמירתן עליך? אלא תולדה דאש כאש וכי קאמר רב פפא אתולדה דרגל. רגל? הא אוקימנא תולדה דרגל כרגל! בחצי נזק צרורות דהלכתא גמירי לה. ואמאי קרי לה תולדה דרגל, לשלם מן העליה:

א מתני׳ חחופר בור ברה״ר ונפל לתוכו שור או חמור חייב. אחד חחופר בור שיח ומערה חריצין ונעיצין חייב. אם כן למה

נמי תחלת עשייתן. תחלת מה שנעשו בור דהיינו כשהונחו לשם היו עומדים לנזק: וכי קאמר רב פפא. תולדה לאו כאב דידה: ברוח מצויה. דאי ברוח שאינה מצויה הוי אונס ולא מחייב אבל ברוח מצויה הוי תולדה דאש שהרי אש נמי הרוח מוליכה: דכח אחר מעורב בה. והוה ליה לאסוקי אדעתיה: בחצי נזק צרורות. שהיתה מהלכת והתיזה צרורות ברגליה ושיברו את הכלים דקי״ל דהלכתא גמירי לה למשה מסיני דממונא הוא ולא קנס ואף על גב דפלגא נזק של נגיחה הוי קנס כדאמרינן לקמן האי פלגא נזקא ממונא הוא והלכך לאו תולדה דקרן היא אלא דרגל דמכח רגל הוא דאתו וכרגל לא הוי דרגל משלם נזק שלם והיינו דרב פפא: ואמאי קרי לה תולדה דרגל. הואיל ואינה משלמת כמותה: לשלם מן העלייה. שאם הזיקה יותר ממה שהיא שוה משלם הניזק מביתו כי רגל דכתיב בה ברגל מיעוט שדהו וגו׳ ולא הויא כי קרן דאין המזיק משלם אלא מגופו כדכתיב(שמות כא) ומכרו את השור החי וחצו את כספו ואם הזיק יותר על כדי דמיו מפסיד הניזק: חריצין ונעיצין. בור עגול הוא שיח ארוכה וקצרה מערה מרובעת ומכוסה בקרוי אלא שיש לה פה חריצין רחבין ומרובעין כמערה ואינן מקורין אלא כל פיו פתוח: נעיצין. קצרין מלמטה ורחבין מלמעלה. סתם בור י׳ טפחים: מה בור

---

eines Tieres liegt פרומביא. Zaum zum Festhalten: זוג. Glocke: לא ט׳ כתיבי ולא י׳ כתיבי. בפירוש בתורה כי אם בור סתם וכל בור שהוא מסיב איזה הפסד נשמע מזה: דכח אחר מעורב בהן. שהרי האש הולכת ומתפשטת ע״י הרוח: – אחד החופר בור וכו׳. דין אחד הוא לבור לשיח ולמערה וכו׳: למה נאמר בור. מאחר שדין אחד הוא לכל מיני חפירות שחפר בקרקע למה בחרה התורה להורות לנו את דינן ע״י הבור: מה בור

א) ב״ק נ:

למה נאמר בור? מה בור שיש בו כדי להמית עשרה טפחים אף כל שיש בו כדי להמית עשרה טפחים. היו פחותין מעשרה טפחים ונפל לתוכו שור או חמור ומת פטור. ואם הוזק בו חייב:

גמ׳. אמר רב בור שחייבה עליו תורה, להבלו ולא לחבטו. אלמא קסבר חבטא קרקע עולם הוא דמזקא ליה ושמואל אמר להבלו וכל שכן לחבטו:

מתני׳ א החופר בור ברשות היחיד ופתחו לרשות הרבים או ברה״ר ופתחו לרשות היחיד ברה״י ופתחו לרה״י אחר חייב.

גמ׳. ת״ר החופר בור ברה״י ופתחו לרה״ר חייב וזהו בור האמור בתורה דברי רבי ישמעאל. רבי עקיבא אומר הפקיר רשותו ולא הפקיר בורו זהו בור האמור בתורה. אמר רבה בבור ברה״ר כולה עלמה לא פליגי דמיחייב לא נחלקו אלא בבור

בור שיש בו כדי להמית. דהיינו י׳ טפחים: להבלו. משום דעבד ליה הבל לבור ולא משום חבטו: קרקע עולם. ואינו שלו: שמואל אמר להבלו. חייבה תורה כדקאמרינן ואע״ג דהבלא מזיקא אתי ליה וכ״ש לחבטו דאיהו עבד ליה חבטה: ופתחו לרה״ר. וכ״ש אם חפר ברה״ר ופתחו לרה״ר ולא תימא דוקא חופר ברשותיה דהוה ליה בור דאית ליה בעלים אבל חפר ברה״ר פטור דהא תני סיפא החופר בור ברה״ר ונפל לתוכו כו׳: ברה״ר ופתחו לרה״י. דהוה ליה בור ברה״י והפקיר רשותו דלא מלי למימר מאי בעית ברשותי ונפל דרך פיו לתוכו: חייב. דקסבר חיובא דבור בין ברה״ר בין ברה״י היא ובלבד שיפקיר רשותו: ברה״י ופתחו לרה״י. אף על גב דאין כאן לד רה״ר: חייב. ובלבד אם הפקיר רשותו אותה שפי הבור לתוכה: ופתחו לרה״ר. כיון שהסתכלה ברה״ר הוה ליה כמי שחפרו ברה״ר: וזהו בור וכו׳. לקמיה מפרש מאי זהו. סתם לא גרסינן: כ״ע לא פליגי דמיחייב. ור״ע מודי ליה לר׳ ישמעאל בבור ברה״ר דהוא אמור בתורה אבל רבי ישמעל לא מודי ליה לר׳ עקיבא בבור ברשותו דקסבר כי אפקרנא

לך

בור שיש בו כדי להמית עשרה טפחים. לפיכך משמיעה לנו התורה את דינן של החפירות במבטא בור לומר לך שבכל החפירות אין הוא חייב אלא כשהן עמוקים כבור דסתם בור הוא עמוק עשרה טפחים: – להבלו. לפי שהחופר ע״י חפירתו הסב שיבוא הבל במקום החפירה וההבל מזיק או ממית לנופל אל החפירה: הבל. אויר משחת Ausdünstung: ולא לחבטו. ולא בשביל שהנופל נחבט בקרקע הבור חייבה התורה את החופר שהרי החופר רק גרם לנופל שיחבט בקרקע עולם: יסקל. entsteinigen: ליגלג. verspottete:

לימים

א) ב״ק מט:

בבור ברשותו ר"ע סבר בור ברשותו נמי חייב דכתיב בעל הבור בבור דאית ליה בעלים קאמר רחמנא ור' ישמעאל סבר בעל התקלה: א ת"ר לא יסקל אדם מרשותו לרה"ר. מעשה באדם אחד שהיה מסקל מרשותו לרשות הרבים ומצאו חסיד אחד אמר לו ריקה! מפני מה אתה מסקל מרשות שאינה שלך לרשות שלך? ליגלג עליו. לימים נצרך למכור שדהו והיה מהלך באותו רה"ר ונכשל באותן אבנים. אמר יפה אמר לי אותו חסיד מפני מה אתה מסלק מרשות שאינה שלך לרשות שלך:

לך רפואה: כלו׳ נתחייתי, אנא בהזיקא אפקרתיה: לא יסקל. לפנות אבנים: מרשות שאינה שלך. שמא אתה עתיד למכרה: לרשות שלך. רשות הרבים כל יחיד הוא שלו: ליגלג עליו. לא היה מכיר טעמו של דבר:

פרק יג

ב החובל בחבירו חייב עליו משום ה' דברים בנזק בצער בריפוי בשבת ובושת. בנזק כיצד? סימא את עינו קטע את ידו שיבר את רגלו רואין אותו כאילו הוא עבד נמכר בשוק ושמין כמה היה יפה וכמה הוא יפה. צער? כואו בשפוד או במסמר ואפילו על ציפורנו מקום שאינו עושה חבורה אומדין כמה אדם כיוצא בזה רוצה ליטול להיות מצטער כך. ריפוי? הכהו חייב לרפאותו. עלה בו צמחים אם מחמת המכה חייב שלא מחמת המכה פטור. חייתה ונסתרה חייתא ונסתרה חייב

וכמה הוא. יפה. שהרי היזקו והפסידו ממון אם אדם היה נמכר היה מוכר עצמו בעבד עברי: במסמר. כאב המכה: כיוצא בזה. לפי מה שהוא מעונג רב לצערו וכאבו: צמחין. מלכ"מ: בשת

לימים. לאחר זמן: — החובל בחבירו. מי שהכה את חבירו בכונה וחבלו: חייב עליו משום ה' דברים. אם ישנם כולם ואם אינם אלא שנים או שלשה הוא משלם רק אותן שישנן: בנזק. החובל חייב לשלם לנחבל את מה שהפחיתו משויו שהיה שוה קודם שנחבל. נזק היא הפחת שיבר הנזק נפחת משויו הקודם: בנזק כיצד. איך נוכל לדעת את שויו של הניזק ואת הפחת שפחתו על ידי החבלה: רואין אותו כאילו הוא עבד נמכר בשוק. לפי ששויו של כל דבר היא המחיר שנותנין בעד החפץ כשמוכרים אותו בשוק וכן גם אם באים אנו לדעת את שויו של האדם בבכף שהרי באופן אחר אין לו לאדם שויון-כספי כלל: צמחים. אבעבועית: Bläschen: חייתה. נתרפאה המכה: ונסתרה. ונחלה שוב: והמבייש את

א) בבא קמא נ: ב) שם פג:

שבת. כל ימי החולי רואים אותו כאילו הוא שומר קישואין ונותן שכירתו של כל יום שהרי אין ראוי למלאכה כבידה אפילו בלא חולי שהרי נקטעה ידו ורגלו והוא כבר נתן לו דמיהן: הכל לפי המבייש. אדם קל שבייש בושתו מרובה: והמתבייש. אדם חשוב שנתביים בושתו מרובה וכולהו חמשה דברים מקרא נפקי נזק דכתיב עין תחת עין צער פלע תחת פלע דהכי דרשינן בגמרא ריפוי ושבת רק שבתו יתן ורפא ירפא בושת דכתיב וקלותה את כפה ממון: ערום בר בושת הוא. בתמיה כיון דאין מקפיד לילך ערום בפני בני אדם מי הוי בר בושת: בית המרחץ. בני אדם עומדים ערומים ואין להם בושת: סימא את עין חבירו אפילו בשוגג: מה כלים ארבעה דברים לא. דלא שייכי בהו: אף סימא את עין חבירו. בשוגג: נזק אין ארבעה דברים לא. דלא מחייבי ארבעה דברים אלא או מזיד או

חייב לרפאותו חייתה כל צורכה אינו חייב לרפאותו. שבת? רואין אותו כאילו הוא שומר קישואין שכבר נתן לו דמי ידו ודמי רגלו. בושת? הכל לפי המבייש והמתבייש.

א מתני'. המבייש את הערום המבייש את הסומא ושמבייש את הישן חייב. וישן שבייש פטור. נפל מן הגג והזיק ובייש חייב על הנזק ופטור על הבושת עד שיהא מתכוין:

גמ'. ת"ר ביישו ערום חייב ואינו דומה ביישו ערום לביישו לבוש ביישו בבית המרחץ חייב ואינו דומה ביישו בבית המרחץ לביישו בשוק. אמר מר ביישו ערום חייב ערום בר בושת הוא? ! אמר רב פפא מאי ערום דאתא זיקא כרכינהו למאניה ואתא הוא דלינהו טפי וביישיה. ביישו בבית המרחץ חייב בית המרחץ בר בושת הוא? ! אמר רב פפא שביישו על גב הנהר:

ב מתני'. אדם מועד לעולם בין שוגג בין מזיד בין ער בין ישן. סימא את עין חבירו ושיבר את הכלים משלם נזק שלם:

גמ'. קתני סימא את עין חבירו דומיא דשיבר את הכלים מה התם נזק אין ארבעה דברים לא אף סימא את עין חבירו

נזק

את הישן חייב. לפי שהוא מתבייש כשהקיץ משנתו: וישן שבייש פטור. לפי שאין חייבין על הבושת עד שיהא מתכוין לכל הפחות להזיק: – דאתא זיקא כרכינהו למאניה הרוח בא וכפל את בגדיו עד שנראה בשרו ובא איש אחד והוסיף להגביהן ונתגלה גופו עוד יותר: – אדם מועד לעולם. האדם מוזהר הוא להשמר ולהזהר תמיד בכל מעשיו לבל יסבב כל נזק ואפילו בשוגג ועליו להרחיק ממשכבו כל דבר שהוא יכול להזיק בשנתו כשהוא פושט את ידיו ורגליו או לא ישכב מראש במקום שיכול להזיק דבר מה כשהוא ישן: ולא.

הכיר

א) ב"ק פו: ב) שם כו.

נזק אין ארבעה דברים לא. מנא הני מילי? אמר חזקיה וכן תנא דבי חזקיה אמר קרא (שמות כא) פצע תחת פצע לחייבו על השוגג כמזיד ועל האונס כרצון. אמר רבה היתה אבן מונחת לו בחיקו ולא הכיר בה ועמד ונפלה לענין נזקין חייב לענין ארבעה דברים פטור לענין שבת מלאכת מחשבת אסרה תורה:

א מתני' זה חומר באדם מבשור שהאדם משלם נזק צער ריפוי שבת ובושת ומשלם דמי ולדות ושור אינו משלם אלא נזק ופטור מדמי ולדות. המכה אביו ואמו ועשה בהן חבורה והחובל בחבירו בשבת פטור מכולן מפני שהוא נדון בנפשו:

ב גמ'. ההוא חמרא דקטע ידא דינוקא אתא לקמיה דרב פפא בר שמואל אמר להו זילו שומו ליה ארבעה דברים א"ל רבא והא אנן חמשה תנן? אמר ליה לבר מנזק קאמינא. א"ל אביי והא חמור הוא וחמור אינו משלם אלא נזק? אמר להו זילו שומו ליה נזקיה. והא כעבדא בעי למשיימיה? אמר להו זילו שיימוהו כעבדא. א"ל אבוה דינוקא לא בעינא דזילא ביה

או קרוב למזיד דומיא דכי יריבון אנשים (שמות כא) דהתם כתיב ריפוי ושבת: מנא הני מילי. דנזק חייב אפילו בשוגג: פצע תחת פצע. קרא יתירא הוא להך דרשא דהא כתיב כי יתן מום בעמיתו כאשר עשה וגו' וכויה וחבורה דרשינן בהחובל (דף פט): לענין נזקין חייב דהא אפקינן שוגג כמזיד ואונס כרצון: מלאכת מחשבת אסרה תורה. שנתכוין לעשות מלאכה אלא כסבור שהיום חול או סבור שמלאכה זו מותרת וכל הני דאמרינן הכא לא נתכוונו לעשות המלאכה הלכך פטור: ושור אינו משלם אלא נזק. כדאמר בפ"ב (דף כו) אדם בעמיתו ולא שור בעמיתו: ופטור מדמי ולדות. כדאמר בשור שנגח את הפרה (דף מב) אנשים ולא שוורים: וחמור אינו משלם אלא נזק. כדאמרינן בפ"ב (דף כו) אדם בעמיתו ולא שור

בעמיתו

הכיר בה. לא היה יודע שאבן מונחת בחיקו: לענין נזיקין. אם הזיק באבן זאת שנפלה חייב לשלם את הנזק: לענין ד' דברים אם הסב ע"י האבן הזאת צער ריפוי שבת ובושת פטור שהרי אין הוא פושע: לענין שבת. אם נפלה האבן מחיקו בשבת וע"י זה נעשה איזה מלאכה למשל שנפלה על התבואה והיא נידושה פטור: ומשלם דמי ולדות. אם הכה את האשה ויצאו ילדיה: פטור מכולן. מכל תשלומי ממון שהרי הוא חייב מיתה וקם ליה בדרבה מיניה: דקטע abgehauen.: לא בעינא דזילא ביה מלתא. אין אני חפץ שיזלזלו בכבוד בני לשום אותו כעבד הנמכר בשוק: מפייסנא ליה מדידי. ארצנו ואפייסנו משי

א) בבא קמא פז. ב) שם פד.

ביה מלתא. אמרו ליה והא קא מחייבת ליה לינוקא? אמר להו לכי גדיל מפייסנא ליה מדידי. ההוא תורא דאלם ידיה דינוקא אתא לקמיה דרבא אמר להו זילו שיימוהו כעבדא. אמרו ליה והא מר הוא דאמר כל הנישום כעבד אין גובין אותו בבבל. אמר להו לא צריכי דאי תפס:

פרק יד

א מתני'. האומר גנבתי משלם את הקרן על פי עצמו ואין משלם תשלומי כפל ותשלומי ארבעה וחמשה המית שורי את פלוני או שורו של פלוני הרי זה משלם על פי עצמו המית שורי עבדו של פלוני אין משלם על פי עצמו זה הכלל כל המשלם יתר על מה שהזיק אינו משלם ע"פ עצמו:

גמ'

בעניתו; והא קא מחייבת ליה לינוקא. אתה חב ומריע לו שמוחל אתה על חבלותיו דהא תשלומין של תינוק הן ולא שלך כדתניא לקמן (דף פז:) קטנים יעשה להם סגולה: דאלם. לעם וכסף: כל הנישום כעבד. הואיל ודבר שאין קצוב הוא אין גובין אותו בבבל וטעמא מפרש לקמן: דאי תפס. הכי אמר להו שומו ליה והיום או למחר אם יתפוס משלו יעכבנו:

פרק יד

המית שורי את פלוני. והריני חייב בכופר: הרי זה משלם ע"פ עצמו. דקסבר כופרא ממונא: עבדו של פלוני. והריני חייב שלשים סלע: אינו משלם. דקנס הוא שאפילו אין יפה דינר נותן שלשים

משלי: אולי אפשר לפרש דרב פפא בר שמואל ורבא שניהם סברו שהמבטא חמור ששמעו הוא שם חירוף לאיש שקטע את ידו של התינוק ועל זה השיב להם שישומו לו ד' דברים לבר מנזק ובטח היה מבאר את דבריו לרבא עוד שהשומא היא באה רק למען יוכל לגבות ממנו לכשיתפוס כדאמר רבא לקמן אלא שלא בא לידי כך מאחר שאביו של התינוק לא רצה שישומו את בנו כעבד ואביו הכיר את טעותם ותקנו: כל הנישום כעבד אין גובין אותו בבבל. הרמב"ם בפירוש המשניות למסכת בבא קמא פרק החובל כתב וזה לשונו: „ודע כי עיקר מעיקרי דתנו אין גובין קנסות בבבל והוא הדין בשאר כל הארצות חוץ מארץ ישראל בלבד לפי שאמר יתברך (שמות כב) עד האלהים ואין לנו דיינים שיקרא שמם אלהים אלא הדיינים הסמוכין בארץ ישראל כמו שנבאר בסנהדרין וכל דייני העולם כאילו הם עומדים במקום דייני ארץ ישראל ואעפ"כ אין ממלאין מקומן אלא בדברים הנוהגים הרבה כדי שלא יאבדו זכיות בני אדם כגן ההלואות והמקח והממכר וההקנאות וההודאות והכפירות וכשהזיקה בהמה בשן ורגל שהן מועדין לזה כמו שקדם וכמו כן כשהזיק אדם את הבהמה אבל בהמה באדם או אדם באדם וכן כל קנס לא ישלם שום דבר אלא בב"ד בארץ ישראל לפי שאלה הדברים שמהם שלא יארעו אלא מעט ומהם שאין בהם חסרון כיס": זה הכלל כל המשלם יתר על מה שהזיק אינו משלם על פי עצמו. בגמרא אמרינן שדין זה הוא גם בתשלומין שהם פחותין

א) כתובות מא.

גמ'. אתמר פלגא ניזקא רב פפא אמר פלגא ניזקא ממונא רב הונא בריה דרב יהושע אמר פלגא ניזקא קנסא רב פפא אמר פלגא ניזקא ממונא קסבר סתם שוורים לאו בחזקת שימור קיימי ובדין הוא דמשלם כוליה ורחמנא הוא דחיים עליה דאכתי לא איעד תורא רב הונא בריה דרב יהושע אמר פלגא ניזקא קנסא קסבר סתם שוורים בחזקת שימור קיימי ובדין הוא דלא לישלם כלל ורחמנא הוא דקנסיה כי היכי דנינטריה לתוריה. ת"ש מה בין תם למועד שהתם משלם חצי נזק מגופו ומועד משלם נזק שלם מן העלייה ולא קתני שהתם אינו משלם ע"פ עצמו ומועד משלם ע"פ עצמו תנא ושייר ב ת"ש זה הכלל כל המשלם יתר על מה שהזיק אינו משלם על פי עצמו הא פחות ממה שהזיק משלם על פי עצמו לא תימא הא פחות ממה שהזיק אלא

אימא

שלשים: פלגא ניזקא. שחייבה תורה שור תם: [ממונא.] ומשלם ע"פ עצמו]: לאו בחזקת שימור קיימי. אם לא ישמרום בעלים שלא יזיקו [אינם בחזקת משתמרים מאליהם שלא יזיקו] אלא מזיקין אפילו כדרך דלאו אורחיה הלכך על מרייהו רמיא לנטוריהו וזה שלא שמרו בדין הוא דלישלם כולה אלא דרחמנא חס עליה ומיהו מה שמשלם בדין משלם: כי היכי דנינטריה. שיוסיף שמירה על שמירתו: מגופו. אינו גובה אלא מגוף השור ואם אין בו כדי חצי נזקו יפסיד המותר: מן העלייה. מן המיטב שבנכסי מזיק דגבי תם כתיב (שמות כ"א) וחצו את כספו מגופו ובמועד כתיב (שם) שלם ישלם שור ואם איתא דפלגא ניזקא קנסא ליתני נמי שהתם אינו משלם על פי עצמו ומועד משלם על פי עצמו דמועד ודאי בדין משלם שהרי התרו והעידו בו לשמור שורו: יתר על מה שהזיק. כגון נגיחת עבד וכן

אוכם

פחותין ממה שהזיק והתנא לא רצה לומר כל שאינו משלם כמו שהזיק וכו' לפי שישנו דבר אחד היוצא מכלל זה והוא תשלומי חצי הנזק שהבהמה משלמת אם הלכה והתיזה צרורות ברגליה והזיקה דהלכתא גמירי לה דממונא הוא ולרב פפא גם חצי הנזק של קרן תמה ממונא הוא ומשתלם על פי עצמו. המשנה הזאת מלמדת אותנו שישנם שני מיני תשלומין תשלומי „ממון" ותשלומי „קנס". התשלומין שמוכרחים אנו לדעת בהם מראש את גודל ההפסד שהסב מעשה הנזק והם - או חלק מהם - משלימים ומעמידים את דבר הנזוק על שויו הראשון הרי הם - או החלק המשלים - „ממון" למשל כשהסב נזק לשדה חבירו על ידי „שן" או „רגל" והוא בא לשלם את הנזק עלינו לשום מראש את השדה כמה היתה יפה קודם שנתנזקה וכמה היא יפה עכשיו ואת הפחת שפחתה הנזק הוא משלם. ואם הניזק יניח בתוך שדהו את התשלומין שקבל מהמזיק וימכור את שדהו עם הכסף המונח בתוכה בטח יקבל את אותו המחיר שהיה מקבל בעד שדהו אם היה מוכרה קודם שנתנזקה וא"כ הרי התשלומין מעמידים

את

א) כתובות מא. ב) שם:

אימא הא כמה שהזיק משלם על פי עצמו. והלכתא פלגא ניזקא קנסא. והשתא דאמרת פלגא ניזקא קנסא האי כלבא דאכל אימרי ושונרא דאכיל תרנגולי רברבי משונה הוא ולא מגבינן בבבל אבל זוטרי אורחיה הוא ומגבינן ואי תפס לא מפקינן מיניה ואי אמר אקבעו לי זימנא לארץ ישראל מקבעינן ליה ואי לא אזיל משמתינן ליה בין כך ובין כך משמתינן ליה דאמרינן ליה סליק הזיקך מדרבי נתן דתניא ר׳ נתן אומר מנין שלא יגדל אדם כלב רע בתוך ביתו ולא יעמיד סולם רעוע בתוך ביתו שנאמר (דברים כב) ולא תשים דמים בביתך.

א מתני׳. גנב על פי שנים וטבח ומכר ע״פ עד אחד או על פי עצמו משלם

תשלומי

אונס ומפתה ומוליא שם רע ותשלומי כפל .ותשלומי ארבעה וחמשה: הא פחות ממה שהזיק. כגון חלי נזק דתם: והלכתא פלגא ניזקא קנסא. דהואיל וכל חלי נזק איכו אלא בניזקא דלאו אורחיה לאו על מריה הוה רמיא למינטריה בהכי אלא קנסא הוא כי היכי דלוסיף ביה נטירותא: דאכיל אימרי. שחנק טלאים חיים ואכלם: משונה הוא. אין דרכו בכך וכל נזק משונה בבהמה הוי תולדה דקרן תמה שאף היא משונה שאין דרכה בכך וחלי נזק הוא דמשלם וכיון דקנסא הוא לא מגבינן ליה בדייני בבל שאין שם סמיכה בזקנים ולא מקרו מומחים וגבי קנס כתיב (שמות כב) ירשיעון אלהים. אורחיה הוא. והוו להו נזקי דשן ושן משלמת נזק שלם וממונא הוא וגובין אותו בבבל: ואי תפס. ניזק ממונא דמזיק גבי קנסא דחלי נזקו דאין לריך לצעוק לפנינו: לא מפקינן מיניה. וגבי פלגא נזקיה: ואי. לא תפיס ואמר קמן קבעו לי זמנא בארעא דישראל הפילוהו לילך עמי לדון לפני דייני ארץ ישראל קבעינן ליה: בין כך ובין כך. בין שרולה ניזק לילך לארץ ישראל בין שאינו רולה: משמתינן ליה. למזיק וניחא להרוג אותו כלב ולסלק היזיקיה: משלם תשלומי

כפל

את השדה על שויה הראשון. בתשלומין שאין אנו מתענינים לדעת את גודל ההפסד שבא על ידי מעשה הנזק והם אינם באים להחזיר את שויו של הדבר הנזוק כמו שלשים של עבד „קנס“ הם אליבא דכו״ע אבל בחצי הנזק שהתם משלם ובעדים זוממין חלוקות המה הדעות אם התשלומין ממון או קנס הם לפי שבשני התשלומין האלו עלינו לדעת את גודל הנזק אבל אין התשלומין משיבים לבעלים את אשר החסירו להם, התם משלם רק החצי והעדים זוממים משלמים רק על שהתכונו להפסידו ואם כבר שילם על פיהם (עיין תוס׳ ב״ק דף ג: ד״ה ועדים זוממין) הרי הרמאי משיב למרומה את הנזק והעדים משלמים על שזממו לעשות. תשלומי הבושת הם לפי המבייש והמתבייש ולא שייך בדין זה השבה והשלמה מדויקת כלל וממון הם לכו״ע:

גנב

א) בבא קמא ע״ד:

תשלומי כפל ואינו משלם תשלומי ד' וה'׃ גמ'. על פי עד אחד פשיטא! אמרי הא קמשמע לן על פי עצמו דומיא דעל פי עד אחד מה ע"פ עד אחד כי אתי עד אחד מצטרף בהדיה מיחייב על פי עצמו נמי כי אתו עדים מחייב לאפוקי מדרב הונא אמר רב דאמר רב הונא אמר רב מודה בקנס ואח"כ באו עדים פטור׃ גופא אמר רב הונא אמר רב מודה בקנס ואחר כך באו עדים פטור. איתיביה רב חסדא לרב הונא מעשה ברבן גמליאל שסימא את עין טבי עבדו והיה שמח שמחה גדולה מצאו לרבי יהושע אמר ליה אי אתה יודע שטבי עבדי יוצא לחירות אמר לו למה? אמר לו שסמיתי את עינו אמר לו אין בדבריך כלום שכבר אין לו עדים. הא יש לו עדים חייב ושמעינן מינה מודה בקנס ואחר כך באו עדים חייב. אמר לו שאני ר"ג דלא בפני ב"ד אודי. והא ר' יהושע אב בית דין הוה? שלא בבית דין הוה קאי׃

א איתמר מודה בקנס ואחר כך באו עדים רב אמר פטור ושמואל אמר חייב. איתיביה רב לשמואל ראה עדים שממשמשים ובאים ואמר גנבתי אבל לא טבחתי

כפל. דהא היכא סהדי אגניבה: ואינו משלם ד' וה'. על הודעת עצמו דמודה בקנס פטור: ע"פ עד אחד פשיטא. בשלמא על פי עצמו אצטריך לאשמעינן דמודה בקנס פטור אלא על פי עד אחד למה לי: כי אתי עד אחד מצטרף. דהלכה כרבי יהושע בן קרחה דאמר (סנהדרין דף ל) שומעין דבריו של זה היום וכשיבא חבירו למחר שומעין את דבריו: כי אתו עדים מחייב. וכי אמרינן דמודה בקנס פטור היכא דלא באו עדים אחרי כן: טבי. שם העבד: והיה שמח. לפי שהעבד כשר היה והיה מתאוה לשחררו אלא שהמשחרר עבדו עובר בעשה: שכבר אין לך עדים. ועל פי עצמך לא תשלם קנס: הא יש לו עדים. ואתו בתר הודאה חייב: שלא בבית דין הוה. לא היו בית דין יושבין ולא מקום ישיבת ב"ד הוה אלא בשוק הודה לו: גנבתי. וחייב עצמו בקרן: אבל לא טבחתי

גנב ע"פ שנים. כלומר אם שני עדים מעידים באיש אחד שגנב ורק עד אחד מעיד עליו שטבח או מכר׃ ואינו משל ד' וה'. שהרי אין עד אחד יכול לחייב תשלומין דכתיב לא יקום עד אחד וכו' (דברים יט)׃ ע"פ עד אחד פשיטא. שאין הוא חייב לשלם על פיו שהרי דבר זה כתוב בתורה׃ שכבר אין לו עדים. שהרי אין לו עדים׃ שלא בבית דין הוה קאי. ואין ההודעה פוטרת אלא כשהוא מודה במקום שבלי הודאתו היו יכולים לחייב אותו אם באו עדים׃ שחזרו עדים לאחוריהם. מתניתין הפוטרת את המודה מתשלומי כפל מדברת כשהעדים

א) בבא קמא עה.

טבחתי ולא מכרתי אינו משלם אלא קרן? אמר ליה הכא במאי עסקינן כגון שחזרו עדים לאחורידהם. והא מדקתני סיפא רבי אלעזר ברבי שמעון אומר יבואו עדים ויעידו מכלל דתנא קמא סבר לא? אמר ליה שמואל לאו איכא רבי אלעזר ברבי שמעון דקאי כוותי אנא דאמרי כרבי אלעזר ברבי שמעון. לשמואל ודאי תנאי היא לרב מי לימא תנאי היא? אמר לך רב אנא דאמרי אפילו לרבי אלעזר ברבי שמעון עד כאן לא קאמר ר׳ אלעזר ברבי שמעון התם אלא משום דקא מודי מחמת ביעתותא דעדים אבל הכא דמודה מעצמו אפילו ר׳ אלעזר ברבי שמעון מודה. אמר רב המנונא מסתברא מילתיה דרב באומר גנבתי ובאו עדים שגנב פטור שהרי חייב עצמו בקרן אבל אמר לא גנבתי ובאו עדים שגנב וחזר ואמר טבחתי ומכרתי ובאו עדים שטבח ומכר חייב שהרי פטר עצמו מכלום. אמר רבא

טבחתי ולא מכרתי. רבותא אשמעינן כדאמרינן לקמן דאף על גב דאטביחה לא הודה ומאי שטבח או מכר דבאו עדים פטור דכיון דמכפל איפטר ליה בהודאה דגנבתי תו לא מחייב ארבעה וחמשה דכיון דמדלא כפל מיכייהו הוה ליה תשלומי שלשה וארבעה והכי נמי כתיבי: ויעידו. לאחר שהודה ויתחייב קנסא: לשמואל ודאי תנאי היא. דהא לא מצי למימר דתנא קמא קאי כוותיה דהשתא ומה הכא דשמע שמשמשין ובאין ומחמת ביעתותייהו חודי פטר ליה ואף על גב דהדר אתו כל שכן מודה מעצמו ואחר כך באו: לרב מי לימא. מי אצטריכא ליה לאוקמי מילתיה כתנאי או דילמא מצי לשנויי לרבי אלעזר ברבי שמעון אליביה ולמימר דשאני ליה לרבי אלעזר בין ראה עדים שמשמשין ובאין למודה מעצמו בלא פחד עדים: מסתברא מילתיה דרב. דפטור אפילו אם באו עדים; באומר גנבתי. דחייב עצמו לשלם קרן מיהא בהודאה הלכך הודאה גמורה היא ופטור מכפל ומארבעה וחמשה: שהרי פטר עצמו מכלום. בהודאה דטביחה לא היה מחייב עצמו בכלום שהיה יודע שהמודה בקנס פטור הלכך לאו הודאה היא ומשלם אם באו עדים ולא אמרינן מודה בקנס ובאו עדים פטור אלא היכא דאיכא קרן וקנס דאיחייב ליה ממונא בהודאתו

כשהעדים לא העידו בו: מכלל דתנא קמא סבר לא. שאין כל תועלת בהעדאתם מאחר שהודה וקשה לשמואל: לאו איכא וכו׳ דקאי כוותי. האם אין ר׳ אלעזר ב״ר שמעון סובר שהמודה בקנס ואח״כ באו עדים חייב: אנא דאמרי אפילו לרבי אלעזר ברבי שמעון. אל מה שאמרתי שהמודה בקנס ואחר כך באו עדים פטור יסכים גם ר׳ אלעזר ברבי שמעון למרות מה שהוא אומר יבואו עדים ויעידו שהרי הוא לא אמר כך אלא כשהודאתו היתה מאימת

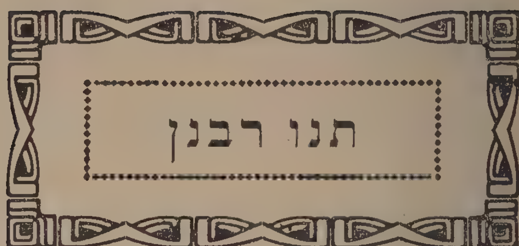
רבא [קפחתי] לסבי דבי רב דהא רבן גמליאל פוטר עצמו מכלום הוה וקאמר ליה רב חסדא לרב הונא ולא קא משני ליה. איתמר נמי אמר רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן גנבתי ובאו עדים שגנב פטור שהרי חייב עצמו בקרן אבל אמר לא גנב ובאו עדים שגנב וחזר ואמר טבחתי ומכרתי ובאו עדים שטבח ומכר חייב שהרי פטר עצמו מכלום:

בהודאתו ומתכוין להחזיר ממון: אמר רבא גרסינן ולא גרסינן אמר ליה קפחתינהו לסבי דבי רב רב המנונא קרי סבי דבי רב כדאמר בפ"ק דסנהדרין (דף יז): [קפחתי.] יש בידי תשובה לקפח דבריו; דהא רבן דמליאל. בהודאה שקיימא את עין עבדו פוטר עצמו מכלום היה דאין כאן אלא קנס וכי מודה מפטר מאילין

והא חזינן לעיל דאותביה רב חסדא לרב הונא מינה מדוקיא דכבר אין לך עדים הא אתו עדים מחייב: ולא שני ליה. רב הונא למימר דשאני רבן גמליאל דפוטר עצמו מכלום הוה וכי האי גוונא לריכא ליה לאוקמי בחוץ לבית דין הא בבית דין מפטר ליה בההיא הודאה אליבא דרב: שהרי חייב עצמו בקרן. בהודאה ראשונה הלכך כפטור מן הכפל וכיון דליכא כפל תו לא מחייב בארבעה וחמשה: שהרי פטר עצמו מכלום. כלומר אין זו הודאה שהרי לא בא להשיב כלום בהודאתו דיודע הוא דמודה בקנס פטור הלכך לפטור עצמו נתכוין:

מאימת העדים: [קפחתי]. בספרים אחרים כתוב ברש"י קפחינהו לסבי דבי רב ציערת והכעסת לכל בני הישיבה שאמרת לפניהם דבר שאינו ותשובתו בצדו ומ"ש בפנים אינו מפירוש רש"י ועיין רש"א (מסורם הש"ם):

א פעם אחת עלו כל ישראל לרגל לירושלים ולא היה להם מים לשתות הלך נקדימון בן גוריון אצל הגמון אחד שהיה שם. אמר לו הלויני י"ב מעיינות מים לעולי רגלים ואני אתן לך י"ב מעיינות מים ואם לאו הריני נותן לך שתים עשרה ככרי כסף וקבע לו זמן. כיון שהגיע זמנו ולא ירדו גשמים בשחרית שלח לו שגר לי או מעות או מים שיש לי בידך. שלח לו עדיין יש לי שהות ביום. וכן בצהרים וכן במנחה שלח לו שגר לי או מים או מעות שלח לו עדיין יש לי שהות ביום. לגלג עליו אותו הגמון אמר אפשר כל השנה כולה לא ירדו גשמים ועכשיו ירדו גשמים?! מיד נכנס לבית המרחץ בשמחה. [עד שאותו הגמון נכנס בשמחתו] בבית המרחץ נכנס נקדימון בן גוריון לבית המקדש [כשהוא עצב] ונתעטף ועמד בתפלה ואמר לפניו רבונו של עולם גלוי וידוע לפניך שלא לכבודי עשיתי ולא לכבוד

בית

נקדימון בן גוריון. עשיר גדול היה: ואני אתן לך י"ב מעיינות מים. כלומר שירדו גשמים ויתמלאו כל המעיינות מים אותן מעיינות לא היו נובעין מים כל כך ואילו מתמלאין מאליהן כשאר מעיינות: ועכשיו ירדו גשמים. בתמיה. בוני שמו: נקדרה. זרחה לשון מקדיר שהיתה חמה קודרת ברקיע זורחת פירטול"ר בלע"ז:

בת

א) תענית יט:

בית אבא עשיתי אלא לכבודך עשיתי כדי שיהיו מים מצוין לעולי רגלים. מיד עלו עבים וירדו להם גשמים עד שהיו מלאות כל המעיינות והותירו. יצא אותו הגמון מן המרחץ ונקדימון בן גוריון יצא מבית המקדש. כשפגעו זה בזה אמר לו תן לי דמי מים יותר שיש לי בידך אמר לו יודע אני שאלהיך לא הרעיש את העולם אלא בשבילך אלא עדיין יש לי פתחון פה עליך שאוציא ממך מעותי שכבר שקעה חמה ומים ברשותי ירדו. חזר ונכנס נקדימון בן גוריון לבית המקדש ונתעטף ועמד בתפלה. אמר לפניו רבונו של עולם! הודע שיש לך אוהבים בעולמיך (וכשם שעשית לי נס בראשונה כך עשה לי נס באחרונה) מיד (נשבה הרוח) נתפזרו העבים וזרחה החמה. אמר אותו הגמון אלמלא שנקדה חמה היה לי פתחון פה עליך שאוציא ממך את מעותי. תנא לא נקדימון שמו אלא בוני שמו ולמה נקרא שמו נקדימון (שנקדה) [שנקדרה] חמה בעבורו.

א וזמנא חדא בעו לשדורי ישראל דורן לבי קיסר. אמרו מאן ייזיל? ייזיל נחום איש גם זו דמלומד בניסין הוא. שדרו בידיה מלא סיפטא דאבנים טובות ומרגליות אזל ובת בההוא דירה. בליליא קמו הנך דיוראי ושקלינהו לסיפטיה ומלונהו עפרא. (למחר כי חזינהו אמר גם זו לטובה). כי מטא התם [שרינהו לסיפטא חזינהו דמלא עפרא בעא מלכא לקטלינהו לכולהו אמר קא מחייכו בי יהודאי [אמר גם זו לטובה]. אתא אליהו אדמי ליה כחדא מינייהו אמר ליה דילמא הא עפרא מעפרא דאברהם אבוהון הוא דכי הוה שדי עפרא הוו סייפי גילי - הוו גירי דכתיב (ישעיה מא) יתן כעפר חרבו כקש נדף קשתו. הוי חדא מדינתא דלא מצי למיכבשה בדקו מיניה וכבשוה. עיילוה לבי גנזיה ומלוהו לסיפטי אבנים טובות ומרגליות ושדרוהו ביקרא רבה. כי אתא ביתו בההוא

בת בההוא דיורא. לן לילה אחד באותו המלון: סיפטיה. ארגז שלו: לכולהו. שונאיהן של ישראל: כחד מינייהו. כאחד משרי קיסר: מעפרא דאברהם הוא. כשנלחם עם המלכים: גילי. קשין: ביתו. לנו במלון:

נטו

דיורא

א) תענית כא.

דיורא אמרו ליה מאי איתית בהדך דעבדי לך יקרא כוליה האי? אמר להו מאי דשקלי מהכא [אמטי להתם]. סתרו לדירייהו ואמטינהו לבי מלכא אמרו ליה האי עפרא דאייתי הכא מדידן הוה. בדקוה ולא אשכחוה וקטלינהו להנך דיוראי.

א אליעזר איש ברתותא כד חזו ליה גבאי צדקה טשו מיניה דכל דהוה נקיט הוה יהיב להו. יומא חד סליק לשוקא למזבן לה נדוניא לברתיה חזיוה גבאי צדקה טשו מיניה. אזל ורהט בתרייהו. אמר להו [אשבעתיכו] במאי עסקיתו? אמר ליה בנדוניא דיתום ויתומה. אמר להו העבודה שהן קודמין לבתי שקל כל מה דהוה ליה יהביה ניהלידהו פש גבי חד זוזא אזל זבן ביה חיטי ואסיק שדייה באכלבה. אתיא דביתהו אמרה לה לברתה מאי אייתי לך אבוך? אמרה לה כל מה דאייתי לאכלבא אסקיה. סליקא אתיא למפתח בבא דאכלבא חזיא אכלבא דמליא חיטי וקא נפקא בצנורא דדשא ולא מיפתח בבא מחיטי. כי אתא מבי מדרשא אמרה ליה ראה מה עשה לך (בוראך) [אוהבך] אמר לה העבודה הרי הם הקדש עליך ואין לך בהם אלא כאחד מעניי ישראל:

טשו. מתחבאים ממנו: ביתום ויתומה. לזווגן זה לזו: העבודה. שבועה: פש חד זווא. דתו לא צריך לאעסוקי יתום ויתומה: באכלבה אוצר חטים: מה עשה לך אוהבך. הקב"ה: אלא כאחד מעניי ישראל. משום דמעשה נסים הוא ואסור ליהנות ממעשה נסים כדאמרינן לעיל (דף כ) ואם עושים לו נס מנכים לו מזכיותיו:

קב

ב אמר רב יהודה אמר רב בכל יום ויום בת קול יוצאת ואומרת כל העולם כולו אינו ניזון אלא בשביל חנינא בני וחנינא בני דיו בקב חרובין מערב שבת לערב שבת. כל מעלי שבתא הות רגילה דביתהו דמחממא תנורא ושדיא קוטרא בתנורא

משום

קב חרובין מערב שבת לערב שבת. כל השבת היה ניזון בכך חסר לחם היה ומתגלגל היה בחרובין: ושדיא קיטרא. שהיתה מעלת בתנור דבר שמעלה עשן כדי שיהיו סבורין השכנים שאופה בתנור:

מה

א) תענית כד. ב) שם כד:

משום כסופא. הויא לה ההיא שבבתא בישתא אמרה מכדי ידענא דמידי לית לה איזיל ואחזי מאי היא אזלה וטרפה אבבא איכסיפא ועיילא לאינדרונא איתעביד לה ניסא דאשכחתיה לתנורא דמלי ריפתא ואגנא דמליא לישא אמרה לה פלניתא פלניתא אייתי (מרדיך) [מסא] דחריך ליך ריפתיך אמרה לה אף אנא להכי עיילי. תנא אף היא להביא מרדה נכנסה מפני שמלומדת בנסים היתה. אמרה ליה דביתהו עד אימת ניזל ונצטער כולי האי אמר לה מאי נעביד אמרה ליה בעי רחמי דליתבו לך מידי (מטיבותא דגניזא לצדיקי לעלמא דאתי) בעא רחמי יצתה כמין פסת יד ויהבו ליה חד כרעא דפתורא דדהבא חזי בחילמיה דכולהו צדיקי אכלי אפתורא [דדהבא] דתלת כרעי ואיהו דתרתין כרעי אמר לה ניחא לך דכולהו צדיקי אכלי אפתורא דתלתא כרעי ואנן אכלינן אפתורא דשקיל חד מינייהו אמרה ליה [ומאי נעביד? בעי רחמי נשקלוה בעא רחמי ושקלוה תנא גדול נס האחרון יותר מן הראשון דגמירי מן שמיא מיהב יהבי משקל לא שקלי. יומא חד בי שמשי חזייה לברתיה דהוית עציבא אמר לה בתי אמאי עציבת? אמרה ליה דאיחלף לי מנא דמשחא במנא דחלא ורמאי בשרגא. אמר לה. מי שאמר לשמן וידליק יאמר לחומץ וידליק. תנא היה דולק והולך [כל היום כולו עד שנטלו ממנו אור להבדלה. רב חנינא בן דוסא הוו ליה הנך עיזי אמרו ליה קא מפסדן עיזך אמר להו אי קא מפסדן לכלינהו דובי ואי לא כל חדא וחדא ? לייתן דובא [לאורתא] בקרנייהו לאורתא

מחמת כסופא. שלא היה לה מה לאפות בתנור: אגנא. עריבה מולי"ט בלע"ז: מרדה. (היינו כעין) רחת שרודה בו פת מן התנור: אף היא להביא מרדה נכנסה. שלא היתה שואלת משכנתה (שכנתה) ידעה דכיסן מתעבדא לפי שהיתה מלומדת: מרדה. בלע"ז פושי"ר: [חזיא. דביתהו בחלמא: משקל לא שקלי. בתר דיהבי: יומא חד בי שמשי. כל היכא דתני בי שימשי היינו ערב שבת ולא שמעתי טעם: במנא דחלא. בכלי שיש בו החומץ ושמתי החומץ בנר ויכבה הנר: עד שנטלו ממנו אור להבדלה. הדליק ממנו נר אחד ליהנות בו וכר של מעשה נסים כינה כי היכא דעבד רב יהודה לעיל בחלא דהוה שמידא]: אמרו ליה קמפסדי עיזך. שהן אוכלות מן הירק שבגנות של אחרים: אמר להו אם עיזי קא מפסדי נכלינהו דובי. זאבים ואם לא

קא

לאורתא כל חדא וחדא אייתי דובא בקרנהא.

קא מפסדי כל חדא וחדא לייתן דובא בקרנהא:

א רבי עקיבא רעיא דבן כלבא שבוע הוה חזיתיה ברתיה דהוה צניע ומעלי אמרה ליה אי מקדשנא לך אזלת לבי רב? אמר לה אין איקדשא ליה בצינעה ושדרתיה שמע אביה אפקה מביתיה אדרה הנאה מנכסיה אזיל יתיב תרי סרי שנין בבי רב כי אתא אייתי בהדיה תרי סרי אלפי תלמידי שמעיה לההוא סבא דקאמר לה עד כמה קא מדברת אלמנות חיים אמרה ליה אי לדידי צייה יתיב תרי סרי שני אחריני אמר ברשות קא עבידנא הדר אזיל ויתיב תרי סרי שני אחריני בבי רב כי אתא אייתי בהדיה עשרין וארבעה אלפי תלמידי שמעה דביתהו הות קא נפקא לאפיה אמרו לה שיבבתא שאילי מאני לבוש ואיכסאי אמרה להו יודע צדיק נפש בהמתו. כי מטיא לגביה נפלה על אפה קא מנשקא ליה לכרעיה הוו קא מרחפי לה שמעיה אמר להו שבקוה שלי ושלכם שלה הוא שמע אבוה דאתא גברה רבה למתא אמר איזול לגביה אפשר דמפר נדראי אתא לגביה א"ל אדעתא דגברה רבה מי נדרת? א"ל אפילו פרק אחד ואפילו הלכה אחת אמר ליה אנא הוא נפל על אפיה ונשקיה על כרעיה ויהיב ליה פלגא ממוניה.

כלבא שבוע. שם אחד מעשירי ירושלים שכל הנכנס לביתו רעב ככלב היה יוצא שבע: קא מדברת. את מתנהגת: שיבבתא. השכנות: שלי ושלכם שלה היא. תורה שלמדתי אני ושלמדתם אתם על ידה הוא:

ב רבי יהושע בן לוי כי הוה שכיב אמרו ליה למלאך המות זיל עביד רעותיה אזיל איתחזי ליה א"ל אחוי לי דוכתאי אמר ליה לחיי א"ל הב לי סכינך דלמא מבעתת לי באורחא יהבה ניהליה כי מטא להתם דלייה קא מחוי ליה שוור נפל לההוא גיסא נקטיה בקרנא דגלימיה א"ל בשבועתא דלא אתינא אמר קודשא בריך הוא אי איתשיל אשבועתא נידהר אי לא לא נידהר אמר ליה הב לי סכינאי לא הוה קא יהיב ליה נפקא

כי הוה שכיב. כשהגיע זמנו ליפטר: אחוי לי דוכתאי. הוליכני לגן עדן והראני מקומי: שוור. קפץ: איתשיל אשבועתיה. אם נשבע בשבועה מעולם ונשאל עליה להתירה:

תכנוקי

א) כתובות סב: ב) שם עז:

נפקא בת קלא ואמרה ליה הב נידליה דמתבעא לברייתא מכריז אליהו קמיה פנו מקום לבר ליוואי פנו מקום לבר ליוואי אזל אשכחיה לר׳ שמעון בן יוחאי דהוה יתיב על תלת עשר תכטקי פיזא אמר ליה את הוא בר ליוואי אמר ליה הן נראתה קשת בימיך אמר לו הן אם כן אי אתה בר ליוואי ולא היא דלא הואי מידי אלא סבר לא אחזיק טיבותא לנפשאי רבי חנינא בר פפא שושביניה הוה כי הוה קא ניחא נפשיה אמרו ליה למלאך המות זיל עביד ליה רעותיה אזל לגביה ואיתחזי ליה אמר ליה שבקי תלתין יום עד דנהדר תלמודאי דאמרי אשרי מי שבא לכאן ותלמודו בידו שבקיה, לבתר תלתין יומין אזל איתחזי ליה א״ל אחוי לי דוכתאי א״ל לחיי א״ל הב לי סכינך דלמא מבעתת לי באורחא אמר ליה כחברך בעית למעבד לי.

תכטקי. פלסטי״ל: אם כן לית את בר ליואי. אין אתה ראוי לכרות זה שאני שומע שהקשת אינו אלא אות ברית שלא יחרב העולם ואם יש צדיק גמור בדור אין צריך אות: דלא הואי מידי. לא נראה הקשת בימיו: שושביניה. אוהבו ורגיל אצלו מלאך המות:

א ההוא גברא דהוה מסיק בחבריה זוזי אתא לקמיה דרבא אמר ליה ללוה זיל פרע לי א״ל פרעתיך אמר ליה רבא אם כן זיל אשתבע ליה דפרעתיה אזל ואייתי קניא ויהב זוזי בגויה והוה מיסתמיך ואזיל ואתי עליה לבית דין אמר להו למלוה נקוט האי קניא בידך נסב ספר תורה ואישתבע דפרעיה כל מה דהוה ליה בידיה ההוא מלוה רגז ותבריה לההוא קניא ואישתפוך הנהו זוזי בארעא ואשתכח דקושטא אישתבע.

ב תנו רבנן לעולם יהא אדם ענוותן כהלל ואל יהא קפדן כשמאי מעשה בב׳ בני אדם שהמרו זה עם זה אמרו כל מי שילך ויקניט את הלל יטול ת׳ זוז אמר אחד מהם אני אקניטנו אותו היום ערב שבת היה והלל חופף את ראשו הלך ועבר על פתח ביתו

שהמרו. נתערבו כמו שאמרין את היונים דסנהדרין (דף כה

א) נדרים כה. ב) שבת לא:

ביתו אמר מי כאן הלל מי כאן הלל נתעטף ויצא לקראתו א"ל בני מה אתה מבקש אמר לו שאלה יש לי לשאול א"ל שאל בני שאל. מפני מה ראשיהם של בבליים סגלגלות א"ל בני שאלה גדולה שאלת מפני שאין להם חיות פקחות. הלך והמתין שעה אחת חזר ואמר מי כאן הלל מי כאן הלל נתעטף ויצא לקראתו א"ל בני מה אתה מבקש א"ל שאלה יש לי לשאול א"ל שאל בני שאל. מפני מה עיניהן של תרמודיין טרוטות? א"ל בני שאלה גדולה שאלת מפני שדרין בין החולות. הלך והמתין שעה אחת חזר ואמר מי כאן הלל מי כאן הלל נתעטף ויצא לקראתו אמר ליה בני מה אתה מבקש אמר ליה שאלה יש לי לשאול אמר ליה שאל בני שאל מפני מה רגליהם של אפרקיים רחבות? אמר ליה בני שאלה גדולה שאלת מפני שדרין בין בצעי המים א"ל שאלות הרבה יש לי לשאול ומתירא אני שמא תכעוס. נתעטף וישב לפניו אמר ליה כל שאלות שיש לך לשאול שאל א"ל אתה הוא הלל שקורין אותך נשיא ישראל א"ל הן א"ל אם אתה הוא לא ירבו כמותך בישראל אמר ליה בני מפני מה? אמר ליה מפני שאבדתי על ידך ארבע מאות זוז א"ל הוי זהיר ברוחך כדאי הוא הלל שתאבד על ידו ת' זוז ות' זוז והלל לא יקפיד:

כה): מי כאן הלל. כלומר כאן הלל ולשון גנאי לנשיא ישראל: מפני מה ראשן של בבליים סגלגלות. פירש"י בלע"ז שאינו עגול לישנא אחרינא ראשן של בבליים סגלגל עגול: טרוטות. רכות: שדרים בין החולות. והרוח נושבת ונכנס בתוך עיניהם ובמקום אחר (בכורות מד) מפרש טרוטות לשון עגולות בית מושב שלהם ואף כאן אני אומר כן ומפני שדרים בין החולות שיניה אותם המקום שלא יהא שדק של עיניהם ארוך כשלנו ויכנס בו החול וכן רגליהם של אפרקיים רחבות שלא יטבעו בין בצעי המים והולכין יחיפים ומתפשטים רגליהם לפי שהמנעל דוחק הרגל ומעמידו על דפוס שלו: כדאי הוא הלל. ראוי הוא לכך:

א ההוא גברא דהוה בעי אחויי אתיבנא דחבריה אתא לקמיה דרב אמר ליה לא תחוי [ולא] תחוי. [אמר] ליה[?] מחוינא ומחוינא

בעי אחויי. (ר"ל שלא גלה בעלמו אלא להראות לעובדי כוכבים על תיבנא של חבירו שיגזול

א) בא קמא קיז.

ומחוינא. יתיב רב כהנא קמיה דרב שמטיה לקועיה מיניה. אמר ליה (רב) לרב כהנא עד האידנא הוו פרסאי דלא קפדי אשפיכות דמים והשתא איכא יונאי דקפדי אשפיכות דמים ואמרי מרדין מרדין קום סק לארעא דישראל וקביל עליך דלא תקשי לרבי יוחנן שבע שנין. אזל אשכחיה לריש לקיש דיתיב וקא מסיים מתיבתא דיומא לרבנן אמר להו ר"ל היכא אמרו ליה אמאי א"ל האי קושיא והאי קושיא האי פירוקא והאי פירוקא אמרו ליה לריש לקיש אזל ר"ל א"ל לרבי יוחנן ארי עלה מבבל לעיין מר במתיבתא דלמחר למחר אותביה בדרא קמא קמיה דר' יוחנן אמר שמעתתא ולא אקשי שמעתתא ולא אקשי אנחתיה אחורי שבע דרי עד דאותביה בדרא בתרא. א"ל ר' יוחנן לר"ש בן לקיש ארי שאמרת נעשה שועל. אמר רב כהנא יהא רעוא דהני שבע דרי ליהוו חילוף שבע שנין דאמר לי רב קם אכרעיה א"ל נהדר מר ברישא אמר שמעתתא ואקשיה [אמר שמעתתא ואקשיה עד ד]אוקמוה בדרא קמא (אמר שמעתתא ואקשיה) רבי יוחנן הוה יתיב אשבע בסתרקי שלפי ליה חדא ביסתרקי מתותיה עד דיתיב ארעא. רבי יוחנן גברא סבא הוה ומסרחי גביניה א"ל דלו לי עיני

שיגזול): לקועיה. לאחוריה שבר מפרקתו: ותוא. היא היא והוא שור הבר כדמתרגמינן (דברים י"ד) ותוא תמר תורבלא תור שור בלא יער: אין מרחמין עליו. ושפיר עבדת דקטלתיה): מסיים. מתיבתא דיומא לרבנן היה מחזר ושונה להם מה שדרש ר' יוחנן אותו היום לפי שר"ל חכם גדול היה ולאחר ששמעו כולם (מפי הרב) היה חוזר ומכוונם בידם: בדרא קמא. שבע שורות תלמידים יושבים לפניו זו לפנים מזו: ביסתרקא. (כרים) תפי"ד בלע"ז: מסרחי גביניה. גבות עיניו גדולים ומכסים עיניו: פריטא שפתיה. נקרעה שפתו על ידי מכה: הדרא ליה עכנא. נחש גדול עשה עצמו כגלגל ומקיף את פי המערה ונותן זנבו לתוך פיו ואין אדם יכול ליכנס: פתח פיך. הרחיבי פתחיך להסיר זנביך מפיך ועשה פתח ליכנס: אי מצית למיבעי רחמי דתו לא שכיבנא. אי אקשינא לך אזלינא בהדך ואעמוד אצלך בבית

ואחזיה דלו ליה במכחלתא דכספא חזא דפריטא שפוותיה סבר אחוכי קמחייך ביה חלשא דעתיה ונח נפשיה. למחר א"ל ר' יוחנן לרבנן חזיתו לבבלאה היכי עביד אמרו ליה הכי דרכיה הכי על לגבי מערתא חזא דהוה הדרא ליה עכנא א"ל עכנא עכנא

פתח

פתח פומיך ויכנס הרב אצל תלמיד ולא פתח יכנס חבר אצל חבר ולא פתח יכנס תלמיד אצל הרב פתח ליה בעא רחמי ואוקמיה א״ל אי הוה ידענא דדרכיה דמר הכי לא חלשא דעתאי השתא ליתי מר בהדן א״ל אי מצית למיבעי רחמי דתו לא שכיבנא אזלינא ואי לא לא אזלינא הואיל וחליף שעתא חליף תיירה אוקמיה שייליה כל ספיקא דהוה ליה ופשטינהו ניהליה והיינו דאמר רבי יוחנן דילכון אמרי דילהון היא:

בבית המדרש: ואי לא הואיל וחליף שעתא. ואיתרחיש ניסא חליף ולא אלך עוד עמך שמא תכעוס עלי ואמות עוד פעם אחרת אלא אלך לביתי חי ולא אעמוד עוד אצלך פן אמות פעם אחרת: תיירה. הקילו משכתו: דילכון אמרי. שלכם הייתי אומר תורה של בני א״י: דילהון הוא. של בני בבל:

א אמר ליה הקדוש ברוך הוא לדוד עד מתי יהיה עון זה טמון בידיך על ידך נהרג נוב עיר הכהנים ועל ידך נטרד דואג האדומי ועל ידך נהרג שאול ושלשת בניו רצונך יכלה זרעך או תמסר ביד אויב אמר לפניו רבונו של עולם מוטב אמסר ביד אויב ולא יכלה זרעי יומא חד נפק לשבר בזאי אתא שטן ואדמי ליה כטביא פתק ביה גירא ולא מטייה משכיה עד דאמטייה לארץ פלשתים כדחזייה ישבי בנוב אמר היינו האי דקטליה לגלית אחי [כפתיה] קמטיה ואותביה [ושדייה] תותי בי (סדייא) [בדייא] אתעביד ליה ניסא מכא ליה ארעה מתותיה היינו דכתיב (תהלים יח) תרחיב צעדי תחתי ולא מעדו קרסולי ההוא יומא אפניא דמעלי שבתא הוה אבישי בן צרויה [הוה] קא חייף רישיה בארבעה גרבי דמיא חזינהו כתמי דמא איכא דאמרי אתא יונה

איטריף

נטרד דואג האדומי. שסיפר לשון הרע על דוד שנתקנא בו שאול ולפי שקבל אחימלך את דוד בנוב א״ל שאול סוב ופגע בכהני ה׳ נמצא שעל ידך נהרגו ואתה נכשל ובחטא זה נהרג שאול ושלשת בניו במלחמת פלשתים: שכר ביזאי. לשון פרסי קריע״א ל״א כפר הוא: קמטיה. הכניעו תחת הבד של זיתים ויתיב עלה למעכו: מכא ליה ארעא מתותיה. נתרככה הארץ מתחתיו ולא הזיקו ל״א מכא ליה נשפלה הקרקע כענין גומא והיתה מגינה עליו: כדי גרבי. בדי סאין של מים. ל״א בדי גרבי בירא דמיא בדי בורות של מים: איטריף קמיה. היתה טורפת ומחבטת עצמה

א) סנהדרין צ״ה.

איטריף קמיה אמר (אבישי) כנסת ישראל כיונה אימתילא שנאמר כנפי יונה נחפה בכסף ש״מ דוד מלכא דישראל בצערא שרי אתא לביתיה ולא אשכחיה (שדר לבי מדרשא ולא אשכחיה) אמר תנן אין רוכבין על סוסו ואין יושבין על כסאו ואין משתמשין בשרביטו בשעת הסכנה מאי? אתא שאול בי מדרשא אמרו ליה בשעת הסכנה שפיר דמי רכביה לפרידיה וקם ואזל קפצה ליה ארעא בהדי דקא מסכי חזייה לערפה אימיה דהות (עזהא) [נוולא] כי חזיתיה פסקתיה לפילכא שדיתיה עלויה סברא למקטליה אמרה ליה עלם אייתי לי פלך פתקיה בריש מוחא וקטלא כד חזייה ישבי בנוב אמר השתא הוו בי תרין וקטלו ליה פתקיה לדוד לעילאי ודץ ליה לרומחיה אמר ניפול עלה ונקטיל אמר אבישי שם אוקמיה לדוד בין שמיא לארעא ונימא ליה איהו אין חבוש מוציא עצמו מבית האסורים אמר ליה מאי בעית הכא א״ל הכי אמר לי קודשא בריך הוא והכי אהדרי ליה א״ל אפיך צלותך בר ברך קירא לזבין ואת לא תצטער א״ל אי הכי סייע בהדן היינו דכתיב (ש״ב כ״א) ויעזר לו אבישי בן צרויה אמר רב יהודה אמר רב שעזרו בתפלה אמר אבישי שם ואחתיה הוה

עלמה ומורעת כנפיה והומה ומצערת: קפצה ליה ארעא. כמו לא תקפוץ (דברים טו) נתקצרה הארץ והגיע מהרה לארץ פלשתים: לערפה אימיה. דישבי: (עזלה) [נוולא. טווה: כד חזיתיה ערפה לאבישי סברה למקטליה. באותו פלך שהיה בידה ולא נגעה בו; אמרה ליה. לאבישי איתי לן האות פלך דנפל לפניך: ה״ג פתקיה בריש מוחא וקטלה. השליך אבישי הפלך לראשה ומתה: פתקיה לדוד לעילאי. זרקו כלפי מעלה: ודץ ליה. נעץ תחתיו חניתו בקרקע כדי שיפול עליו וימות: ונימא איהו. דוד עצמו ליאמר שם: אין חבוש מתיר עצמו. אין דעתו מכוונת עליו לומר השם והשתא כיון דוד והשליכו השם ברחוק והלכו אבישי ודוד וחזרו להם: א״ל. אבישי לדוד: מאי בעית הכא. למה באת כאן: א״ל. הקב״ה אמר לי רצונך שיכלה זרעך או תמסר ביד אויבך ואהדרי ליה מוטב שאפול ביד אויבי: א״ל אפיק צלותך. הפוך תפלתך ואמור לפניו מוטב יכלה זרעך ולא תמסר ביד אויב דמה לך בצער בניך: בר ברך קירא ליזבן ואת לא תצטער. משל הוא שאומרים בני אדם בר ברך שעוה ימכור ואתה לא תצטער: סייע בהדן. עזרו בתפלה להפכהו: והוה קא רדיף בתרייהו. והן בורחין שהיה קרוב לארץ פלשתים: כי מטו קובי. לאותו כפר ששמו קובי שבין ארץ ישראל לארץ פלשתים: אמרי קום

הוה קא רדף בתרייהו כי מטו קובי אמרי קום ביה כי מטו בי תרי אמרי בתרי גוריון קטליה לאריא אמרי ליה זיל אשתכח לערפה אמך בקברה כי אדכרו ליה שמא דאימיה כחש חיליה וקטליה היינו דכתיב (ש״ב כ״א) אז נשבעו אנשי דוד לו לאמר לא תצא עוד אתנו למלחמה ולא תכבה את נר ישראל:

ביה. אמרו זה לזה עומד כנגדו ואל כנרה וככנו ולכך נקרא קובי איכהו הוו (בדקי) [בקיאי] בשמות הכפרים ועדיין היו מפחדין ובורחין: כי מטו בי תרי. שם מקום: אמרו בי תרי גוריון. בתמיה: בקברה. שהרגנוה:

א יתבי רבי יהודה ורבי יוסי ורבי שמעון ויתיב יהודה בן גרים גבייהו פתח ר׳ יהודה ואמר כמה נאים מעשיהם של אומה זו תקנו שווקים תקנו גשרים תקנו מרחצאות. ר׳ יוסי שתק. נענה רבי שמעון [בן יוחאי] ואמר כל מה שתקנו לא תקנו אלא לצורך עצמן. הלך יהודה בן גרים וספר דבריהם ונשמעו למלכות. אמרו יהודה שעילה יתעלה יוסי ששתק יגלה לצפורי שמעון שגינה יהרג. אזל הוא ובריה טשו בי מדרשא. כל יומא הוות מייתי להו דביתהו ריפתא וכוזא דמיא וכרכי. כי תקיף גזירתא אמר ליה לבריה נשים דעתן קלה עליהן דלמא מצערי לה ומגליא לן. אזלו טשו במערתא איתרחיש ניסא איברי להו חרובא ועינא דמיא והוו משלחי מנייהו והוו יתבי עד צואריהו בחלא כולי יומא גרסי בעידן צלויי לבשו מיכסו ומצלו והדר משלחי מנייהו כי היכא דלא ליבלו. איתובו תריסר שני במערתא. אתא אליהו וקם אפתחא דמערתא אמר מאן לודעיה לבר [יוחי] דמית קיסר ובטיל גזירתיה. נפקו חזו אינשי

דקא

בן גרים. בן גר וגיורית היה: של אומה זו. רומיים: שווקים. סדר מושב שווקי עיירות וחוצותיהם: וסיפר דבריהם. לתלמידיהם או לאביו ואמו ולא להשמיעם למלכות ונשמעו על ידו למלכות: יתעלה. להיות ראש המדברים: איברו להו חרובא. לאכול פירותיו: ועינא דמיא. לשתות: בחלא. בחול שהיו פושטין בגדיהם שלא יבלו ומכסין ערותן בחול: כרכי. חורשים:

ועוסקין

דקא כרבי וזרעי אמר מניחין חיי עולם ועוסקין בחיי שעה. כל מקום שנותנים עיניהם מיד נשרף. יצתה בת קול ואמרה להם להחריב עולמי יצאתם חזרו למערתכם. הדר אזל איתיבו תריסר ירחא שתא. אמרי משפט רשעים בגיהנם י"ב חדש. יצתה בת קול ואמרה צאו ממערתכם. נפקו. כל היכא דהוה מחי ר' אלעזר הוי מסי ר' שמעון. אמר ליה בני די לעולם אני ואתה. בהדי פניא דמעלי שבתא חזו ההוא סבא דהוה נקיט תרי מדאני אסא ורהיט בין השמשות. אמרו ליה הני למה לך? אמר להו לכבוד שבת. ותסגי לך בחד? חד כנגד זכור וחד כנגד שמור. אמר ליה לבריה חזי כמה חביבין מצות על ישראל. יתיב דעתייהו. שמע ר' פנחס בן יאיר חתניה ונפק לאפיה. עייליה לבי בני הוה קא אריך ליה לבישריה חזא דהוו ביה פילי בגופיה הוה קא בכי קא נתרן דמעת עיניה וקמצווח ליה. אמר ליה אוי לי שראיתיך בכך אמר ליה אשריך שראיתני בכך שאלמלא לא ראיתני בכך לא מצאת בי כך. דמעיקרא כי הוה מקשי ר' שמעון בן יוחאי קושיא הוה מפרק ליה ר' פנחס בן יאיר תריסר פירוקי לסוף כי הוה מקשי רבי פנחס בן יאיר קושיא הוה מפרק ליה רבי שמעון בן יוחאי כ"ד פירוקי:

ועוסקין בחיי שעה. דאפשר על ידי אחרים והקב"ה מחלק מזון וריוח לעושי רצונו: משפט רשעים בגיהנם י"ב חדש. שנאמר (ישעיה סו) והיה מדי חדש בחדשו ומדי שבת בשבתו יבא כל בשר אף הכתובין בו במשמע ומה שבתות למנוי שלהם אף חדשים למנוי שלהם והאי דהאי בפושעי גיהנם משתעי דכתיב לעיל מיניה ויצאו וראו בפגרי האנשים הפושעים בי. הכי תני לה בסדר עולם: די לעולם. בעוסקי תורה אני ואתה: תרי מדאני. חבילות של הדס להריח בשבת: מדאני. כמו מעדנות כימה (איוב לח): אריך. מתקן ומחליק: פילי. בקעים וסדקים מחמת החול: וקמצווחו ליה. לרבי שמעון שהדמעות מלוחין ומכאיבין את המכה בתחלתן:

לוח הטעיות

דף	שורה	נדפס	צ"ל
א.	ה מלמטה בפי'	העבודה, נשבע אני לך	נשבע אני
ג.	ח מלמעלה בברייתא	לחתור	שמא לחתור
ד.	ג „ במשנה	ורבי אליעזר	ואליעזר
ה:	ח „ בברייתא	שלמדו	שלמדו
„	י „ „	כַמָה	כַּמָּה
ו:	ד „ „	וְנִתְלָה	וְנִתְּלָה
ח.	ז „ בפי'	כנן	כגון
ח:	ו „ „	בנפשיך	בנפשך
ט.	ג מלמטה במשנה	ומברך	ויברך
י:	ה מלמעלה בפי'	הרשת	הרשות
יא:	ד מלמטה בפסוק	תְעָה	תֶּעָה
„	ה „ ברש"י	עזוב	ועזוב
יב.	ג „ בברייתא	חברו	חבירו
יג.	„ „ ברש"י	שהוא	שהו
יג:	ה „ „	דמסתקבה	דמסתקבא
יד:	ב מלמעלה במשנה	שהפרידו	שהפקידו
טו.	ו „ בפסוק	כֶסֶף	כֶּסֶף
„	א מלמטה בברייתא	רבי	רבן
טז:	ו „ בגמ'	ככד	בכד
יז.	יא „ ברש"י	והרני	והריני
יז:	ד „ במשנה	וזכוכותיו	וזכוכיותיו
„	ג „ בפי'	לא	לאו
יט	ב „ „	גדוש	גדיש
כא.	יג „ בברייתא	בהמה	בהמת
„	יא „ „	חבירו	לחבירו
כב.	י „ ברש"י	ופעור	ופטור
כב:	הרש"י מדה"מ ד"ה משלם מה שבתוכו וגם הרש"י ולא דמי למשאיל מקום וכו' לא שייכה לכאן.		
כג:	הרש"י מדה"מ ווו היא ששנינו עד ואתפלל עליהם שילכו מיותרת היא בכאן		
כד.	יב מלמעלה בגמ'	אלי	אלו
כד:	ו מלמטה „	ושקלי	ושקליה
„	א „ ברש"י	החלות	החולות
כה.	ב „ בפי'	כיסא Beutel, Sack	כסי, כוסות Becher
כו.	„ מלמעלה „	אפילו מונחין ע"ג: שולחן.	אפילו מונחין ע"ג שולחן.
„	ג מלמטה „	צריך להיות: את הברייתא המפרשת את המשנה „בלא שנו" וכו' מאחר שהיא מופרכת, והשיב לו ר"נ שהברייתא וכו'	

דף	שורה		נדפס	צ"ל
כז.	ט	מלמעלה בבריתא	שם דמיהן ומניחן	דמיהן ומניחן
"	ו	" בפי'	שה דמיהן	שם דמיהן
כז:	ב	" "	להביא לך אושר ועושר	להתיר לך להשתמש בכסף. אשרי מלשון „שרי„
"	נ	מלמטה "	שהתפילי	שהתפילין
ל	א	" ברש"י	בידי	בידו
לב:	נ	מלמעלה בפסוק	בְּעָלָיו	בְּעָלָיו
"	ב	מלמטה בפי'	ומשל המת	ומשלמת
"	"	" "	שלשה	שלוש
לח.	ו	מלמעלה במשנה	ושמבייש	והמבייש
לח	א	מלמטה בפי':	הנמכר בשו	הנמכר בשוק
לט.	ה	מלמעלה "	ואביו הכיר	ואביי הכיר
לט:	ב	" ברש"י	הורה	תורה
"	א	מלמטה "	כנן	כגון
מ.	ד	מלמעלה "	כנן	כגון
"	ה	" "	יהלכתא	והלכתא

